

ארץ ישראל - עליה שלישית ובני עליה שניה.

גדס, (סר) פאטריק
1854-1932

בילוג סקוטי. מאבות התכנון האורבני המודרני המושגת על יסודות חקר החברה והפרט, הטופוגרפיה והאקלים. הושפע גם מתפיסת ערי הגנים של בני דורו: אבנעזר הווארד (ע"ע) וקמילו סיטה (ע"ע).
גדס, יליד אברדין, סקוטלנד, למד ביולוגיה בלונדון אצל החוקר הנודע תומאס הנרי האקסלי (Huxley 1825-1895). בהיותו בן 34 (1889) פירסם את ספרו הראשון, "האבולוציה של המין", ביחד עם חוקר מדעי הטבע ארתור תומאס. באותה שנה מונה כמרצה לבוטניקה באוני' דנדי, סקוטלנד - תפקיד בו כיהן שלושים שנה (1889-1919). בסמוך לאחר המנוי נאלץ להפסיק את מחקריו בגלל בעיות ראייה. מכאן ואילך הקדיש את רוב זמנו הפנוי למחקרים בתחום החברה והתכנון העירוני. לצורך זה יסד (1892) באדינבורג את 'המעבדה הסוציולוגית', הראשונה בהיסטוריה.

בשנת 1904, בהיותו בן 50, פירסם את מסקנות מחקריו תחת השם 'פיתוח העיר', ובהמשך (1911) אירגן תערוכה נודדת (אירופה והודו). שנה לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה ספרו 'העיר באבולוציה' (1915). עם פרישתו מאוני' דנדי, בהיותו בן 65 (1919), הוזמן להודו על מנת לעמוד בראש המגמה לסוציולוגיה ואזרחות באוני' בומבי.

בטרם צאתו להודו, נתבקש ע"י ד"ר חיים ויצמן נשיא ההנהלה הציונית, לבקר בירושלים במטרה לסייע בתכנון האוני' העברית. גדס הגיע לארץ, דרך מצרים, ושהה בירושלים שלושה חודשים (ספטמבר - דצמבר) ביחד עם חתנו האדריכל פרנק מירז (Mears 1880-1953). בתקופה קצרה זו הספיקו השניים להכין תוכנית אב ופרוט של בניינים עיקרים.

הצעותיהם של גדס ומירז שימשו בהמשך את אדריכלה הראשון של האוני', בנימין חייקין (ר' להלן) עד תחילת שנות ה-30. במקביל הכין גם דו"ח עבור המושל הצבאי הבריטי של ירושלים, התפתחותה של ירושלים החדשה שמחוץ לחומות. דו"ח זה שולב בהמשך בת' העיר, שחברה (1922) ע"י האדרי' צ'ארלס אשבי (ר' להלן).

גם בתקופת שהותו בהודו (1920-23) הכין עבור הממשל הבריטי מספר סקרים כבסיס לגיבושן של תוכניות עיר שונות. בשנים אלו, ערך גם סיור וסקר אורבני במקסיקו. עם שובו לאירופה (1923) יסד את 'המכללה הסקוטית' בסמוך לעיר מונפלייה, בדרום צרפת: מעין מושבת קיץ למשפחתו, אורחיו וסטודנטים דוברי אנגלית שנזדמנו לאזור. באותה שנה (1923) ערך ביקור פתע בניו-יורק. כאן נסתייע בארגון הרצאות במכללות שונות ע"י כמה ממעריציו בנייהם הסוציולוג הצעיר (27) לואיס מאמפורד (Mumford 1895-1988).

בשנת 1925, בהיותו בן 71, הוזמן שוב לירושלים, כנראה לטקס חנוכת האוני' העברית. בזכות יחסיו הטובים עם ההנהלה הציונית, הממשל הבריטי וראשי הקהילה הערבית בארץ, נתבקש להגיש המלצותיו לפיתוח אזור מסילת הברזל שבין יפו ות"א. במקביל הוזמן להכין

תוכנית אב לתל-אביב, ע"י בלוך בלומפילד ראש העיר (1924-28) מטעם תנועת הפועלים.

גדס נפטר במונפליה בהיותו בן 78.

תוכניתו המקורית של גדס אבדה, אבל ניתן ללמוד עליה מטייטות שהוכנו בסמוך להגשתה (1928) וכן מהדו"ח המפורט שנלווה אליה ואשר שרד.

ההצעה, המתחלקת לכמה מרכיבים עיקריים, מתייחסת לכל השטח שבין יפו, נחל הירקון, נחל איילון והים.

1. שיקום שכונות: נוה צדק ונוה שלום שהוגש בנפרד, (רח' שבזי, רח' הכובשים וכרם התימנים).

2. המשך רחובות קיימים: אלנבי עד הירקון (כיום בן-יהודה), שד' רוטשילד עד הירקון (כיום שד' חן ואבן גבירול). מבוגרשוב לשד' רוטשילד (כיום שד' בן ציון).

3. תוספת עורקים חדשים: רח' ראשי משני (כיום דיזינגוף) כולל ככר למסחר ומגורים (כיום צינה דיזינגוף). שדרות חדשות בצפון העיר (כיום נורדאו), וכן הצעה לבטל או לשנות את כיוון התכנית של המשך שד' רוטשילד (כיום בן-גוריון), העולה ללא צורך על גבעות החוף.

4. מרכז אזרחי ותרבותי (כיום הבימה היכל התרבות) ומרכז אוניברסיטאי (כיום ככר רבין).

5. אזורים נופש וספורט (כיום גן העצמאות ופארק הירקון).

6. גנים ציבוריים קטנים באזורי מגורים (כיום גן מאיר, נצח ישראל, יל"ג, שלי"ג, מהר"ל, הנביאים, מוצקין ועוד), לשמירת אופיה 'הירוק' של העיר כפי שחלמו עליה המיסדים, ולנחותם של הילדים והאמהות.

למרות מגרעותיה, תמימותה והשנויים הרבים שהוכנסו בתוכנית המקורית, אין ספק שניתן לחוש, עד היום, בפילוסופיה ההומנית שעמדה מאחרי תכניתו של גדס לת"א. ראשית, ההתייחסות האקלימית: המשך בנין העיר כרצועה צרה במקביל לחוף, כך שכל השטח יהנה מרוח הים. שנית, נחות האזרחים: להמנע מבניה לגובה המקשה את חיי האמהות המטופלות בילדים וכן לנצל את המבנה הצר של העיר ליצירת קו תחבורה אחד או שנים בעל גישות מירבית. שלישית, ההתייחסות הטופוגרפית: ניצול הגבעות הבודדות של העיר על-מנת להגיש היבטים כגון תרבות וחינוך נופש וספורט.

אשבי, צ'ארלס
1863-1942

אדריכל בריטי. דמות חשובה בתנועת ה'ארט אנד קראפטס'. במלחמת העולם הראשונה עבד כמרצה לאנגלית בהכללת סולטנה במצרים. בינואר 1918, בהיותו בן 55, נקרא לירושלים, ע"י רונלד סטורס, המושל הצבאי הבריטי, על-מנת לשמש כמזכיר הועדה לתכנון העיר (1919-23). ב-1922 הגיש ת' לפיתוח העיר, המתבססת, במידת מה, על הצעותיו של פאטריק גדס (ר' לעיל). במקביל שימש כמזכיר 'האגודה למען ירושלים', שעשתה לשיקום העיר העתיקה: החומות, השערים, השווקים והחייאת המלאכות המסורתיות ברוח ה'ארטס אנד קראפטס' וכן תערוכות בתחום זה שנערכו במגדל דוד. לאחר שובו לבריטניה חיבר ספר זכרונות הכולל את פעילותו בירושלים. אשבי נפטר בהיותו בן 79.

ראוי לציין, שמספר הזכרונות מתברר בדיעבד, שאשבי ראה עצמו מקורב לעם היהודי בזכות אמו, בת למשפחת סוחרים יהודית עשירה מהאמבורג גרמניה (לוי) אשר המירה את דתה. עם זאת, היו לו דעות נחרצות כנגד

1929 בתי-דירות: בלפור 50; מונטיפיורי/נחמני; שד' רוטשילד 83 / בלפור 50.

1930 בית דירות וחנויות, אלנבי 46.

1931-32 בתי-דירות: שד' רוטשילד 64.
בית דירות שד' רוטשילד 82.

בתי-דירות: יהודה הלוי 54 / נחמני 39-41;
אחד העם 89; גרוזנברג 6; יהודה הלוי 47-49, 54.

1933-36 בית דירות שד' רוטשילד 42.

1934 בנין משרדים, רח' מאז"ה 56 (לשעבר מערכת הארץ, שונח).

בתי-דירות שד' רוטשילד 82 (רבניצקי), 128-126.

1935 בית-מגורים שד' רוטשילד 23 (היום בית-ההגנה (ע"ע יוחנן רטנר).

1937 בנין משרדים וחנויות: מונטיפיורי/אחוזת בית.

עבודותיו של ברלין, בחמש השנים הראשונות לאחר עליתו ארצה (1921-25) מעוגנות עדיין באקדמיזם של פטרסבורג: סינטזה של מרכיבים הסטוריים הידועה גם כסגנון ה'בו-זארי' של פאריז, כפי שנתגבש במחצית המאה ה-19.

לאחר מכן, במחצית שנות העשרים, יצר ברלין שפה אדריכלית חדשה ומיוחדת שעיקרה שימוש בלבני סיליקט, ללא טיח חיזוני, לעיטור חזיתות הבנין.

מן הראוי לציין, שהשימוש בלבנים חשופות מאפיין את האדריכלות הצפון אירופאית וכן גם אסכולות כגון ה'ארטס אנד קרפטס' הבריטי (ע"ע ווב, אשבי, שאו ועוד), סגנון 'הערבה' בארה"ב (ע"ע פ"ל רייט), אסכולת אמסטרדם (ע"ע ברלאגי ודה קלרק), האקספרסיוניזם הגרמני (ע"ע בהרנס והוגר). קשה כיום לקבוע מה מכל אלה השפיע על ברלין, אם כי אפשר שהשראתו לא נבעה מאסכולה מסוימת, אלא מפרסום מקצועי כלשהו, אולי של החברה הגרמנית שפיתחה את הטכניקה ליצור לבני סיליקט. בהמשך משנת 1931 כאשר עבד עם בנו המהנדס זאב ברלין (למד בפאריז), פנה לסגנון המודרני האופייני לת"א בתקופה זו.

לברלין היתה השפעה מסוימת על יוסף נויפלד (ר' להלן) שרכש אצלו את יסודות האדריכלות. לאחר מכן, השפיע גם על יהושע שטיינבוך-שני (ר' להלן), שבחר, כמוהו, שלא לטיח את אבני הסיליקט בבנין ביה"כ, שתוכנן על ידו ברח' יוחנן הסנדלר 13 / פינת בעלי מלאכה (1934). אבל עיקר פרסומו בא לו מקבוצת אדריכלים שניסו להחיות, בסוף שנות ה-50 תחילת ה-60, את השימוש בלבני סיליקט כחומר גמר 'תל אביבי', כפי שניתן לראות בבניי בית-המשפט, בית-החייל, רח' ה' באייר, המעונות ברח' בארי ועוד (ע"ע אבא אלחנני, דב כרמי, ישראל לוטן, שמעון פובזנר, יעקב רכטר ועוד). עם זאת סביר להניח שמקור השראתם, של אדריכלים אלה, אצל לה קורבוזייה (ע"ע) וממשיכי דרכו, שעשו גם הם שימוש בלבנים ובטון גלויים בעבודותיהם, לאחר מלחמ"ע, בסגנון הידוע בשם 'ברוטאליזם' (ע"ע).

הצינונות היות וסבר שליהודים תפקיד חשוב בארצות מושבם; כנגד 'בצלאל' והנסיון ליצור יש מאין סגנון יהודי בתחום מלאכת היד ובמיוחד אמנות פלאסטית האסורה על פי ההלכה, וכן כנגד פאטריק ג'ס שנטה, לדעתו, להרבות במלל מבולבל.

שטרוק, הרמן
1876-1944

צייר. נודע בעיקר בקרב יהדות גרמניה. נולד בברלין ולמד תחריט וציור באקדמיה לאמנות (1895-1900). ביקר לראשונה בארץ בהיותו בן 27 (1903). שרת במלחמ"ע בצבא הגרמני בחזית הרוסית (פולניה). לעת זו פגש לראשונה את תושבי העיירות היהודיות של מזרח אירופה והעלה את חויותיו בכמה ספרים ביניהם "בפולין הרוסית" (1915). לאחר המלחמה נמנה על הסגל הדיפלומטי הגרמני שחתם על חוזה ורסאי. עלה ארצה בהיותו בן 47 (1923) והשתקע בחיפה. ביתו בהדר הכרמל, שתוכנן (1928) ע"י האדריכל אלכסנדר ברוואלד (ע"ע), היה בית ועד לאנשי התרבות בחיפה. עם זאת, לא היתה לו אלא השפעה מועטה על התפתחותה של האמנות בארץ.

שטרוק נפטר בחיפה בהיותו בן 68. לאחר מותו (1944) נערכה לו תערוכת זכרון במוזיאון ת"א, שכללה תחריטים, רישומים, צבעי שמן, צבעי מים וליטוגרפיות.

ברלין, יוסף
1877-1952

אדריכל. יליד מוהילב אוקראינה. זכור בזכות בניינים מלבני סיליקט, ללא טיח חיזוני, שתכנן בשנים 1925-32. ברלין, למד בביה"ס לאמנות באודסה ואדריכלות באקדמיה של פטרסבורג (סיים 1911). במקביל ובהמשך עבד, בפטרסבורג כמנהל חברת מניות של בנין מסחרי וכמנהל החברה הקבלנית 'הבונה'. כמו כן השתתף במספר תחרויות ואף זכה ב-11 פרסים שונים, ביניהם עבור הצעתו לתכנון מיניסטריון החקלאות, בנין בנק, בנין מרפאות ועוד.

עלה ארצה בהיותו בן 44 (1921) ופתח משרד עצמאי בת"א. כמו כן יסד (1923) ביחד עם הצייר אריה אורלנד (ר' להלן) אולפן לשרטוט וציור שהתקיים זמן קצר. בהמשך (1924-27) שימש גם כאדריכל חברת 'סולל בונה'. משנת 1931 עבד עם בנו המהנדס זאב ברלין (למד בפאריז). במלחמ"ע שהה מחוץ לארץ (1939-45) ולאחר מכן לא חידש את פעילותו כאדריכל. ברלין נפטר בהיותו בן 75.

עבודות בת"א אם לא צוין אחרת:

1922-25 בית-הבראה 'ארזה', מוצא.

1923 בית-משפ' סגל רח' ירושלים, חיפה.

1923-25 תחנת הכח 'רוטנברג', רח' החשמל.

1924 בנק אפ"ק (בל"ל), יפו.

מרפאה עירונית, רח' מאז"ה 5.

בתי דירות, רח' מאז"ה 7; רח' אחד העם 45.

ביח"ר לודז'ייה-שנקר, רח' נחמני 43.

1925 טיפוסי אב לבתי-מגורים חד משפחתיים עבור 'סולל בונה'.

1925-27 ביהכ"נ 'אהל מועדי', רח' שד"ל 3-5.

1926 בית דירות וחנויות, רח' נחלת-בנימין 17.

1926-30 אולמות "מוגרבי", רח' אלנבי (נשרף 1986).

Cherner, Moshe **צ'רנר, משה**
1879-1962
אדריכל. יליד פולין. למד אדריכלות בצ'רנוביץ. עלה בשנת 1921 עם אישתו רבקה. שימש כמהנדס העיר ת"א בשנת 1928. פעל בהשפעת האקדמיים של ה"בו-זאר" ובסיגנון מודרני משנות ה-1930 ואילך. עבודות (כולן בת"א):
1925 בית העיריה: רח' ביאליק/אידלסון (נבנה כמלון, היום מוזיאון).
בית ליפשיץ, רח' אלנבי/גאולה. בית שפרן, רח' נחמני 23/רוטשילד 88.
בית קצמן, רח' אחד העם, כולל מדליונים של 'בצלאל'.
1929 אולם 'אהל שם': רח' נחמני (שונה).
בתי-מגורים: שד' רוטשילד 45, 41, 88, 81.65 / נחמני 25.
1932 בית דירות: יהודה הלוי 97 / מאז"ה 50.
בית דירות ומשרדים: שד' רוטשילד 31.

Harrison, Austin St. Barbe **האריסון, אוסטיין**
1881-1976
אדריכל בריטי. פעל בסגנון אקדמי רומנטי. למד אדריכלות באוני' מקיגיל, מונטריל, קנדה (1910-13) ואוני' לונדון (1913-4), מקום בו השלים, לאחר מלחמת"ע"1, את לימודיו בתחום האורבני (1919). לאחר מכן עבד כאדריכל עוזר עם צוות שעסק בשיקום מזרח מקדוניה, שבצפון יוון (1920). בהמשך השתלם בנושאי הבניה הביזאנטית והמוסלמית במכללה הבריטית באתונה (1921). עם שובו ללונדון עבד במשרדי אדריכלים, ביניהם אצל אדווין לויטנס (ע"ע) בתקופה בה תכנן את ניו דלהי, הודו (1922). מכאן הוזמן, בהיותו בן 39 (1923), ע"י משרד המושבות לשמש כאדריכל ראשי של ממשלת המנדט בארצות-שפלה; משרה בה כיהן 14 שנה (1923-37).
עם סיום תפקידו בארץ חזר לאנגליה. בשנים הבאות תכנן את מכללת נאפילד באוקספורד (Nuffield); בנין בנק ברקליס באקרה, גאנה; אוני' חוף השנהב, ביי"ח ע"ש אליזבת בעדן, תימן; כמו כן שימש כיועץ לממשלת מלטה וקפריסין. האריסון נפטר ביוון בהיותו בן 85.
עבודת עיקריות בארץ:
1926-31 בית-הדאר, שד' ירושלים, יפו.
1928-34 מוזיאון רוקפלר, ירושלים.
1929-33 ארמון הנציב, ירושלים.
1934-37 בית-הדאר המרכזי, ירושלים.
1936-37 בית-המשפט, חיפה.
בית-הדפוס הממשלתי, ירושלים. בשיתוף עם פוסטר טרנר.

Orland, Arie **אורלנד, אריה**
1883-1954
צייר ומחנך. יליד וילנה, ליטה (רוסיה). בן להורים דתיים. למד ציור בביה"ס לאמנות באודסה (סיים 1908). זכה במילגה מקרן הברון גינבורג (נוסדה 1890), שאיפשרה לו להמשיך 4 שנים באקדמיה בס' פטרסבורג (סיים בהצטיינות 1913). עלה לארץ בהיותו בן 34 (1921). יסד בת"א (1923), ביחד עם האדריכל יוסף ברלין אולפן לציור ואדריכלות שנסגר כעבור זמן קצר. בין התלמידים, שרובם

Herskowitz, Dov Boris **הרשקוביץ, דב**
1878-1935
מהנדס אדריכל. פעל בסגנון האקדמיה הרוסית. יליד קחובקה, רוסיה. למד בתיכון ריאלי בעיר חרסון ובמכון הממשלתי למהנדסים בנאים בפטרסבורג, לימודים שכללו גם מספר תרגילים באדריכלות ברוח האקדמיה.
לאחר מכן, עבד 7 שנים כמהנדס בעיר הנמל טנגרוג, שבדרום רוסיה. המשיך כמהנדס אדריכל בחרקוב, אוקראינה. עם פרוץ המהפכה מונה למהנדס ראשי של חבל הדון (1918-23).
הרשקוביץ עלה בהיותו בן 45 (1923). סמוך לאחר מכן מונה למהנדס העיר, בשנות כהונתו של ראש העיריה בלוק-בלומפלד נציג תנועת הפועלים (1924-28). בתקופה זו גם הוזמנה ואושרה תוכנית העיר של פאטריק ג'ס (ר' לעיל). הרשקוביץ נפטר בת"א, בהיותו בן 57.
עבודות בת"א:
1924-28 כיפת ביהכ"נ "הגדול", רח' אלנבי. עם י" מגידוביץ.
בי"ס 'יתל נורדאו', רח' סירקין (אגף ישן).
בי"ס 'אחד העם', רח' אחד העם.
בית מגורים, רוטשילד 49 (רבינוביץ).
1926-35 בית ועד הקהילה, רוטשילד 40.
1928-30 בי"ח 'הדסה', רח' בלפור (נהרס).
מרכז מפא"י, רח' הירקון (נהרס).
ביח"ר לודז'ייה-שנקר, בת-ים (שונה).
בית-מגורים וחנויות שד' רוטשילד 10.
1930-33 בית משפ' דיזנגוף שד' רוטשילד 16 (נהרס).
היום מוזיאון).
ההבדל בין סגנונו של הרשקוביץ ומרבית אדריכלי עליה שלישית יוצאי רוסיה, נובע מהשכלתו. ברוסיה כמו ברבות מארצות המערב נתקיימו שני מסלולים ברורים: האחד, של מהנדסים בונים והשני, של אדריכלים. אלו היו מושתתים על הדוגמא הצרפתית שנתגבשה בתחילת המאה ה-19: מחד, ה"בו-זאר" שבו טופחה הגישה האמנותית, במקביל לידע מהנדסי ומאידך הפוליטכניק, שנועד במקורו לאמן מהנדסים בונים לסיפוק צרכי הבטחון (צבא, משטרה וכו'). היות ובניה זו נועדה, לפחות בחלקה, להיות ממוקמת בערים (קסרקטינים, בתי חולים צבאיים, בתי-משמר וכיו"ב) הרי, שצריך היה להקנות לתלמידים ידע בסיסי בתחום העיצוב האדריכלי, תוך הדגשת הפן התכליתי. יתרה מכך, המסלול הפוליטכני הלך והתחזק במקביל להתפתחות מבני תעשייה, תחנות רכבת, מגורי פועלים ובהמשך גם משרדים ובתי חולים.
הרשקוביץ, מכל מקום, היה גאה מאד בהשכלתו האדריכלית. על כך מעידים שרטוטי הבניינים, שהכין במסגרת לימודיו ואשר טרח להביאם ארצה. על יכולתו ההנדסית מעידה המסורת האומרת שהוזמן ע"י מגידוביץ על-מנת להשלים את כיפת ביהכ"נ 'הגדול' בת"א. מעבר לכך גישתו העניינית של הרשקוביץ מורגשת היטב בעיצוב של בתי הספר העירוניים, הגם שסגנונם מסורתי-אקדמי ובמיוחד בחלקים המקוריים שנותרו מביה"ח 'הדסה' ברח' בלפור, עד שנהרס כליל.

1927-30 בית "שטראוס", רח' שטראוס 24.
 בית "שטראוס", רח' בלפור ת"א.
 1928-30 בית-החלוצות, רח' מונטיפיורי, ת"א. (נהרס).
 המכון לפסיקה, האוני' העברית, הר הצופים.
 עם ג'דס ומירז.
 1929-31 מלון 'המלך דוד', עם מתכנן הבנין אמיל ווגט
 (Vogt) עיצוב הפנים ג'יה הופשמיד.
 1930-33 מכון זיו, רחובות.
 1931-33 התיאטרון הפתוח, אוני' עברית, הר הצופים.
 עם פ' קורנברג.
 1933 בית גייקובס, שד' בן מימון 44.
 1935-9 בתי-מגורים ברחביה: אלהריזי 22 (דב יוסף);
 רמב"ן 36 (ביסקינד); אברבאבאל 3 (ברוידא).
 בית הדואר המרכזי, ת"א.
 בית דירות, רח' ברזילי, חיפה.
 בית קיטרוש, חיפה (המושל הבריטי של מחוז
 הצפון).
 1940 בנין עירית חיפה.
 בית-המלחים הבריטים, חיפה.
 1940 ביי"ח של חב' הנפט קירקוק, עירק.
 חייקין לא זכה לאהדה רבה בקרב הישוב היהודי בארץ,
 תופעה הנובעת, קרוב לדאי, מהיותו דובר אנגלית ומקורב
 לשלטונות הבריטים. מכאן אולי גם הנטיה ליחס את
 עבודותיו לאחרים כגון עיצוב במת התיאטרון הפתוח על
 הר הצופים המופיעה לעיתים תחת שמו של קורנברג
 ובמיוחד הספרייה הלאומית שתוכננה כביכול ע"י ג'דס
 ומירז, למרות שהשניים עסקו כל חייהם בעיקר בהכנת
 תוכניות אב אורבניות ואזוריות.
 יתרה מכך, גם בניינים שתכנן, כגון בתי שטראוס בירושלים
 ות"א ובנין עירית חיפה, לא זכו לתשומת הלב הראויה
 למרות חזותם המכובדת, המתאימה למעמדם הציבורי:
 היחס לאלו נבע מדבקותו בגישה האקדמית הכבדה,
 שנדחתה בעת המהפך המודרני, מתחילת שנות ה-30 ואילך.
 לסגנונו של חייקין בירושלים ובחיפה זיקה לאדריכלות
 האבן של האריסון והולדיי ואילו בית שטראוס בת"א
 קרוב לסגנון בתי הספר שתכננו הרשקוביץ ויצחק רייך
 עבור עירית ת"א.

מינור, יוסף
 1885-1966
Minor, Joseph

אדריכל. פעל בסגנון אקדמי רומנטי. זכור כיום כמתכנן
 בית ביאליק בת"א. יליד מוסקבה, רוסיה. בנו של פרופ'
 לנוירולוגיה ונכדו של הרב הראשי של מוסקבה (סבו נודע
 גם כמי שלימד עברית של הסופר הרוסי לב טולסטוי). סיים
 תיכון הומני-קלאסי ולאחר מכן המשיך בלימודי
 פילוסופיה ואסתטיקה באוני' פרייבורג והיידלברג בגרמניה
 (עבודת גמר: בעיות חברתיות במשנתו של קאנט), במקביל
 עסק גם בציור. עם פרוץ מלחמ"ע 1914 חזר למוסקבה,
 למד אדריכלות עד 1917, ואף הספיק, לדבריו, לתכנן בנין
 מגורים פרטי בסגנון קלאסי לפני פרוץ המהפכה
 הבולשביקית בנובמבר.
 ב-1922 יצא לברלין. כאן פגש את אלכסנדר ברוואלד
 שהזמינו לישראל. מינור עלה שנה לאחר מכן בהיותו בן 38
 (1923) השתקע בת"א והחל מיד לעבוד כאדריכל עצמאי.
 בשנות מלחמ"ע עסק בתכנונים שונים עבור הצבא

היו עדיין ילדים, הציירים אביגדור סטימצקי, צילה ניימן
 והמאיירת איזה הרשקוביץ-אילון (בתו של אדריכל). שימש
 כמורה לציור בגמנסיה 'הרצליה', בסמינר ע"ש לוינסקי
 ובבי"ס תל-נורדאו, עד צאתו לגימלאות. עד שנות ה-30
 בציורו נטה לסגנון אקדמי קפדני אולם בשנותיו
 האחרונות היו עבודותיו חופשיות יותר. זכה בפרס דיזינגוף
 (1940). אורלנד נפטר בהיותו בן 71.

לוי, אלכסנדר
 1883-1942
Levy, Alexander

אדריכל. נולד ולמד בגרמניה. שימוש כיועץ בניה ותכנון
 אורבני לתנועה הציונית. עלה בהיותו בן 37 (1920),
 הסתכסך עם ראשי הישוב, אולי בגין הזמנת תוכנית האב
 לת"א אצל פאטריק ג'דס, וחזר לגרמניה (1926). כאן עסק
 בבניה טרומית. לעת זו כינה עצמו בשם לי (Lee). לאחר
 עליית הנאצים לשלטון (1933) נמלט לצרפת. הוכנס למחנה
 ריכוז בשנות מלחמ"ע וכאן נפטר בהיותו בן 59.
 עבודות בת"א:

1921 קומת קרקע רח' ביאליק 18.
 1922 בית אושישקין, אלנבי 7 (תוספת קומה ע"י י'
 מינור 1927 ושינויים 1933).
 1923 בית-מסחר ודירות, רח' אלנבי (עטרה).
 1924 בית ליפשיץ, רח' אלנבי 52.
 בית-מגורים שד' רוטשילד 7 (נהרס).
 1925 בית "הפגודה", רח' מונטיפיורי.

חייקין, בנימין
 1883-1950
Chaikin, Benjamin

אדריכל. פעל בסגנון אקדמי רומנטי. יליד לונדון. בנו של
 הרב הראשי של אגודת בתי הכנסת בלונדון. למד אדריכלות
 במכללת A.A. (סיים 1906). לאחר מכן הועסק כעוזר
 למפקח הבנייה במזרח לונדון ובהמשך (1924-25) עבד
 כעצמאי. שרת במלחמ"ע 1917 כקצין (סרן) בחיל ההנדסה
 (1915-19).
 השתקע בירושלים בגיל 33 (1920), בהזמנת חברת
 "הבונה", שנוסדה ע"י קבוצת משקיעים יהודיים
 מבריטניה. נבחר לנשיא אא"י (9-1928). משנות ה-30 עבד
 בשיתוף עם האדריכל אליהו נשר (1900-1984). למרות גילו
 (55) התנדב לצבא הבריטי במלחמ"ע ונפצע בעת שרות
 ביחידת חיל הנדסה (5-1941). חייקין נפטר בירושלים
 בהיותו בן 65.
 עבודות בירושלים (אם לא צויין אחרת):

1925 בית גולדווטר, עין גדי 23.
 1925-30 הספרייה הלאומית האוני' העברית, הר הצופים.
 בתאום עם פאטריק ג'דס ופרנק מירז. יעוץ:
 האריסון.
 אגף ביה"ח לעינים ע"ש סט' ג'ון. עם קליפורד
 הולדיי.
 חמי טבריה (הבנין הישן. ר' גם ה' לוריה).
 וילה מלצ'י, חוף כנרת מצפון לטבריה. עם ז'
 אקסלרוד.
 1927 בנין החימיה אוני' עברית, הר הצופים. בתאום
 עם ג'דס ומירז.
 1927-28 המכון למתמטיקה אוני' עברית, הר הצופים.
 בתאום עם ג'דס ומירז.

רוטשילד/נחמני (הר ציון. נהרס). שני בתי איסמעילוב: אחד אלנבי/מונטיפיורי והשני יבנה/מונטיפיורי.

1927 ביכ"נ "מושב זקנים", אלנבי 89.

1931 בתי-דירות: אלנבי/רמב"ם (נתנאל); רוטשילד 21.

1932 בית דירות, בוגרשוב 2 / הירקון (מודרני).

1933-36 בתי-דירות: אלנבי 17 / אידלסון (לשעבר מלון); רוטשילד 93, 99; הנביאים 21; בן גוריון 39; שטנד 6; שלמה המלך 29, 35; יהודה הלוי 108; נחמני 19.

1935 מבנה מסחרי, שינקין 2 / אלנבי 51.

בתי-דירות וחנויות: צ'לנוב 2-4 / דרך פי"ת; נחלת-בנימין 37, 38, 39; דיזנגוף 105 / פרישמן.

1936 מבנה מסחרי, לילנבלום 15, 30.

1938 בית קולנוע "אסתר", כיכר דיזנגוף (החזית ע"פ ג' אורבך 1933).

סגנונו של מגידוביץ עבר שלושה שלבים עיקריים. הראשון, עד תחילת שנות ה-30 תכנן ברוח האקדמיזם, אלא, שבניגוד לאחרים שאף ליצור תדמית קוסמופוליטית ואפילו צרפתית והתרחק מכל גינונים מזרחיים (ברוואלד, מינור, האריסון) או 'אר נובי' (אלכסנדר לוי, יהודה סטמפלר) ולא כל שכן מהנסיך ליצור אסכולה לאומית כמו זו של טבצ'ניק. את סגנונו של מגידוביץ ניתן להבין גם כתוצאה מהאווירה המיוחדת שאיפיינה את אודסה: עיר נמל קוסמופוליטית של רוסים, אוקראינים, יוונים, ארמנים, טורקים וכו' ומעל לכל קהיליה יהודית של מאות אלפים; ציבור שנודע בזכות פעילותו התרבותית ופתיחותו למערב. השלב השני, משלהי שנות ה-20 ושנת 1933, ניכרת נטיה לעבר סגנון גיאומטרי יותר: מעין נסיון אישי להתקרב אל הסגנון המודרני, ולבסוף השלב השלישי והאחרון שכולו מודרני הקשור כנראה גם להצטרפות (1934) בנו, רפאל, כשותף למשרד.

תהליך זה ראוי לציין, מאפיין לא רק את מגידוביץ, אלא גם כמה אדריכלים אחרים בני תקופתו ביניהם הבולט ביותר יוסף ברלין (ר' לעיל).

סגל, יחיאל 1886-1962

מעצב גנים ונוף. יליד גרמניה. השכלה תיכונית מקצועית בביה"ס היהודי לגנות וצמחיה ב-אהלם על יד הנובר (סיים ב-1904). עבד בחברות שונות בתכנון וביצוע גנים: בגרמניה ובשוויץ (09-1905). בניצה, צרפת (12-1909). ובפרנקפורט גרמניה (16-1913). שרת בצבא הגרמני, בטורקיה, כמומחה ליבולים חקלאיים לצרכי הצבא (19-1916). עלה לארץ בהיותו בן 36 (1922) וגר שנה בירושלים. לאחר מכן עבר לתל-אביב ובה פעל עד מותו, בהיותו בן 76.

עבודות:

1929 הגן הבוטני והארבורטום, מקוה ישראל.

1930-35 ת"א: בית י"ל גולדברג; בית שטראוס; גינת גרוזנברג; בית ד"ר קרוסקל.

יפו: ביה"ח הצרפתי; גינת 'באסא'.

ירושלים: שגרירות צרפת; בית משפ' רות, משפ' אגרין ומשפ'; גולדווסר.

הבריטי בארץ ולאחר מכן השתקע בצרפת. מינור נפטר בהיותו בן 81, בעת ביקור שערך בארץ. עבודות בת"א:

1924-5 בית ביאליק, רח' ביאליק.

בתי-דירות: סימטה פלוגית ואלמונית (בתי שפירא); טרומפלדור 12; אחד העם 35 (שונה); מונטיפיורי 22.

בית חיסין לבונטין.

1935-38 בית דירות שד' תרס"ט 1 / בן ציון 31; רח' הגלבע 3.

בית מש' ברוידא, תל-בנימין.

בניינים נוספים בת"א: בתי יתומים; בתי-דירות, רח' צ'לנוב; בית ד"ר סוסקין; תוספות לבנין חברת חשמל, רח' החשמל (בנין מקורי י' ברלין).

סגנונו של מינור מושגת על אותה התפיסה שהיתה מקובלת על אלכסנדר ברוואלד ואוסטין האריסון: שילוב של אקדמיזם ומרכיבים מזרחיים. תופעה הבולטת במיוחד בתכנונו המפורסם ביותר: 'בית ביאליק' בת"א. לעומת זאת מפתיע ביותר המהפך הכמעט הפתאומי, שלא היה לו המשך, אל הסגנון המודרני, כפי שהוא מופיע בבנין הדירות בשד' תרס"ט/בן ציון (1935-38). בניגוד לאדריכלים אחרים, שהתאימו עצמם בהדרגה לשפה החדשה הרי שאצל מינור המעבר הוא כל כך חד וללא היסוס, עד שנדמה כאילו פעלה כאן ידו של מתכנן אחר. מאידך אפשר גם, שהבנין הוא תוצאה של סידרת תכנונים מודרניים קודמים שנעשו על ידו ואשר לא יצאו לפועל או אולי טרם זוהו.

מגידוביץ-מגידו, יהודה

Megidovich-Megido, Yehuda 1886-1961

אדריכל. פעל בסגנון האקדמיה הרוסית. בהמשך, בשנות ה-30, פנה לסגנון המודרני. יליד אומן, אוקראינה. למד אדריכלות בביה"ס לאמנות באודסה. לאחר מכן עבד כמורה לציור ופיסול. עלה ארצה בגיל 33 עם "הרוסלאן" (1919). היה יועץ לועד העיר תל-אביב עד לאישור מעמדה כעיר (1921) ואדריכל העיר הראשון (24-1921) עד החלפתו ע"י דב הרשקוביץ (ע"ע). ממיסדי אגודת האינג'ינרים והארכיטקטים (1922). שותף עם בנו, רפאל (סיים לימודי הנדסה 1934). יהודה מגידוביץ נפטר בהיותו בן 75.

עבודות בתל-אביב:

1920-22 ביי"ח לילודות של דר' פרויד, רח' יהודה הלוי 9 (שונה).

1920-34 ביי"ח "הדסה" לשעבר, נחלת בנימין 18 (שונה).

1921-24 ביהכ"נ 'הגדול', רח' אלנבי (שונה).

בנין משרדים, רח' הרצל 16.

מלון "בן-נחום" שדר' רוטשילד 32 / אלנבי.

בתי-דירות: שלמה המלך 35, 29; רמב"ם 15 (חזין); מאזה 10 (ברסקי).

1922-24 ביי"ח עין גדי (דר' שטין), רח' מאז"ה.

1923 ה"קאזינו", רחבת "האופרה" (נהרס).

"פסג' פנסק", רח' הרצל 16.

1924-25 מלון "נורדאו", נחלת-בנימין 27 (שונה).

בתי-מגורים: נחלת-בנימין 16; רמב"ם / התבור (נח זלמן), רוטשילד 65 (ש' בן ציון).

1926 בתי-דירות: שד' רוטשילד 27; אלנבי 81 (סגלוב); שד' רוטשילד 46 (לוי); שד'

ציור בפרנקפורט ואדריכלות במכללות הטכניות של דארמשטט ומינכן (סיים 1912). בין מוריו תיאודור פישר (1862-1938) שנודע בזכות סגנונו האקדמי, שבו שילב מרכיבים עממיים גרמנים. קידם את השימוש בבטון מזוין והיה ממיסדי הוורקבונד.

בתום לימודיו מצא קאופמן עבודה כמתמחה אצל אדריכל שעסק בתכנון מגורי פועלים למפעלי קרופ (15-1912). במלחמ"ע1 שרת בצבא הגרמני בחזית הרוסית (18-1915) וזכה בפרס ראשון בתחרות לתכנון חרקוב שנערכה ע"י הגרמנים בשלהי המלחמה (1918). לאחר שחרורו מהצבא הכין מספר תוכניות לשכונות מגורים שלא יצאו לפועל. בהמשך עבד זמן קצר בנורבגיה אצל מתכנן ערים מקומי. קאופמן עלה לארץ בהיותו בן 33 (1920) לפי הזמנת דר' ארתור רופין, מנהל מחלקת ההתיישבות, על-מנת לשמש כאדריכל ראשי של מחלקתו וכן של חברת 'הכשרת הישוב' (1920-27). במסגרת זו הכין את תוכניתו המפורסמת לנהלל (1921) בצורת מעגל בתי מגורים עם משקים מסביב ובניינים ציבוריים במרכז. לאחר מכן המשיך הן בתכנון כפרי ועירוני עבור מוסדות הישוב והן כאדריכל עצמאי. היה חבר הועדה לתכנון אזור ועיר של ממשלת המנדט (1940-47) וחבר הועדה לתכנון האוני, גבעת רם, ירושלים (1953-57). קאופמן נפטר בירושלים בהיותו בן 71.

עבודות:

1921-27 ת' בינוי ישובים חקלאיים: נהלל, עין חרוד, תל יוסף, בית אלפא, כפר יהושוע, קבוצת כנרת, הרצליה (המושבה).

ישובים עירוניים: עפולה, רמת-גן, בורוכוב (גבעתיים).

שכונות בירושלים: תלפיות ובית-הכרם (1921), רחביה (1923), קרית משה (1924), בית-וגן (1925).

תכנון אזורי: מפרץ חיפה, מזרח ומערב הכרמל, עמק יזרעאל.

ביה"ס החקלאי 'בית-ירח', עמק הירדן, כולל בניינים.

1922 ביכ"נ מרכזי, רחביה, י-ם (לא בוצע).

1927-31 חדר האוכל בגניגר (הראשון בהתיישבות העובדת). אותו טיפוס בכנרת (1928) במזרע (1929) בחפציבה (1930) ובגבת (1931).

1928 בית דירות רח' המלך גיורג' 35, ת"א.

1929 בתי עובדים לחברת ים המלח (נהרסו).

1930 חדר אוכל בעין חרוד.

בית דירות ד"ר קרוסקל, רח' הס 21, ת"א (שופץ בתוספת קומה).

1930-32 בתי-מגורים ברחביה: משפ' גויטין, אוסישקין 10 / אברבנל (קומה ב', 1936); משפ' פומרנץ, אוסישקין 120 / אברבנל; משפ' אוסישקין רמב"ן/אוסישקין 7; משפ' השימשוני, אבן גבירול/אברבנל (היום קרן רוטשילד).

1932 תוכנית ארצית לישוב אלף משפחות (תוכנית האלף. בוצעה חלקית).

תוכנית אזורית לעמק חפר.

תוכנית בנוי קרית חיים.

תחנה חקלאית ניסויית, רחובות.

בית-הבראה ארזה, מוצא.

1936-39 בית עבדול דגיבין, בית דגן. שכונת "אגרובנק" (בעתיד חולון). בית קפה "סבוי" ומתחם "חוסמסה". בית משפ' שוקן, ירושלים. עבודות יעור, הר כנען. קרית מאיר, תל-אביב.

1939-45 בית-הבראה, "בית בוסל", צפת. "גן הנדיב", ראשון לציון. "גן הגבעה", גבעת רמב"ם.

1941-50 שער הגולן: בית קברות, איזור בריכת שחיה וחדר אוכל.

1943 בית משפ' זקס, רמת גן.

דגניה ב: בית-התרבות ופינת משחקים.

1943-62 גן שמואל. אפיקים. עם אדרי' נוף ל' יהלום.

1944 עין שמר, עין השופט וגשר.

1946-62 רמת השרון.

1947 בית-הבראה "המצודה", צפת.

1947-62 בי"ס מוסיזון, מגדיאל.

1949 כפר מסריק.

1952 מעון יום לאמהות עובדות, הקריה ת"א. גנות הדר: בית דוד גלעד וגן וורדים.

1952-62 גשר (הישוב החדש).

1954-56 עין חרוד איחוד.

1954-60 האוני' גבעת רם, ירושלים. עם אדרי' נוף: מ' ויקטור וצ' זיידברג.

1955-59 גזית.

1955-62 גבעת חביבה: סמינריון הקיבוץ הארצי.

1958-60 כפר רופין.

1960 היברו יוניון קולג', ירושלים.

אקסלרוד, זליג אשר Axelrod, Zelig
1887-1952

אדריכל. יליד ויניצה אוקארינה. למד באקדמיה לאמנות בקייב ואודסה. עלה לארץ בהיותו בן 33 (1920) והשתקע בירושלים. עבר לת"א (1930). נסע לדרום אפריקה בהקשר להקמת ביתן ארץ ישראל ביריד המושבות (1936) ומשם המשיך לניו-יורק, ערב פרוץ מלחמ"ע2 (1939) ונשאר עד מותו בהיותו בן 65.

עבודות:

1923 הצעה לתוספת חנויות סביב חצר בנין 'בצלאל' ירושלים (לא בוצע).

1925 בי"ח, טבריה (לא בוצע) עם ב' חייקין.

בית משפ' מונד (לורד מלצ'ט), מגדל, ע"י טבריה.

עם ב' חייקין.

1926 מלון 'אלישבע', טבריה.

שדי רוטשילד 25,26 (מלון שפטל) ת"א.

1927 'היכל אמנויות' של גולינקין, ת"א (פנטזיה רעיונית/היתולית).

1934-5 בי"כ, עפולה.

קאופמן, ריכרד יצחק Kaufmann, Richard
1887-1958

אדריכל. דמות מרכזית בתחומי התכנון האזורי, הבינוי והאדריכלות של ארץ ישראל. יליד פרנקפורט, גרמניה. למד

Yelin, Eliezer	ילין, אליעזר 1888-1945	1933 בנין חב' הביטוח 'גנרלי' רח' יפו, ירושלים (פרס 1. לא בוצע).
אדריכל מהנדס. יליד ירושלים. למד בדארמנשטאט גרמניה. (סיים 1913) חזר לארץ והשתקע בירושלים בשנת 1920 פתח משרד לעבודות מדידה ותכנון הנדסי ואדריכלי בשיתוף עם וילהלם הקר (1876-1945). בעשרים וחמש השנים הבאות עסקו בין השאר בתכנון שכונות, כגון רחביה, מונטיפיורי והרצליה בנוסף לתכנון בתי-מגורים פרטיים, רובם ברחביה, ירושלים. ילין והקר נפטרו באותה שנה ובאותו חודש. מקצת עבודותיהם הושלמו ע"י האדריכל אוטו הופמן (1898-1974).	1934 בית דירות שד' רוטשילד 119, ת"א. כולל תוכנית כללית 'יריד המזרח' בצפון ת"א, כולל הבנין הראשי 'תוצרת הארץ' (נהרס). בתי-דירות בת"א: אידלסון 23; שד' רוטשילד 92.	
עבודות בירושלים: סמינר בית-הכרם; ביה"כ, קרית משה; ביי"ס לחינוך מיוחד, רח' רבקה/דרך בית לחם. בתי-מגורים: בית תלמה ילין, רח' רמב"ן 14 (1924). הבית הראשון ברחביה; בית פרומקין רח' רמב"ן 26 / אבן עזרא (1924-25). היום ישיבת נצח ישראל; בית ד"ר ארתור רופין, רח' רמב"ן 30 (1925); רח' עזרא 22; רח' אלחריזי 10, 11, 12, 19. בית פונר שד' בן-מימון 30 (1932-34); רח' אלפסי 20, 8; רח' אבן גבירול 20 (היום ביכ"ג); רח' אבן שפרוט 17-19. בית דירות, 'המשולש', רח' המלך דוד 6-8 (1935).	1935 בית-הבראה 'כרמלי חיפה (שונה). בנין חנויות, רח' אוסישקין/אבן עזרא, ירושלים. בית משפ' אמבש, רח' קק"ל 33 / אוסישקין, ירושלים. 1936 בית משפ' אגיון, רח' סמולנסקי 9 / בלפור, ירושלים (היום בית ראש הממשלה). ביי"ס, 4 כתות, דגניה. 1937 שכי' 'המקשר', ירושלים (40 דירות). 1943 2 בתי-מגורים, רמות השבים. 1945-48 תוכנית אב להרחבת האוני' וביה"ח 'הדסה', הר הצופים (לא בוצעה).	
Salant, Yehoshua סלנט, יהושע 1890-1980	1937 שכי' 'המקשר', ירושלים (40 דירות). 1943 2 בתי-מגורים, רמות השבים. 1945-48 תוכנית אב להרחבת האוני' וביה"ח 'הדסה', הר הצופים (לא בוצעה). 1939-40 בנין מדעי היהדות, האוני' העברית, הר הצופים. עם יוסף וויס מניו-יורק.	
אדריכל. יליד העיר העתיקה, ירושלים. למד בשוויצריה. בתום לימודיו חזר לירושלים ועבד במע"צ של ממשלת המנדט. לאחר מכן מונה לאחראי מטעם ועד שכונת עין כרם לשמירה על פיתוח המקום בהתאם לתי' המתאר שהכין האדריכל ריכרד קאופמן. סלנט נפטר בהיותו בן 90. עבודות בירושלים: בית ולירו וצריף יצחק בן צבי, רח' אלחריזי 17 (1925). מלון רון, רח' יפו 44 (1925-29), בית סלנט, שדר' בין מימון 40 (1936); בית דירות: רח' שטראוס 17; רח' אבן עזרא 14, 26; רח' רד"ק 14, רח' אוסישקין 5; רח' בן-יהודה 7 (קפה עטרה); בית העמודים, רח' יפו; בית דירות "הלברייך", המלך ג'ורג' 5-41 (8 קומות ומעלית). חלק מעבודות אלו תוכננו בשיתוף עם האדריכל והצלם יעקב בן אור קלטר (1969-1997) והאדרי' דב זוננפלד (1897-1969).	לקאופמן מעמד מיוחד באדריכלות ארץ ישראל, בזכות תרומתו בתחום תכנון שכונות עירוניות וישובים חקלאיים. מכל אלה התפרסמה במיוחד נהלל (1923), שצורתה העגולה, היא אולי הדוגמה היחידה של ישום האידאל הניאו קלאסי, המופיע לראשונה אצל האדריכל הצרפתי קלוד ניקולה לדו (ע"ע Ledoux 1736-1806). עם זאת לא ניתן לקבוע מה באמת הניע את קאופמן לנסות צורה זו: הרצון ליצור מערך חלוקה שיוויונית מוחלטת או נטיה לכיוון הגיאומטריה, נטיה המופיעה גם בתוכניות אחרות, המדגישות צירי סימטריה או צורות כוכב וכיו"ב, המושתת על סגנון האקדמיזם.	
Krakauer, Leopold קרקואר, לאופולד 1890-1954	רק בהמשך, ממחצית שנות ה-20 ואילך נראה, שחל שינוי בתפיסתו ההולכת ומשתחררת. מבחינה זו ניתן למצוא דמיון מסוים בינו לבין פאטריק ג'דס. כך למשל, הגישה הגיאומטרית לקמפוס האוני' על הר הצופים, משנת 1919, לעומת תוכנית האב לת"א, מהשנים 1925-38, המושתת על עקרונות דמוגרפיים, גיאוגרפיים ואקלימיים, תוך דחיה כמעט מוחלטת של התפיסה הגיאומטרית. מעבר זה, ראוי לציין, מופיע אצל רבים ממתכנני העיר שפעלו באותן שנים. לקאופמן הייתה גם השפעה לא מבוטלת על סגנון האדריכלות בארץ ישראל ממחצית שנות ה-20. בתחום זה עיקר תרומתו בתחום ההתייחסות לגורם האקלימי ע"י פיתוח מספר חידושים כגון הגגונים המצילים על חלונות תחנת הכח, שתוכננו על ידו בחיפה ובטבריה (1925), שהם גם הבניינים המודרניים הראשונים בארץ. לאחר מכן הוסיף גם את הגג הכפול באזורים חמים (דגניה, ים המלח). יתרה מכך, העובדה שהיה הראשון שפנה לכיוון המודרני האצילה מסמכותו על האחרים, ששאבו ממנו עידוד כאשר יצאו כנגד הסגנונות האקדמיים והמזרחיים שהיו מקובלים עד תחילת שנות ה-30 (ע"ע נויפלד, רכטר שרון). לרוע המזל, קשה כיום להעריך את תרומתו זו מאחר, ששני בנייני המודרניים הגדולים: האחד בנין 'תוצרת הארץ', שתכנן עבור יריד המזרח 1923 בת"א נהרס בשנות ה-80, ואילו השני בנין 'גנרלי' בירושלים לא זכה כלל להבנות.	
Blum, Ludwig בלום, לודוויג 1891-1974		
צייר. זכור בזכות נופים, בסגנון אקדמי, בהן הדגיש את הצבעוניות המיוחדת של ירושלים ומדבר יהודה. נולד ליד ברנו, צ'כיה (אוסטריה-הונגריה). למד אמנות בוינה (1909-14). שרת כצייר בצבע האוסטרי במלחמת 1914-18), סיים לימודיו באקדמיה בפראג (1919). עלה ארצה בהיותו בן 31 (1923). גר בירושלים והרבה לצייר את נופיה וסימטאותיה. נפטר בהיותו בן 84.		

צייר. עיקר עבודתו בתחום האקוורל. למרות שמעט להציג נהיה לדמות מרכזית, ממוחצית שנות ה-50, של סגנון 'המופשט הלירי', שיסודו בד"כ פיגוראטיבי, ברוח המגמות של אסכולת פאריז לאחר מלחמ"ע. זריצקי, יליד בוריספול אוקראינה. בנו של סוחר חיטה. למד בגמנסיה ובהמשך באקדמיה לאמנות של קייב. סיים בהיותו בו 23 (1914). שירת במלחמ"ע בצבא הרוסי (17-1915). עלה בהיותו בן 32 (1923) והשתקע בירושלים ביחד עם אשתו, מרפאת שיניים במקצועה. כאן הצטרף לאגודת אמנים עברית מיסודם של מורי 'בצלאל', והיה פעיל בארגון תערוכותיה, הידועות בשם 'מגדל דוד', והשתתף במרביתן (1925-28), לעתים תחת השם 'י' זהרי. כמו כן השתתף בתערוכות 'האמנים המודרניים' בצריף 'האהל' בת"א (1926-28). במקביל נבחר ליו"ר 'אגודת אמנים עברית' (ינואר 1927) ובאותה שנה ביקר לראשונה בפאריז. כעבור שנתיים (1929) השתקע בת"א וכאן הציג עם קבוצת 'אגד': ארגון של 'מודרנים ותיקים', כנראה בראשותו של ראובן רובין, שקיים תערוכה אחת בלבד. בו זמנית הציג, ביחד עם ישראל פלדי, גם עם הצעירים חברי קבוצת 'מסד' - יוצאי אולפן פרנקל-פרנל (ע"ע) שהצליחו לארגן מספר תערוכות (1929-31). בהמשך קיים זמן קצר (1932-33) אולפן במרתף בית דירות, שבנה לעצמו ברח' מאפו 18. בין תלמידיו: פנחס אברמוביץ, אריה ארוך, יחיאל קריזה וחייה שוארץ. זריצקי נמנה על מיסדי אגודת הציירים (1934), וגם כאן, כמו ב'אגודת אמנים עברית', היה פעיל הן באירגון התערוכות הכלליות והן מבחינה חברתית. כתוצאה מכך התחבב על קבוצה שלמה של צעירים שראו בו את מנהיגם, ביניהם אברמוביץ, ארוך, גלעדי, וכסלר, מאירוביץ, פיין, שטרייכמן ועוד. בשנת 1941 נערכה לו תערוכת יחיד במוזיאון ת"א כמחווה ליום הולדתו ה-50 ולאחר שנה (1942) הוענק לו פרס דיזינגוף. לאחר מלחמ"ע (1945) ניכרת ביצירתו הפניה לכיוון התמוססות הנושא המצויר, על אף שדבק ביסוד הפיגוראטיבי: מגמה שתגיע לשיאה בסידרת נופי יחיעם בתחילת שנות ה-50. ערב קום המדינה (אפריל 1948), במסגרת תפקידו כיו"ר אגודת הציירים, קבע, לדבריו על דעת עצמו, את רשימת האמנים והיצירות שייצגו את ישראל, לראשונה, בבינאלה בונציה: גוטמן, גלעדי, זריצקי, ינקו, כהנא, לובין, לואיזאדא, נתנזון (נתון), סטימצקי, סימון, פיגין, פיין, קסטל, רובין, שטרייכמן, ציונה תגיר וכן את פרנקל ואשתו מרים אניס-פרנקל. רשימה זו כללה אמנם את 4 האמנים המרכזיים לעת זו בארץ: זריצקי, פרנקל, קסטל וראובן. אבל מעבר לכך היו חבויים בה כל חסרונותיה של השיטה לפיה התנהלו עד כה עניני האגודה. החל מזריצקי הבוחר את עצמו, כמו גם בחירתם של חברי "ועדת התערוכות": כהנא, שטרייכמן, נתון-נתנזון ופיגין. אל אלו צורפו, כמובן, המקורבים: סטימצקי, ידידו של שטרייכמן; סימון וגלעדי ידידיהם של ינקו וכהנא; פיין ולובין ידידיו של זריצקי, גוטמן ותגיר ידידיו של רובין, מרים אניס אשתו של פרנקל ולבסוף לואיזאדא, שרק בזכות קשריו עם איטליה ניתן היה לשלוח התמונות כשלושה שבועות בטרם קמה המדינה (הבינאלה נועדה רק לנציגי מדינות מוכרות).

מכל מקום בחירה זו, ללא אישור הועד ובניגוד לתקנון, גרמה להתמרמרות רבה. מיד לאחר מכן התכנסה אספה של חברי האגודה שבה הוקעו חברי "ועדת התערוכות", שנתנו ידם למעשה ובראשם זריצקי, שלא העז לבוא לאספה. בעוד הדיון בעיצומו התחמקו הנוגעים מהמקום. אלו הזמינו אליהם את זריצקי. עד מהרה התברר שהקבוצה, שכבר כללה, בנוסף לזריצקי גם את ינקו וקסטל עשויה לזכות גם באהדתם של שני מבקרי אמנות חשובים: האחד, ידידו של קסטל, ד"ר חיים גמזו, שכיהן לעת זו (1948) כמנהל זמני של מוזיאון ת"א, אשר הבטיח לקיים תערוכה של הקבוצה במוזיאון תחת השם 'אופקים חדשים' והשני, ידידו של ינקו, אויגן קולב, שהיה לעת זו מראשי הפעילים של השמאל (קרי מפ"ם), והעמיד להתמנות ליועץ מוזיאון ת"א (1949) ומנהל המוזיאון (1952-59). מכאן, שזריצקי הפך תוך שבועות מיו"ר מוקע של האגודה הכללית ליו"ר פעיל ונערץ של אגודה מצומצמת, של 16 אוהדים ומקורבים, אותם הוא עתיד להוביל ביד רמה בשנים הבאות - עד מותו של א' קולב (1959). על קבוצה זו נמנו 10 מאלו שבחר ושלח לבינאלה: גלעדי, ינקו, כהנא, לואיזאדא נתנזון-נתון, סימון, סטימצקי, קסטל ושטרייכמן. אליהם הצטרפו אברמוביץ, וכסלר, מאירוביץ, בזר וכן אריה נבון (פרש מיד לאחר מכן).

ביתניים, כמחווה ליום הולדתו ה-60 נערכה לו תערוכת יחיד במוזיאון ת"א (1951) ו'בצלאל' ירושלים (1952). בהמשך נבחר לייצג עם אחרים את ישראל בבינאלה בונציה (1954). האוצר: א' קולב. באותה שנה פגש והתידד עם וילם סנדברג אוצר מוזיאון 'סטדליק' לאמנות מודרנית באמסטרדם, שהגיע לכאן בהקשר לתערוכת "100 שנות ציור הולנדי", שנערכה במוזיאון ת"א (סנדברג הנחשב למומחה בתחום המופשט ההולנדי הידוע בשם "דה סטיל", מונה לימים לאוצר ראשון של מוזיאון ישראל). יתרה מכך סנדברג אף רכש ממנו מספר אקורלים ותמונת שמן גדולה על נושאי פרחים - מעשה שזכה לתהודה רבה בארץ (סנדברג רכש גם תמונה גדולה משל ארדון ואלבום ליטוגרפיות של ינקו). מספר חודשים לאחר מכן יצא לסיוור באירופה (פאריז, בריסל, אמסטרדם). באמסטרדם נפגש שוב עם סנדברג, שכנאה חיזק את נטייתו לכיוון הסגנונות המופשטים שפרחו בתקופה זו בפאריז (Informel, Tachism). בסוף מסע זה הוצג במוזיאון "סטדליק" הן במסגרת תערוכה קבוצתית עם כהנא ושטרייכמן (פב' 1955) והן בתערוכת יחיד (ספט' אוקט' 1955) - תערוכות, שהוצגו בהמשך גם בארמון הבו-זאר בבריסל (1956). עם שובו של זריצקי לארץ (1956), פרשו מקבוצת 'אופקים חדשים' ינקו ומקורביו אהרון כהנא ויוחנן סימון - מתוך תחושה, שהקבוצה מצומצמת מדי ואינה משקפת את מגוון האמנים בישראל. ראוי לציין שלעת זו החל מעבר לכיוון האמנות המופשטת הן בקרב חברי 'אופקים חדשים' והן מחוצה לה. אם כי ניתן להסביר את הפרישה גם כתוצאה של יריבות אישית וגם על רקע רצונו של ינקו לאפשר את הצטרפותם של חברים נוספים לכפר האמנים 'עין-הוד' אותו יסד כשנתיים קודם לכן (1953).

מכאן ואילך נותר זריצקי הדמות המרכזית של 'אופקים חדשים', עד להתפרקות הקבוצה, עם מותם, באותה שנה (1959) של אויגן קולב מנהל מוזיאון ת"א, שתמך בהם ללא

1937-8 בנק-לאומי, מלון "עדן" לשעבר, רח' ההסתדרות 26 ירושלים (8-1937). שלב ב' ויטקובר (1940).
 בית ר', הכרמל חיפה (1937) עם וילנסקי
 לאחר קום המדינה:
 1953-65 ביה"ס החקלאי "הכפר הירוק" ו"בית ברל", צופית. עם מ' שושני.
 1957 מוזיאון ההגנה, שד' רוטשילד 23, ת"א. עם מ' שושני.
 1957-64 האוני', גבעת רם, ירושלים: בנין הגיאוגרפיה והגיאולוגיה; בנין קפלן. עם מ' שושני.
 1960 ביה"ס הריאלי, חיפה (בנין מקורי א' ברואלד).
 1961 ביהכ"נ המרכזי באר-שבע. עם מ' שושני. הושלם ע"י אחרים.
 ביכ"נ ומרכז מנהלי של "בני עקיבא", שד' שאול המלך, ת"א. עם מ' שושני.
 בנין הארונטיקה והאודיטוריום ע"ש צ'רצ'יל, קרית הטכניון חיפה. עם מ' שושני.

Constan, Joseph

קונסטן, יוסף

1892-1969

צייר, פסל וסופר. נודע בעיקר בזכות פסלי חיות שיצר לאחר מלחמ"ע. שמו המקורי קונסטנטינובסקי. יליד יפו (אביו ואמו עבדו לעת זו על אניה רוסית שעגנה מול חופי הארץ). החל לכייר בגיל צעיר. למד בביה"ס לאמנות באודסה (1914-17). לאחר פרוץ המהפכה (1917) נסע לקונגרס מורי אמנות שהתקיים בפטרסבורג. מכאן עבר למוסקבה מקום בו נתמנה למפקח פעולות האמנות בבתי ספר ומועדוני פועלים.
 כאשר שב לאודסה (1919) נתגלה לו שאביו ואחיו נרצחו ע"י פורעים אוקראינים. בסוף אותה שנה (דצמבר) עלה לארץ, בהיותו בן 28, על סיפון ה"רוסלאן", ביחד עם אישתו אידה, גם היא תלמידת ביה"ס לאמנות באודסה. עם הגיעם לארץ השתקעו בת"א. כאן נמנו על מייסדי קואופרטיב "התומר" (על ה"תומר" ר' להלן פרנקל-פרנל). שהסתייעו ביעקב פרמן (מעולי ה"רוסלאן"), שהציג את עבודותיהם במסגרת תערוכות שקיים בעיר. בהמשך (שלהי 1920), עבר לקהיר עם אשתו ולאחר מכן (1923) השתקעו בפאריז. עם זאת המשיך לבקר במצרים ובארץ והיה מיודד עם האמנים הארצישראלים בפאריז. בשלהי שנות ה-20 החל בכתיבת ספרים תחת השם מיכאל מאטווייב ביניהם "אנשי רוסיה 1905" (1928), "הנרדפים" (1935), "המשפחה המוזרה" (1936). בשלב זה פנו הזוג קונסטנטינובסקי לפיסול חיות. כמו כן שינו את שמם לקונסטן.
 בתחילת מלחמ"ע (1939) התגייס לצבא הצרפתי אבל לאחר התבוסה נאלץ לחיות בהחבא. בשלהי המלחמה (1944) הצטרף למחתרת ולאחר סילוק הנאצים מצרפת חזר והשתקע בפאריז. בהמשך (1948) חיבר ספר נוסף, "קרית הציירים", על בנין סטודיות האמנים במופארנס, הידוע בשם "לה רוש" (הכוורת).
 בשנת 1952, בהיותו בן 60, ערך ביקור בארץ והתקבל בהתלהבות ע"י קהילת האמנים שערכו לו תערוכה בביתן אגודת הציירים והפסלים בת"א, במשכן האמנות בעין חרוד ובבית-האמנים בחיפה. כעבור 10 שנים (1962)

סייג והצייר אברהם נתנוזן-נתון, שהיה הכח האירגוני העיקרי. בהמשך נערכו עוד שתי תערוכות "זכרון" של הקבוצה האחת במשכן האמנות בעין-חרוד (1963) והשניה במוזיאון ישראל בירושלים (1966).

במקביל הרבה לבקר בפאריז ומשנות השבעים חילק את זמנו בין ת"א (בחורף) וקיבוץ צובא-פלמ"ח, שליד ירושלים (בקיץ). בשנת 1968 הוענק לו פרס ישראל לאמנות, ובשנת 1984 אורגנה לו תערוכה מקפת במוזיאון ת"א. זריצקי נפטר שנה לאחר מכן בהיותו בן 94.

Kuzinsky, Dov

קוצ'ינסקי, דב

1891-1980

אדריכל. פעל בסגנון מודרני פונקציונלי. יליד ברלין, גרמניה. למד אדריכלות במכללה הטכנית שארלוטנבורג, ברלין. עלה ארצה בהיותו בן 32 (1923). ממיסדי קיבוץ חפציבה. עבר לירושלים ב-1927 ועבד זמן מה במחלקת העבודות הציבוריות של ממשלת המנדט. קוצ'ינסקי נפטר בהיותו בן 89.

בניינים:

עבודות בירושלים (אם לא צוין אחרת):

1925 בנין מסחרי, רח' אלנבי 12 ת"א (לשעבר מלון).
 1928 ת' שכונת רחביה ב'. עם הקר וילין.
 1931-33 מעונות עובדים א', רח' מאזה 66-67, ת"א. עם אריה שרון וי' שלאייין.
 1933 ת' שכי רחביה ג'-ד'. עם הקר וילין.
 -1934 בית-ההסתדרות, רח' ההסתדרות.
 בתי-דירות: מעונות עובדים ב' רחביה, (ברטנורא, עזה, ארלוזורוב); רח' בן-יהודה 16.
 בתי-מגורים: רשב"א 20; אלפסי 14; 32 39;
 הפלמ"ח 9; רח' כספי.
 1935 בית משפי' קאופמן-קדמן, רח' שלי"ג, ת"א.
 בית דירות, דיזינגוף 117 ת"א. עם מ' ברלר (שונה).

בניינים נוספים: בתי ילדים ומגורי חברים בקיבוצים, כגון כפר גלעדי, עין חרוד, תל-יוסף, רובם בשנות ה-30.

Ratner, Yohanan Eugene

רטנר, יוחנן

1891-1965

אדריכל. אדריכל, מחנך ואיש צבא. יליד אודסה, אוקראינה. למד אדריכלות בבה"ס הטכני הגבוה בקארלסרוואה, גרמניה. חזר לאודסה עם פרוץ מלחמ"ע. שירת כקצין בצבא הרוסי (1914-17). שהה באודסה בשנות המהפכה ולאחר מכן חזר לגרמניה לסיום לימודיו. עלה לארץ בגיל 31 (1923). לאחר מותו של אלכסנדר ברואלד (1930) מונה לראש הפקולטה לארכיטקטורה בטכניון, חיפה. מפקד ה"הגנה" (9-1938) ונספח של מוסדות היישוב במפקדת הצבא הבריטי במזרח התיכון (42-1940). יסד את מחלקת המחקר של "ההגנה" (7-1946). שירת בדרגת אלוף במלחמת הקוממויות (1948) ומונה לנספח צבאי בשגרירות ישראל במוסקבה (1949). נפטר בהיותו בן 74.
 עבודות (רשימה חלקית):

1927-36 הסוכנות היהודית ירושלים (פרס 1).
 1934 מרפאת קופ"ח, רח' זמנהוף 34, ת"א. עם יוסף נויפלד.

לאחר שעבד מספר שנים במע"צ של ממשלת המנדט, פתח
 משרד עצמאי (1924). נפטר בירושלים בגיל 96.
 עבודות בירושלים (אם לא צויין אחרת):
 1933-35 בתי-דירות: ההסתדרות 22, המלך ג'ורג' 27, 32.
 בנין קופ"ח, רח' מסילת ישרים.
 1936-38 בנין משרדים, רח' יפו 27.
 בית דירות: רח' בן-יהודה 1.
 1947-48 משרד התיירות: המלך ג'ורג' 24.
 בניינים נוספים:
 בתי-מגורים: ברנר 1; שד' מימון 26; רמבן 55;
 אבן גבירול 9; אלפסי 13; המלך ג'ורג' 52; בן-
 יהודה 38; יפו 106.
 בתי-מגורים ומשק, מוצא.

Cohen, Lotte

כהן, לוטה

1893-1983

אדריכלית. ילידת ברלין, גרמניה. בתו של רופא שפירסם
 מאמרים וספרים על ארץ ישראל עוד לפני הופעתו של
 הרצל.
 למדה אדריכלות במכללת ברלין-שרלוטנבורג (סיימה
 1916). עלתה לארץ בגיל 28 (1921) לפי הזמנת ריכרד
 קאופמן ועבדה אתו בתכנון שכונות וישובים ובמקביל
 תכננה (1922) גם שני בניינים בת"א בסגנון מסורתי. לאחר
 מכן המשיכה בתחום הבינוי עבור חברות כגון "רסקו"
 ו"הכשרת הישוב".
 בתחילת שנות ה-30 עברה לת"א ופתחה משרד עצמאי.
 בשנים אלו עברה לסגנון מודרני פונקציונלי קיצוני, לעיתים
 בשיתוף עם האדריכל יוליוס פוזנר ויוסף מרר. בשנת 1953
 הצטרף למשרדה האדריכל יהודה לביא. בהיותה בת 77
 (1970) פרשה מעבודתה והתמסרה לכתביבת מאמרים
 בענייני בניה ותכנון ונושאים ציוניים כלליים. לוטה כהן
 נפטרה בת"א בהיותה בת 90.
 עבודות בת"א (אם לא צויין אחרת):
 1922 בית-מגורים וקליניקה: אידלסון 29. בסגנון
 מסורתי.
 בית המרכז החקלאי: רח' אלנבי (נהרס).
 בסגנון מסורתי.
 1933-39 מלון "קטה דן", רח' הירקון, (נהרס).
 ביי"ס לבנות בנהלל.
 1934 פרדס חנה ורמות השבים: בינוי ובתים
 בודדים.
 1936 בנין חנויות ומשרדים רח' אלנבי 56. עם יוסף
 מרר (ליד קולנוע אלנבי).
 בית דירות רח' שפינוזה 20.
 1937 בתי "רסקו", כפר שמריהו. עם יוסף מרר
 ויוליוס פוזנר.
 התישבות "רסקו" ליד נהריה (פורסם ב"הבנין
 במזרח הקרוב" אוגוסט 1938).
 1938 בניי ובתים בודדים: רמת-חן. זכרון יעקב. נס ציונה.
 1945-48 דירות "רסקו" פנקס/יהודה המכבי/דה האז.
 דירות לעובדי בל"ל ארלוזורוב/דרך חיפה.
 ביי"ס בבת-ים.
 מרפאות קופ"ח של הסתדרות העובדים.

השתקע סופית עם אישתו אידה, ברמת גן. באותה שנה
 נערכו לו תערוכות יחיד במוזיאון "בצלאל" ירושלים
 ובמוזיאון ת"א. במקביל המשיך לבקר ולהציג בצרפת.
 קונסטן נפטר ברמת-גן בהיותו בן 77.

מלניקוב, אברהם

Melnikov, Avraham

1892-1960

פסל וצייר. זכור כיוצר האריה השואג בתל חי. יליד
 בסרביה. לאחר סיום תיכון נשלח ע"י הוריו ללמוד רפואה
 בווינה (1910) אבל זנח לימודיו והצטרף לאחיו בשיקאגו
 ארה"ב. כאן למד במכון לאמנות. בשלהי מלחמ"ע (1918)
 התנדב לגדודים העבריים. לאחר שחרורו בהיותו בן 27
 (1919) השתקע בירושלים. היה ממייסדי 'אגודת אמנים
 עברית' ביחד עם כמה ממורי 'בצלאל' (1920) והשתתף
 בתערוכות 'מגדל דוד' (עד 1928). בשנים אלו התקיים
 מהוראת ציור בבית-המדרש למורים. כמו כן הוזמנה אצלו
 מצבת דמות הגנרל אלנבי שהוצבה בגן הציבורי של
 באר שבע (נעלמה). משנת 1926 הרבה לגור בסביבת מטולה
 לביצוע מצבת קבר, 'האריה השואג', בתל חי, לזכר יוסף
 טרומפלדור וחבריו. האנדרטה שמומנה ע"י אלפרד מונד
 (לורד מלציט) הסתיימה כעבור 8 שנים (1934). יומיים
 לאחר מכן נסע לאנגליה.
 כאן זכה להצלחה מסוימת כיוצר דיוקנות. בשנות
 מלחמ"ע נהרסה סדנתו בלונדון כולל מרבית עבודותיו.
 בהמשך (1950) התיידד בלונדון עם יגאל אלון, שניסה
 להחזירו לארץ, כולל הבטחה לארגן לו סדנת עבודה ומקום
 אחסנה ליצירותיו בעכו. כתוצאה מפגיעה בתאונת דרכים
 התעכב באנגליה עוד 9 שנים עד שובו לארץ (1959). שנה
 לאחר מכן נסע לחיפה ע"מ לשחרר את פסליו מהמכס וכאן
 נפטר משבץ לב בהיותו בן 68.
 לאחר גילגולים רבים הועברו מקצת פסליו, ממקום
 אחסנתם בעכו (רובם נגנבו בינתיים) למוזיאון תפן בגליל.
 כמו כן מצויות מש מצבות בבית-הקברות הישן ברח' 1
 טרומפלדור בת"א: אחד העם (אובליסק), מקס נורדאו
 (אהל), דב גולדברג (גל עד), חיה נובמייסקי (ראש אשה),
 בצלאל יפה (ידים מחזיקות בראש) בנוסף למצבה שעל קבר
 אליהו לוי-אפשטיין ברחובות.

עובדיהו, שמואל

Ovadyahu, Samuel

1892-1963

צייר. נודע כיום בזכות צבעוניות כהה וקודרת המאפיינת
 את מרבית יצירתו. יליד בירצ'ארד, אוקראינה. (שמו
 המקורי: אובודובסקי). התחיל ללמוד אמנות בורשה
 והמשיך במינכן (14-1912). בשנות מלחמ"ע חזר לפולין.
 לאחר מכן לימד אמנות בגימנסיה העברית בלודז'. עלה
 ארצה בהיותו בן 32 (1924). השתקע בתל-אביב ועסק
 באיור ספרים וציור (תערוכה ראשונה בת"א ב-1925). ביקר
 בפאריז וברלין (1931). פרס דיזנגוף (1938) עובדיהו נפטר
 בהיותו בן 71.

אברם, ראובן

Abram, Reuben

1892-1987

אדריכל. שמו המקורי אברמוביץ. יליד קראקוב, פולניה
 (אוסטריה-הונגריה). כאן למד בבי"ס גבוה טכני (סיים
 1919). עלה ארצה בגיל 28 (1920). גר ופעל בירושלים.

לעבודות לאחר קום המדינה ע"ע יהודה לביא (ר' ישראל 1930-39).

שלוש, זכי
1893-1973

Chelouche, Zaki

אדריכל. יליד יפו. בנם של מייסדי ת"א. בוגר ביה"ס "אליאנס" (נוה צדק). המשיך באוני' לוזאן ופאריז כמו כן למד אדריכלות ב"אקול ספסיאל" בפאריז (סיים 1914) שימש כמזכיר יו"ר ועדות בית-הנבחרים הצרפתי לענייני תחבורה וצבא (1915-20). פתח משרד עצמאי בפאריז. כעבור 5 שנים בהיותו בן 31 חזר לת"א (1926). פעל כאדריכל עד 1939. בשנים שלאחר מלחמ"ע עסק בעיקר בתפקידים ציבוריים. נפטר בת"א בהיותו בן 80. עבודות בת"א:

בית-מגורים (משפ' שלוש), רח' פינס 32.
בתי-דירות: לבונטין 5 (1931); אחד העם 56,49 (1932); בנין חנויות ומשרדים, נחלת בנימין 61 (1933); נחלת-בנימין 52 (1937); בנק פרדס (לילנבלום/אלנבי); בתי-דירות: שד' רוטשילד 19 (8-1937); אחד העם 56 (1938).

טבצ'ניק-תבורי, יישראל צבי

Tabachnik-Tabori, Israel Zvi

1896-? יליד העיירה דובדה שליד קייב (אוקראינה). דודו (אחי אמו) הסופר העברי הנודע יוסף בריצ'בסקי. עם סיום לימודיו בישיבה, בגיל 12, התקבל למגמת האדריכלות באקדמיה לאמנויות באודסה. קבלתו ללימודים בגיל כה צעיר אינה יוצאת דופן כפי שמעידות הביורגרפיות של אמנים אברהם אלעד, פנחס ליטבונובסקי, מנחם שמי, יצחק פרנקל-פרנל, יוסף קונסטן והאדריכל יהודה מגידוביץ. המפורסם מבין בוגרי המוסד הוא ללא ספק הצעיר נתן אלטמן הנחשב לאחד מגדולי האוונגארד הרוסי. מכל מקום לעת זו (1911) התקיימה כאן, בחסות הקהילה היהודית, תערוכת עבודות של תלמידי בצלאל הראשות הפרופ' בוריס ש"ץ. ניתן להניח שכתוצאה מכך החליט לנסוע לירושלים על מנת לבחון מקרוב את יישוב חונו של בוריס ש"ץ בנושא "הסגנון העברי" – חזון שהשפיע עליו בהמשך עבודתו. בירושלים השתתף גם בעבודות הבנייה של אגודת ה"טמפלרים" במושבה הגרמנית. כעבור כשנה חזר לאודסה על מנת לסיים את לימודיו באקדמיה (1912). בהמשך עבד כשלוש שנים כמתמחה בתכנון בתי חרושת ומרחצאות. לאחר שעמד בהצלחה בבחינות הממלכתיות (1915) הוענקה לו דיפלומה לעבוד כעצמאי בתחום האדריכלות. לדבריו גם זכה בכמה הזמנות עבודה למרות שלעת זו כבר הצטרפה רוסיה למלחמ"ע I (18-1914). לאחר פרוץ המהפכה הרוסית (1917) עברה אודסה מיד ליד מספר פעמים (צבא אוקראיני, צבא אדום, צבא אוסטרי-גרמני וכו') תוך סבל רב לתושבי העיר ובפרט לקהילה היהודית, שהצליחה להוציא 626 נפש על סיפון האוניה "רוסלאן". הגעתה של האוניה ליפו בדצמבר 1919 היתה לחג גדול לתושבים והיא מבשרת את תחילתה של העליה השלישית (1919-24).

יחודה של "הרוסלאן" בכך שכללה מגוון רחב יחסית של אנשי הקהילה היהודית באודסה – השניה בגודלה ובחשיבותה לאחר ווארשה בפולין. בין אלה ניתן למצוא – בנוסף לטבצ'ניק-תבורי גם את האדריכל יהודה מגידוביץ-

מגידו ואת הנער זאב רכטר העתיד להתפרסם כאחד המובילים באדריכלות ארץ ישראל. כמו כן נמנו על הנוסעים מבקר הספרות העברית יוסף קלאוזנר והמשוררת רחל והציירים יצחק פרנקל-פרנל והנער אריה נבון שזכה לימים בפרס ישראל.

עם בואו לארץ הוזמן להכין הצעה למפעל לייצור שמן בקיסריה (לא בוצע). כאן גם הכין לדבריו תרשים של התיאטרון והנמל ההרודיאני. כעבור מספר חודשים עבר לתל-אביב וכאן קיבל הזמנות לתכנון בתי מסחר ומגורים בעיקר לעולי הרוסלאן שהתיישבו ברחובות החדשים נחלת בנימין ואלנבי בתל-אביב. במקביל החל בתכנון בית היתומים הגדול ע"ש דיסקין בירושלים (1440 מ"ר).

כתוצאה מבריחתם של יהודי יפו לתל אביב בפרעות מאי 1921 הועסק בתכנון 175 בתים למחוסרי דיור (כיום באזור רח' בוגרשוב). לא ידוע מה ארע לטבצ'ניק מסוף שנות העשרים ואילך. יש סוברים שהיגר לארה"ב כאשר נדחתה בקשתו לשמש כאדריכל העיר תל אביב בשנת 1923 (במקום יהודה מגידוביץ) וההחלטה לקבל לתפקיד זה את האדריכל-המהנדס דב הרשקוביץ (1924).

עבודות:

1920-23 בניי מסחר ומגורים.

רח' נחלת בנימין 8 (בית הדקל) 10, 22.

רח' אלנבי 73, 78, 79 (פ' רח' מאז"ה).

1922-27 בית היתומים ע"ש 'דיסקין', רח' וינגרטון, ירושלים.

עבודות נוספות בת"א:

חב' הלוואה וחסכון, רח' יהודה הלוי, בית

סוקולקא יפו, 175 בתים למחוסרי דיור

(כנראה רח' בוגרשוב).

תמך בבנייה מסיבית באבן ולבני סילנט אבל התנגד לשימוש בבולקים חלולים מבטון.

סגנונו של טבצ'ניק שונה ביסודו מזה של שאר האדריכלים שפעלו בארצות-הברית בשנות ה-20. מקורה של תפיסתו באסכולה הרוסית הלאומית, שניצנה מופיעים עוד לפני מחצית המאה ב-19; אסכולה שאימצה, בהמשך, כמה מחידושיו של הא'ר נובו', בתוספת מרכיבים מזרחיים, כגון שערים דימוי פרסה.

למרות שהצלחתה העיקרית של האסכולה הלאומית היא בתחומי המוסיקה ותפאורות לבלט (ע"ע אוואנגארד רוס) אין לבלט את ההשפעה שהיתה לה גם בתחומים אחרים, ביניהם ציור, מלאכת יד וכאמור אדריכלות, או ליתר דיוק העיטור האדריכלי.

ראוי לציין שהופעת האסכולה הלאומית אינה מיחדת את רוסיה וניתן למצוא לה מקבילות גם בארצות מערביות אחרות כמו גם באסיה ואמריקה; תופעה שהייתה מוכרת לבוריס שץ (ע"ע) הן מתקופת צעירותו ברוסיה והן מהשנים ששהה בבולגריה, מקום בו נעשה מאמץ מכוון ליצירתו של סגנון לאומי במסגרת הכלל סלאבית.

בעייתו של טבצ'ניק, נבעה מהעדר טיפולוגיה יהודית או ארצישראלית; מרכיב בסיסי בכל אסכולה לאומית. יתרה מכך לטבצ'ניק לא הייתה, כנראה, נטיה לשוות לבנייניו מראה "מזרחי", ביזאנטי, או מוסלמי: סגנונות שמקצתם רווחו ברוסיה עצמה בהקשרים שונים. מכאן, שנאלץ לנסות ולהמציא לעצמו סגנון ע"י תרגום חופשי של מושגים, כגון 'שבעת המינים' ובמיוחד הדקל שנראה

לפתוח (1946-51). בשנותיו האחרונות (1952-60) מונה לראש המחלקה לתכנון עיר ואזור באוני מאנצ'סטר. הולידיו נפטר בהיותו בן 63.

עבודות בארץ:

ירושלים: בנין הכנסיה הסקוטית; בנין העירייה; בנק ברקליס; בנין אות המוצר הירושלמי (לשעבר מרפאות חוץ של ביה"ח סנט ג'והן); בנין החברה הבריטית לחקר התנ"ך.

חיפה: החזית הצפונית, רח' העצמאות (1934-5); תחנת הרכבת, ככר פלמר (9-1937), בנק ברקליס.

תל-אביב: בנק ברקליס (שונה).

טבריה: ביה"ח הסקוטי.

רמאללה: ביי"ס לבנים.

כמו כן תכנן כנסיה אתיופית בסמוך לנהר ירדן וכנסיה אנגליקנית בביירות.

Pinkerfeld, Jacob

פינקרפלד, יעקב

1897-1956

אדריכל וארכיטולוג, יליד לבוב, אוקראינה (אוסטריה-הונגריה). בנו של ארכיטקט. החל ללמוד ארכיטקטורה בווינה, אך גויס ונשלח לחזית במלחמת ע"ע.

בתום המלחמה המשיך, שנה אחת, בלימודי ארכיטקטורה בברן (1919). עלה לארץ בגיל 23 (1920) עם קבוצת חברי ה"שומר הצעיר", מיסדי בית אלפא ומרחביה, שעבדו ביבוס ביצות באום אל עלק. לאחר שחלה בשחפת ובמלריה חזר ללבוב. בהמשך סיים את לימודי האדריכלות בווינה (1925). חזר לארץ והתישב בירושלים. כאן מצא עבודה במע"צ של ממשלת המנדט ובו זמנית החל בחקר האמנות היהודית. כמו כן התיידד עם פרופ' סוקניק ופרופ' מאיר ועסק בחפירות ארכיטולוגיות.

ב-1931 פתח משרד עצמאי בתל-אביב. כאן תכנן מספר בתי-דירות, אבל רוב עבודתו בתחום חוות לימוד, חדרי אוכל ובתי ילדים בקיבוצים.

בתקופת מלחמת ע"ע התחיל לכתוב מאמרים על בתי כנסת באיטליה. לאחר הקמת המדינה מונה למשמר אתרים הסטוריים. פינקרפלד נהרג ברמת רחל מיריית צלף ערבי בהיותו בן 59.

עבודות:

תל-אביב: בית דירות (פינקרפלד), רח' אחד העם; בית המטבחים (פרס 1). בית דירות, רח' דיזנגוף 181-183 (1934), משק הפועלות יד חנה, שד' בן-גוריון.

רעננה: בית ילדים (1947 פרס 1).

חדר אוכל, מרחביה; בית תרבות, רמת

הכובש; בית תרבות, מזרע ועוד.

Shore, Zvi

שור, צבי

1898-1979

צייר. זכור בזכות ציורי נוף בצבעים וכהים המזוהים בארץ עם אסכולת פאריז. יליד סאטנוב -פודולסק, אוקראינה. עלה לארץ בהיותו בן 23 (1921). עבד תחילה ככורך ספרים ולאחר מכן לימד בביה"ס הריאלי. למד ציור אצל אליעזר שטריק (ע"ע) והרמן שטרוק (ע"ע). עבר לת"א (1929) והצטרף לקבוצת "מסד". ביקר בפאריז (8-1936). פרס

בעיניו, קרוב לודאי, כמיוחד לאזורנו בגלל נדירותו ברוסיה. כך גם שיניות החומה, בכרכובי הבנין, אותם תרגם לצורות של קרני המזבח. בהמשך ניסה גם לבנות על גג בית היתומים 'דיסקין' בירושלים כיפה דמוי חרוט בדומה למצבת הקבר הקרוי 'יד אבשלום' (לא בוצע).

בניגוד לאדריכלים אחרים בעולם, שפעלו באותו כיוון, כמו אנטוניו גאודי בספרד, הרי שטבצ'ניק בנה מאוחר מדי, מבחינה סגנונית הסטורית, ופחות מדי מבחינה כמותית ואיכותית. עם זאת אין לזלזל בהישגו הצנוע.

Korenberg, Fritz Peretz

קורנברג, פריץ

1896-1944

אדריכל. יליד הולצהוזן-פירמונט, גרמניה. למד טכנולוגיה הבניה בתיכון מקצועי (סיים 1910). עבד במשרד אדריכלים ובו זמנית המשיך לימודי הנדסת בנין במכללה הטכנית שרלוטנבורג-ברלין (1910-4). שרת בצבא הגרמני במלחמת ע"ע (1914-1918). סיים לימודיו (1919). עבד כארכיטקט בחברת הבניה הארץ ישראלית בברלין (PALESTINA BAUGESSELLSCHAFT, 1919-20). עלה בגיל 24 (ספטמבר 1920). עבד כארכיטקט בחברת הבניה "קדם", ביפו, עד 1921 וכמנהל החברה, עד 1924 (נוסדה ע"י עולים מגרמניה). בהמשך עבר לירושלים ופתח משרד עצמאי כארכיטקט ומהנדס יועץ. בנוסף לעבודתו סייע בידי פרופ' סוקניק וד"ר וולטר בחפירות ארכיטולוגיות בגליל. נפטר בהיותו בן 48.

עבודות:

פנימיה ובית-העם, חיפה.

1922 בית-הופיין, רח' אידלסון/הס ת"א.

1923 גימנסיה רחביה, ירושלים (פרס 1). שלב ב'

1927-29. שלב עיקרי (1947) ע"י אד' ברוצקוס.

1923-25 האוני' העברית, הר הצופים: בנין הכימיה (שונה 1927. ר' חייקין), בנין מכונות, בית החי, התיאטרון הפתוח (הבמה ע"י חייקין).

1925 ת' בינוי חדשה לאוני' העברית, הר הצופים (לא נתקבלה).

1934-5 ביח"ר "עסיס", רמת-גן (נהרס).

בנייני ביה"ס, בן שמן.

בנוסף תכנן מספר ת' אב וחדרי אוכל לתנועת ההתישבות. במסגרת זו עסק בחקר אפשרויות הבניה בחומרים טבעיים כולל בנין לדוגמה, שהוקם בדגניה (נהרס).

Holiday, Clifford

הוליד, קליפורד

1897-1960

אדריכל בריטי. פעל בסגנון אקדמי ומודרני מתון. יליד בראדפורד. למד אמנות בלידס (1914) ואדריכלות בליברפול (1915). שרת במלמ"ע (18-1916). סיים לימודי אדריכלות בליברפול (1922). מיד לאחר מכן, בהיותו בן 25, הוזמן לכהן כאדריכל של עיריית ירושלים (1922-26), במסגרת זו הגיש ת' בינוי מפורטת (1925). אושרה (1930). בהמשך, פעל כעצמאי בירושלים (1927-39). בתקופה זו הוזמנו אצלו, ע"י מע"צ של ממשלת המנדט, מספר תוכניות בינוי: יפו, עמק זבולון, לוד, רמלה, טבריה ונתניה.

בשנות מלחמת ע"ע שימש כיועץ לתכנון של משרד המושבות הבריטי בציילון (סרי לנקה) וגיברלטר (1940-45). בהמשך חזר לאנגליה ופעל כאדריכל ראשי של חברה לעבודות בניה

1936-37 בתי מסחר : אחד העם 91 ; מרכז מסחרי (חבס).
 בית אסם ביי ; בית נבולסי, יפו.
 1940-47 חדרי אוכל לקיבוצים : תל-עמל, משמר העמק,
 ניר דויד.
 ביי"ח "אלישע", חיפה.
 1941-43 חזיתות הבניינים (קומת עמודים) סביב כיכר
 היכל תרבות. (פרס 1). עם דב כרמי.
 חזית הבניינים (קומת קשתות) סביב ביהכ"נ
 הגדול (פרס 1). עם דב כרמי.
 1946 בית-משרדים שדי רוטשילד 31.
 1946-53 מלון "השרון", הרצליה פיתוח (שונה).
 1947 בית-הבראה, מעלה החמישה.
 1947-53 ביי"ח "קפלן", רחובות (שונה).
 1947-55 ביי"ח "מאיר", 400 מיטות, כפר-סבא (שונה).
 1950 מרפאת קופ"ח, פתח תקוה.
 1950-60 "בניני האומה", ירושלים.
 1951-57 היכל התרבות. עם דב כרמי.
 בתי-דירות: הוברמן. עם דב כרמי.
 1952 מוזיאון הלנה רובינשטיין. עם דב כרמי.
 ביתן ישראל בנינאלה של ונציה.
 שכי מעוז אביב/ת"א, 750 יח"ד.
 1953 שכי נווה מגן, רמת השרון.
 1955 בית-העם, באר שבע.
 1956 בנין הארכיאולוגיה, האוני' בגבעת רם,
 ירושלים.
 בנין קופ"ח, רמת גן.
 1958 בית-הבראה ע"ש שפרינצק, נצרת.
 בנין דירות, שיכון לדוגמא, רח' אינשטיין.
 (שונה).
 בית-משפחת רכטר.
 1958-60 בית-המשפט. (פרס 1). פנים: רפי בלומנפלד
 ולור חזקיה. פסלים ותבליטים: דני קרוון.
 המשך עבודות משרד רכטר: ר' יעקב רכטר ומשה זרחי.

Dicker, Israel

דיקר, ישראל

1898-1949

מהנדס ואדריכל. פעל בסגנון מודרני פונקציונלי. יליד
 קרסמנה, פולניה (אוסטרו-הונגריה). התחיל ללמוד הנדסה
 בבי"ס טכני גבוה בפראג. עלה לארץ בגיל 22 (1920). כעבור
 5 שנים (1925) נסע לרומא ללמוד אדריכלות באקדמיה
 לאמנות ומשם חזר לפראג. עם שובו לארץ היה ממפעילי
 "חוג הארכיטקטים", וערך את כתב העת "הבניין במזרח
 הקרוב" (1934-37) ו"הבניין" (1937-38). במקביל עבד עם
 האדריכלים יוסף נויפלד (1932-36) ואוריאל שילר (1937-
 39). בשנות מלחמ"ע עבד עם אינג' ארפד גוט, עבור הצבא
 הבריטי (בתי המלאכה בחיפה, מתקנים בסוריה, ביניהם
 "גשר גוט"). לאחר מכן עבד במכון ויצמן ברחובות. שימש
 זמן מה כמהנדס ראשי של חברות "שיכון" ו"שיכון
 עובדים". בהמשך (1946) פתח משרד עצמאי שהתמחה
 בנושא שיכונים. נבחר יו"ר ראשון של סקצות האדריכלים
 במסגרת אא"י (1947). עם קום המדינה (1948) מונה
 לאחראי מחלקת השיכון במסגרת מינהל השיכון, אבל
 נפטר כעבור שנה בהיותו בן 51.
 עבודות:

דיזנגוף (1939). עם פרוץ מלחמ"ע (1939) הצטרף לקיבוץ
 גבעת השלושה (עד 1953). לימד אמנות בבית-המדרש
 למורים בפי"ת. פרס דיזנגוף (1948). נפטר בהיותו בן 81.
 מקצת עבודותיו מצויות כיום באוסף מוזיאון "יד לבנים"
 בפתח-תקוה.

Rechter, Zeev

רכטר, זאב

1898-1960

אדריכל. מראשוני המודרנים וחלוץ הבניה על עמודים. יליד
 קובויליסקה, אוקראינה. למד בעיר הסמוכה, ניקולאיב,
 בביה"ס טכני (8-1916). עלה ארצה על ה"רוסלאן" בהיותו
 בן 21 (1919).

עבד במשרד בנימין חייקין בירושלים (1920). תכנן מספר
 בתים על שפת-הים בחיפה (4-1921). המשיך לתכנן בתל-
 אביב בסגנון אקדמי רומנטי (6-1924). נסע ללמוד הנדסה
 ברומא (1926). חזר לארץ והחל לתכנן בסגנון מודרני מתון,
 עד 1928. המשיך בלמודי הנדסה בפאריז (32-1929), התיידד
 ובנה (1931) אגף נוסף לביתה של חנה אורלוף (הבנין
 המקורי ע"י אוגוסט פרה 1926). חזר לארץ וגר בתל-אביב.
 היה ממיסדי "חוג הארכיטקטים" ביחד עם נויפלד, שרון
 ודיקר. במטרה לקדם את הבניה המודרנית בארץ ובת"א
 בפרט.

בשנות השלושים תכנן בתי-דירות רבים בת"א מהם
 בשיתוף עם פנחס היט, בנימין צילנוב, יוסף פולן וליאון
 ליבמן (83-1907) ובשנות הארבעים עם משרד אנדרי
 ליטרסדורף ואיליה בלויצמן. משנות ה-50 היה שותף עם
 בנו, האדרי' יעקב רכטר וחתניו האדרי' משה זרחי והמהנדס
 מיכה פרי. זאב רכטר נפטר בהיותו בן 62.
 עבודות בת"א (אם לא צויין אחרת):

1924 בית אבולפיה (משפ' הצירת מרים חד גדיא),
 רח' מאפו, (נהרס). סגנון רומנטי מזרחי.
 בנין דירות רח' בוגרשוב 4, ת"א (נהרס). סגנון
 אקדמי מתון.
 1925 בנין דירות וחנויות, "בית-הכדים", רח' נחלת-
 בנימין 16. סגנון אקדמי.
 1926 בית דירות, שדי רוטשילד 78 (סגנון מודרני).
 1927 בית משפ' המשוררת אסתר ראב, צפון (נהרס).
 סגנון מודרני מתון.
 1927-28 צינקוגרפיה של הצלם סוסקין, רח' לילנבלום
 12. סגנון מודרני.
 1931 תוספת לבית הפסלת חנה אורלוף, פאריז,
 צרפת. סגנון מודרני.
 1933 בית דר' ורדי, תל-בנימין, רמת גן.
 1933-35 בתי-דירות: טשרניחובסקי 11; רוטשילד
 84,71 (אנגל. הבית הראשון על עמודים),
 רוטשילד 102; גורדון 36; קרית סופר 8, 14;
 בן-יהודה 97.
 1934 מלון קליה, צפון-ים-המלח.
 ביח"ר ללבני סיליקט, ראשלי"צ (נהרס).
 ביח"ר "אסיא", בני-ברק (שונה).
 1934-36 מעונות שחקני "הבימה", רח' דוב הוז, גורדון
 ופרוג. עם גיניה אוורבך.
 1935-36 בתי-דירות: הירקון 70,68,63; דיזנגוף 125;
 גורדון 33, 36, 54; זמנהוף 15; חשמונאים 58;
 אחד העם 93-91; בן-יהודה 180; שפינוזה 3.

1935	מעונות עובדים ד' רח' ריינס ת"א. עם י' נויפלד.	
1937	מעונות פועלים ברמת גן. עם י' נויפלד.	
1936-40	ת' אב 2100 דירות (160 דונם) בקרית עבודה/חולון. עבור שיכון עובדים. עם א' שילר.	
1936-42	ת' אב 320 דירות (90 דונם) בדרום רמת גן. עם א' שילר.	
1938-48	שוק סיטונאי כולל דוכנים וסדנאות. עבור עיריית ת"א. עם א' שילר (נהרס).	
1938-52	ת' אב 76 דירות (21 דונם) כולל בנינים, רמת גן. עם א' שילר.	
1939-56	ת' אב ובנינים, 400 דירות (110 דונם), נהריה. עם א' שילר.	
1940-47	ת' אב ובנינים 56 דירות (62 דונם, בני-ברק. עם א' שילר.	
	ברקאי, שמואל סם	Barkai, Samuel
1898-1975	אדריכל. מראשוני המודרנים בארץ. יליד נובורסק, רוסיה. עלה ארצה בגיל 22 (1920). עבד כצבעי בנין ולאחר מכן כעוזר במשרדי האדריכלים פריץ קורנברג ובנימין חייקין בירושלים. למד בביה"ס לעיצוב, אר-דקורטיב, בפאריז (סיים 1932). עבד תקופה קצרה אצל לה-קורביזייה. חזר לארץ, ב-1933, והתגורר בתל-אביב. היה חבר ב"חוג האדריכלים", (נויפלד, רכטר, ירוסט, שרון, כרמי, צילנוב, אנקשטיין ועוד). נציג כתב העת הצרפתי לאדריכלות ('Arch d'). במסגרת זו חיבר מאמר על הבניה החדשה בארץ, עם יוליוס פובזנר (1936). נפטר בת"א בהיותו בן 77.	
	עבודות:	
1934-35	בתי-דירות: אנגל 5. גורדון 79/יל"ג. 2.	
1937	בית הצייר לובין, רח' אליעזר 6, תל-בנימין, רמת גן.	
1947-1950	בית דירות, שדר' בן ציון 25; רח' חיסין 24. וילות באפקה ת"א.	
	אל-חנני, אריה	El Chanani, Arie
1898-1985	אדריכל ומעצב תערוכות ותפאורות. בן למשפחה אמידה. שמו המקורי ספוז'ניקוב. יליד ויליקה פולנד ע"י פולטאבה, אוקראינה. התקבל לתיכון ריאלי בקייב אבל גורש בסוף השנה. בגיל 17 נרשם ללימודי ציור ויסודות האדריכלות בביה"ס לאמנות בקייב (20-1915). עלה ארצה בגיל 24 (1922). ניהל את האולפן לציור של ההסתדרות (עד 1925). עיצב תפאורות לתיאטרון ה"אהל" ואח"כ ל"הבימה". כמו כן עסק בעיצוב תערוכות עבור מוסדות הישוב. מנהל אמנותי של 'יריד המזרח' בשיתוף עם האדריכל פנחס היט. (1932) כאן עיצב מספר ביתנים ותצוגות. בהמשך (4-1934) הוזמן לעצב ביתנים ביריד המזרח בצפון ת"א, כולל שני פסלים: האחד, 'הגמל המעופף' שהוצב בכניסה כסמל היריד (היום בגני התערוכה) והשני 'הפועל' סמל ביתני 'הסתדרות העובדים העבריים בא"י', הניצב עדיין במקומו (שופץ). ומכאן ואילך הלך והתמקד באדריכלות, שהיתה לעיסוקו העיקרי לאחר קום המדינה. פרס ישראל לאדריכלות (1973). עמית כבוד של	
המכון האמריקאי לאדריכלות (1984). אריה אל-חנני נפטר בהיותו בן 87.		
עבודות:		
1923-30	תפאורות: "רביזור" מאת גוגול (1923), "שולמית" מאת גולדפדן. "משיח בן יוסף" מאת ליוויק, ל"תיאטרון ארץ ישראל" (1924), "נשפי פורים" מאת י"ל פרץ, ל"אהל" (1926), "האוצר", ל"הבימה" (1928), "מגילת אסתר" מאת ס' סילמן, ל"אהל" (1929), "ירמיהו" מאת ס' צוויג ל"אהל" (1930).	
1930	צייר והוציא לאור "הגדה של פסח".	
	עיצוב הי"עד-לא-ידע" ונשפי פורים בת"א עם מנהל תיאטרון ה"אהל" משה הלוי והרקדן ברוך אגדתי.	
	ביתן אי"י ביריד הבינ"ל בפאריז.	
1932	ביח"ר "דובק", בני-ברק.	
	מלון "ירדן", בן-יהודה/שד' בן-גוריון, ת"א. עם האדרי' יעקב ירוסט (שונה).	
	"יריד המזרח" ת"א. עם האדרי' פנחס היט (התחנה המרכזית הישנה), כולל סמל "הגמל המעופף".	
1933	תפאורה: "האוצר" ע"פ שלום עליכם, ל"הבימה".	
1934-35	"יריד המזרח", צפון ת"א: ביתן העמים (צרפת ואיטליה), אולם התזמורת, אנדרטת "הגמל המעופף" (ע"פ הצעה משנת 1932. היום בכניסה לגני התערוכה ברח' רוקח) ואנדרטת "הפועל" של ההסתדרות.	
1937	ביתן אי"י ביריד הבינ"ל ב-בארי, איטליה ובפאריז.	
1937-38	תפאורות: "הורדוס ומרים" מאת פ' הלפרין ל"אהל". "יום הדין" מאת א' רייס, ל"אהל". עם הציירת גיניה ברגר.	
1938-9	ביתן אי"י ביריד הבינ"ל ניו-יורק. עם האדרי' נח לינדהם. כולל שלוש אנדרטאות ברונזה בגובה של 6 מטרים: "הלימוד", "העבודה" ו"החקלאות".	
1939	תפאורה: "המלך ליר" מאת שקספיר, ל"אהל".	
1942-44	תפאורות: "בדרכי החיים" מאת ל' זילאהי ל"אהל" (1942). "דרך במדבר" מאת י"ב פריסטלי, ל"אהל". "לא אמות כי אחיה" מאת ד' ברגלסון, ל"הבימה" (1944).	
1946	תכנון כללי, מכון ויצמן, רחובות, כולל: בית-המלאכה ע"ש רוטברג; בנין זיסקינד, בית מגורים לסגל המדעי "נוה ויצמן", בתי ויסגל. עם האדרי' נחום זליקנד ואחרים.	
1947-48	עיצוב סמל הפלמ"ח, דגל הפלמ"ח, סמל המ"מ של ההגנה וסמל צה"ל.	
1948	תיכנון המצעד הראשון של צה"ל. (נעצר ע"י הקהל שהתפרץ למסלול).	
1949	שטח היריד החקלאי בית-דגון.	
	מרכז הספורט הלאומי (הדר יוסף), ת"א.	
1952	תערוכת "כיבוש השממה" בירושלים.	

1953-56	מכון ויצמן: מכון וולפסון לביולוגיה; שער יד ויצמן; כיכר הזיכרון-קבר ויצמן; בית-מגורים לסגל ע"ש וולפסון.
1956	מרכז הנוער, כפר שלם, ת"א.
1958	מכון ויצמן: ספריה מרכזית ע"ש ויקס (1958). תערוכת העשור למדינה. עם האדר' זאב רכטר. תערוכות: ביתן ישראלי ביריד הבינ"ל בבריסל. עם האדר' אריה שרון. גני התערוכה, רח' רוקח, ת"א.
1960	בניין ע"ש צ'ארלס קלור, פתח תקוה. המכון וטרינרי, בית דגון.
1950-65	ביתן עירית ת"א בתערוכת היובל. בניין מורשת, ת"א.
1961	השוק הסיטוני, רח' קרליבך, ת"א. "יד ושם", ירושלים: היכל השואה, הספריה והמוזיאון. עם א' שרון ובי' אידלסון.
1961-68	אוני' ת"א: בניין פרץ נפתלי; אולם בר שירה. תערוכת "יובל ת"א".
1962	שכונת רמת אשכול, לוד.
1962-3	בניין מרכז הסתדרות המורים, ת"א.
1962-7	בנין משרדים, "אורה", בן-יהודה 35, ת"א.
1963	מכון ויצמן: מעונות סטודנטים ע"ש קלור. ת' כללית אוני' בר אילן, רמת גן (עד 1955 ע"ש שרגהיים):
	בית-משפ' מזור, הרצליה.
	בית יד לבנים, מעין חרוד (מועצת גלבוט).
	מרכז מד"א, רח' יגאל אלון, ת"א.
1964	אוני' בר אילן: בנין הספריה ע"ש ווירצוילר.
1964-5	בנין משרדים וחנויות, "מגדלור", בן-יהודה 1, ת"א.
1965-68	מרכז הנוער "בית בארבור", כפר שלם-התקוה, ת"א.
1965-71	חזית ביהכ"נ הגדול, ת"א.
1966	מכון ויצמן: בנין מינהלה ע"ש סטון. אולם מופעים, "סינרמה", ת"א. מרכז חדש לתעשייה, ת"א.
1966-71	בנין משרדים, "מעיא", ת"א.
1968	בניין מועצת פועלי בני-ברק. אוני' בר אילן: בניין המינהלה ובניין המדעים, הכימיה, מדעי החיים, פיסיקה ובניין רב-תכליתי.
1968-71	גני תערוכה, ת"א: אולמות גן אורנים.
1970-71	אוני' בר אילן: בניין התאחדות הסטודנטים. בניין השפות. בניין מדעי החברה. אולם ארגנטינה.
	בנין משרדים, "בית אליהו", רח' אבן גבירול, ת"א.
	"בית סולל בונה", באר-שבע.
1970-90	בנין מסחר ומגורים, "גן העיר", ת"א.
1973	בניין היכל התרבות, כפר סבא.
	פרנקל-פרנל, יצחק
	Itzhak Isaac Alexander Frenkel-Frenel 1899-1981
	צייר. דמות סוערת ומרכזית באמנות ארץ ישראל. מחנכם של שני דורות, ביניהם מבחירי הציירים, ממחצית שנות העשרים ועד לאחר קום המדינה (53-1925). מזוהה כיום גם כאחד מראשוני האמנים הישראלים מאסכולת פאריז. יליד אודסה, אוקראינה. בנו של סוחר סידקית. מצד אמו (משפ' כשר) נחשב לנצר הרב לוי יצחק מברדיצ'ב. למד בילדותו ביחד מתוקן שנוהל ע"י הסופר מנדלי מוכר ספרים. החל לצייר בכוחות עצמו בהיותו בן 12 (1911) לאחר ביקור בתערוכת 'בצלאל', שהתקיימה לעת זו באודסה. בסמוך לאחר מכן הופנה ע"י אחותו לאמן מקומי, ממעריציו של הצייר איליה רפין, על-מנת להכין תיק עבודות במטרה להגיע ל"בצלאל", ירושלים. תכנית זו ירדה מהפרק עם פרוץ מלחמת 1914. בסופו של דבר התקבל לאקדמיה באודסה. כאן הופנה, בהסכמתו, למגמה לפיסול (17-1914).
	עם פרוץ המהפכה הרוסית, כאשר אודסה עברה מיד ליד, השתייך לקבוצת צעירים שהועסקו בהכנת עיטורים וכרזות, תחילה ע"י המהפכניים המקומיים (ינואר-פברואר 1918) בהנחייתה של האמנית אלכסנדרה אקסטר (ע"ש 1919 אוואנגארד רוס) ולאחר מכן ע"י 'הצבא האדום' (מאי-יוני 1919). בו זמנית ניסה להתקיים ממכירת איורים וביצוע עבודות גרפיות שונות. מאלו נותר כיום השער לקובץ מודרני-מהפכני בשם "ארץ", שפורסם (סתיו 1919) ע"י הסופרים שלמה צמח ואליעזר שטיינמן.
	בהיותו בן 20 עלה לארץ עם אחיו המבוגר משה, על סיפון ה"רוסלאן", (דצמבר 1919) ויחד השתקעו בתל-אביב. בסמוך לאחר מכן (ינואר 1920) נמנה על מייסדי קאופרטיב האמנים "התומר", ביחד עם אידה ויוסף קונסטן (ע"ש), מרים חד גדיא (ר' עליה שניה) והפסל לייב הלפרין, שעקבותיו נעלמו.
	מיד לאחר יסוד ה"תומר", נסע עם קונסטן לירושלים על-מנת להפגש עם בוריס שץ, בתקוה שיוכלו לקבל הזמנות לעבודות אמנותיות עבור 'בצלאל' (לא יצא לפועל). בסופו של דבר נאלצו להתקיים מעבודות צביעה ומכירת כדים מעוטרים, שנקנו בזול בשוק של יפו. לצורך זה שכרו בית-מלאכה בסימטת בית הבד (הרצל/אילת) ששימש גם כמועדון חברתי. בנוסף ניהלו אולפן ערב לאמנות בנגריה של הגימנסיה "הרצליה", שהועמדה לרשותם ללא תשלום. בין התלמידים, הציירת לעתיד ציונה תגיר (ר' להלן).
	באותה שנה (אפריל 1920) הוזמן, ביחד עם הזוג קונסטן, להציג מעבודותיו (איורים וגרפיקה) בתערוכה האמנותית הראשונה בת"א, שאורגנה ע"י האספן יעקב פרמן, אף הוא מעולי ה"רוסלאן", שנודע עוד באודסה בזכות תמיכתו באמנים יהודים צעירים. אבל, כעבור מספר חודשים (אוקטובר) כבר היה ברור לחברי "התומר" שלא יוכלו להתקיים מאמנותם בת"א הקטנה. הזוג קונסטן עברו לקהיר. פרנקל הצטרף אליהם כעבור זמן לא רב ומכאן המשיך לפאריז, מקום בו היה אמור לקבל מילגת לימודים ממשפחת שושנה פרסיץ (מיסדי הוצאת הספרים 'מסדה'). לאכזבתו נועדה המילגה רק ללימודים אצל פסל הדיוקנות נחום אהרונסון.
	פרנקל ויתר על הסיוע ונרשם בכוחות עצמו לאקדמיה "גראנד שומייר", שפעלה ברובע מונפארנאס בהנהלתו של

בקץ 1929 (אוגוסט), בהיותו בן 30, עזב את אישתו ושני ילדיו ונסע לפאריז בחברת מרים אניספלד, אותה הכיר שנתיים קודם לכן (1927). במסגרת מועדון ה'אהלי' (לימים הציירת מרים אניס 1896-1958). גם הפעם שהה בפאריז כחמש שנים.

אין ספק שהיו אלה שנים קשות במיוחד: לא ניתן היה למצוא כל מקור הכנסה, בגלל המשבר הכלכלי שפקד את אירופה וארה"ב. יתרה מכך, גל האנטישמיות שגאה בגרמניה החל לתת אותותיו גם בפאריז, מקום בו נערכו הפגנות פרועות של הימין. כל אלו הביאו כנראה למפנה בסגנונו, הן בלוח הצבעים, שפנה לצבעים כהים (חום, אדום וכחול) והן בנושאים שעלו בקנה אחד עם הנטייה הכללית של קהילת האמנים בעולם כולו ובמיוחד ברובע מונפארנאס: חזרה לערכים אסתטיים אנושיים - מעין "ניאו הומאניזם", כפי שנקראה אחת הקבוצות; חזרה לנושאים המסורתיים כגון נוף, דיוקן, ערום, טבע דומם; חזרה לרצף ההיסטורי ובמיוחד לאמנים הגדולים של העבר: רמברנדט, ולאסקו, גויה, שארדן, סזאן - כל זאת בתקווה לבסס "כח חדש" כפי שנקראה קבוצה נוספת שהתגבשה אף היא בשנות ה-30. אבל לנטיה זו היו שני חסרונות: האחד, העדר דמות מרכזית סוחפת והשני, מלחמ"ע שהביאה לחיסולה של פאריז כמרכז הבינלאומי של האמנות, בנוסף להשמדתם של רבים מהאמנים היהודים. מכל מקום למפנה הסגנוני היתה השפעה מכרעת על סגנון הציור של תלמידיו, שהגיעו לפאריז בזה אחר זה; סגנון העתיד לאפיין את אמנות ארצישראל בשני העשורים הבאים.

לאחר שובו מפאריז נפטרה אמו (אביב 1934) ארוע שגרם לו לשקול מחדש את יחסו לדת. בחודשים הבאים הרבה ללכת לביה"כ. באותה שנה עיצב את נשף פורים של קבוצת "חברה טראסק" באולם אי השחפת בתל אביב (1.3.1934). בהמשך השתקע בירושלים וכאן יצר שלוש תמונות המציינות את התפייסותו עם המסורת היהודית: "קבלת שבת", "ארוח הקודש" (ביה"כ"נ חורבת יהודה החסיד) ו"גגות העיר העתיקה", על אף שכמעט ולא חזר לנושאים "יהודים" אלא בתחילת שנות ה-60.

כעבור שנתיים (אביב 1936) חזר לת"א. בארבע השנים הבאות עבד לקיומו כמעצב תפאורות ותלבושות לתיאטרון, מחזה ראשון ל'אהלי': "מסעות בנימין השלישי" על-פי מנדלי מו"ס (הבכורה: 21.7.36), ועוד עבודות מזדמנות, כגון תפאורות לתהלוכות פורים (אפריל 1935, "עדלאידע"). בו זמנית קיים בדירתו אולפן לציור. בין התלמידים הציירים לעתיד: יצחק אמיתי, שלמה אדם, מינה זיסלמן, שולמית טל-אפשטיין, קליר ניב, לאה ניקל, אורי רייזמן ועוד.

בשנים אלה התרכזו בציוריו בשני תחומים: האחד, דיוקנים, כגון השחקנית חנה רובינא והמשורר אברהם שלונסקי, והשני פיתוח בטכניקות ציור וצבע, כגון סידרת נופים בצבעי מים חומים (סיפיה) הגובלת בסגנון הכתמים המופשטים העתידי להופיע בצרפת לאחר מלחמ"ע. לעת זו הוענק לו פעמיים פרס דיזינגוף (1938 ושוב 1940).

בהיותו בן 42, בעיצומה של מלחמ"ע, עבר עם משפחתו, לשנה אחת, לקיבוץ גבעת ברנר (1941), על-פי הזמנתם של כמה תלמידים וידידים. התקוה היתה, שבזכות מעמדו יוכל לפרוץ דרך ביחסי התנועה הקיבוצית ואמניה. אלא

הפסל הנודע אמיל אנטואן בורדל (ע"ע). עד מהרה נותר ללא פרוטה. בלית ברירה הצטרף לקבוצת קבצנים, שמצאה מקלט מתחת לאחד מגשרי הסיינה. מכאן נאסף באחד הלילות, ע"י המשטרה. למזלו הובא בפני קצין משטרה חובב אמנות, שבמקום לגרשו מצרפת מסר אותו לחסותו של סוחר יהודי. בנוסף סודרה לו עבודה במשמרת הלילה של תחנת הרכבת, זאת על-מנת שיוכל להמשיך בלימודים בשעות היום. כעבור מס' חדשים הצטרף למועדון הציוני (ינואר 1923). כאן פגש ונישא ליהודית, מורה מארץ ישראל (ממגורשי מלחמ"ע 1) שעבדה לקיומה באחת מחנויות הכל-בו.

בשלב זה זנח את הפיסול ועבר לציור. בהמשך (1923-25) הציג מספר תמונות מהן מופשטות ומהן בסגנון הקוביזם המאוחר, בתערוכות הענק (סלון הסתיו וסלון העצמאים) ואף זכה לתשומת לב מסוימת כאחד מאמני האוונגארד הרוסי (בשנות ה-20-19 שובצו במסגרת זו כל האמנים יוצאי מזרח אירופה).

מקצתן של תמונות אלו נבחרו לתערוכת אמנות מודרנית שהיתה אמורה להתקיים בלונדון. מיצירות אלה כמו שאר התמונות בסגנון המופשט והקוביזם המאוחר נותרה כיום רק אחת שנמצאה בשוק הכרמל ונרכשה על ידו (1945). התמונה עוסקת בעיקר בחקר הניגודים: צורות מתעגלות (תיאור מרומז של גיטרה) על רקע גיאומטרי. משטחי צבע בהיר ורווי מהם מחוספסים ומהם חלקים. עם זאת, אין לראות תמונה זו כיטיפוסית, מאחר ומרבית עבודותיו, עד שלהי שנות ה-30, היו בבחינת שדה ניסויים שבו נערך החיפוש המתמשך של האמן. בהמשך גם כשהחל זוכה להצלחה המשיך ליצור במקביל סדרות ניסוייות, מהן שהוצגו בפמבי ומהן שנגנזו.

לאחר חמש שנות שהות בפאריז, בהיותו בן 26 (19 בנובמבר 1925), חזר לת"א. חודשיים לאחר מכן (16.12.1925) פתח אולפן לציור שפעל בחסות ההסתדרות (1925-29). בין התלמידים רבים מציירי ארצישראל לעתיד: גינה ברגר, דוד הנדלר, שמעון הולצמן, מרדכי לבנון, אריה נבון, אליהו סיגרד, יוסף קוסונוגי, נחמיה שטנצל ועוד כמה מתלמידיו 'בצלאל', ביניהם אהרון אבני ואביגדור סטימצקי. במקביל השתתף בתערוכות 'מגדל דוד' של "אגודת אמנים עברית" (מרס/אפריל 1926 ומרס 1928) ותערוכות "אמנים מודרניים" בצרף מועדון התיאטרון 'אהלי' בת"א (ינואר 1926, מאי 1927 ומאי 1928).

מכל אלה זכו לתגובה הנסערת ביותר התמונות המופשטות "חיבורים ללא עצמים", שהציג, הן בתערוכות 'מגדל דוד' בירושלים ובתערוכת "אמנים מודרניים", והן בצרף האהל בת"א (במקביל הציג גם תמונות פיגוראטיביות). בנוסף ארגן בתקופה זו גם שתי תערוכות של תלמידיו (אפריל 1926 וספטמבר 1927). בשנה שלאחריה פורסמו שתיים מתמונותיו (נופים) באלבום צבעוני של כתב העת "מסחר ותעשייה" (1928). כמו כן השתתף בתערוכה הכללית הראשונה, שאורגנה ע"י "אגודת אמנים עברית" במסגרת "יריד המזרח" בת"א (1929).

מתקופה זו נותרו כיום בעיקר תמונות נוף, שנרכשו ברובן ע"י אחיו המבוגר משה, שנישא בינתיים לבתו של אספן האמנות יעקב פרמן. אבל גם תמונה אחת בעלת אופי ניסויי, "נווה צדק" (1926) המסמנת את המעבר מההפשטה הקוביסטית לציור פיגוראטיבי.

שלא כך עלה הדבר ובליט ברירה שימש כמורה לילדי ביה"ס, תחום שנמנע ממנו עד כה. זאת בנוסף לעבודות עיצוב שונות ביניהן "הגדה של פסח" של הקיבוץ, שאוירה בטכניקה של קוים צפופים וסוערים, שהיתה לה השפעה לא מבטלת על כמה מתלמידיו לשעבר.

על-מנת לחזור לת"א נאלץ שוב לעצב תפאורה עבור תיאטרון "אהל": "והילד איננו" מאת שקרבקין (הבכורה: 21.1.42). לאחר מכן השתקע למספר חודשים בטבריה וצפת. כאן יצר סדרות של תמונות נוף המסמנים את סופה של 'התקופה הכהה' ותחילתה של צבעוניות חדשה - בעיקר הנופים שצוירו בטכניקת צבעי הפסטל.

להצגת תמונות אלה קיווה שיועמד לרשותו האולם ב'בית-הבימה', ששימש לתערוכות של אגודת הציירים. כאשר נדחה עזב במחאה את האגודה ובהמשך (מאי 1943) הציג באולם 'מטבח הפועלים' לשעבר ברח' בן-יהודה 19 (נהרס) שהועמד לרשותו ע"י ראשי ההסתדרות.

בשנה שלאחריה (דצמבר 1944) ניתנה לו קומה שלמה במוזיאון ת"א, לעריכת תערוכה מקפת לציון היובל ה-25 לעליתו לארץ (1919-1944). תערוכות אלו הביאו גם לתחילתה של הצלחה כלכלית - תופעה שלא נודע כמותה בארץ עד כה, למעט המקרה של ראובן רובין (ע"ע).

תגובת הקנאה של ציבור הציירים, שלא אחרה לבוא, מצאה את ביטוייה בכמה דרכים. ראשית נפסל מלקבל את פרס דיזינגוף (1944) בטענה, שהפרס נועד לחברי האגודה בלבד. לענין זה לא עזרו אפילו פניותיו של מנהל מוזיאון ת"א, הד"ר קרל שוורץ, שקיווה לרכוש את אחת התמונות ("האב"). אבל את המכה הקשה ביותר הנחיתו קבוצת ציירים ששיכנעו את הד"ר גמזו, מבקר האמנות של היומון 'הארץ', לצאת במאמר שיטנה שארסיותו הפכה לשם דבר ("לגמזו"). פרנקל מכל מקום לא נשאר חייב: גמזו קיבל מפרנקל מכת אגרוף. הענין הובא לביהמ"ש וגמזו זכה בפיצוי סימלי: לירה אחת.

ב-4 השנים הבאות ערך מדי שנה בשנה תערוכות יחיד בגלריה כ"ץ או בגלריה "מקרא סטודיו" בת"א (הגלריות הבודדות עד שנות ה-50). בין הסדרות הראויות לציון מתקופה זו כמה תמונות קטנות על נושא השואה (הוצגו במוזיאון ת"א 1944), שזכו לתגובות סוערות לחיוב ולשלילה. בהמשך יצר סידרה סורראליסטית, בטכניקת המונוטיפ, המתארת דמויות לוליניות דמיוניות (גלריה כ"ץ 1946). כמו כן צייר מספר תמונות ברוח ההדפסים המסורתיים, ששימשו לקישוט סוכות ובתי כנסת ואשר נתגלו על ידו בצפת (1948) - סגנון המזוהה כיום עם הצייר שלום מצפת (מוסקוביץ). לאחר מכן פיתח טכניקת ציור המשלבת צבעי שמן וזכוכית (1949). בו זמנית ערך כמה ניסויים בטכניקת ההדפס (אבן ונחשת). לרוע המזל לא זכו נסיונות אלו להצלחה רבה. הציבור והמבקרים בחרו בדרך כלל באותן עבודות, שבהן שמר על זיקה לסגנון שנות ה-30. ערב קום מדינת ישראל זכה בשלישית בפרס דיזינגוף (1948). כמו כן נשלחו עבודותיו, ביחד עם אלו של אשתו הציירת מרים אניס ואמנים אחרים, לבינאלה בונציה. (לענין זה ע"ע זריצקל). במלחמת הקוממיות, עסק בהתנדבות בקישוט מועדוני חיילים ועיצב שתי תפאורות על נושא המלחמה: "שומרי החומות" מאת יהושע בר יוסף ב'אהל' (דצמבר 1948) ו"בערבות הנגב" מאת י' מוסינזון ב'הבימה' (פברואר 1949). בו זמנית החל לצייר את דיוקנות

חברי המטה הכללי של צה"ל וחברי הכנסת הראשונה, במטרה לשלבם בשתי תמונות גדולות (הפרויקט לא מומש). בתחילת הקיץ (יולי 1949) עלה לצפת מקום בו הועמד לרשותו בית פנוי בלב האזור, שהפך תוך זמן קצר לקרית הציירים. בסוף השנה (נובמבר) הוצג שוב בתערוכת יחיד במוזיאון ת"א. כמו כן ערך, בזו אחר זו, שלוש תערוכות נופי צפת: בגלריה כ"ץ בת"א, בביתן האמנים בת"א ובביתן האמנים בירושלים (1950). במקביל נתקבלו עבודותיה של מרים אניס, הפעם כאמן עצמאי, לבינאלה בונציה (1950). בהמשך (53-1951) הקדישו הוא ואשתו את רוב זמנם לשיפוץ הבית בצפת. לאחר מכן (אוקטובר 1953) יצאה אשתו לפאריז והוא לדרום אפריקה לסידרת תערוכות (קייפטאון, יוהנסבורג, דארבין) ומכאן לפאריז (קיץ 1954) אותה לא ראה מזה עשרים שנה.

כעבור שנה (יוני 1955) הוצג בתערוכת יחיד בגלריה היוקרתית "מרסל ברנהיים" בפאריז (תערוכה שניה 1956). לעת זו קיצר את שמו מפרנקל ל-פרנאל (אחר כך פרנל). מכאן ואילך הוצג, מידי שנה, בתערוכות יחיד בגלריה "רומאנה" (עד 1964). כמו כן הוזמן לעצב חלונות זכוכית (ויטראז') בכנסית הכפר רה (Rex), בקאלוואדוס, במסגרת שיקום הבנין שמומן ע"י הברונית אליקס דה רוטשילד. באותה שנה (פברואר 1957) דחה אויגן קולב, מנהל מוזיאון ת"א, את בקשתו לחזור לארץ ולערוך תערוכת יחיד, בטענה שכבר הציג בשנת 1949, דהיינו 8 שנים קודם לכן. בהמשך גם נלקח ממנו הבית בצפת ע"י העירייה (יולי 1957), התכולה רוכזה בעלית הגג, בעוד שבחדרים הפנויים נוהלו כיתות ב"ס. בשנה שלאחריה (1958) הוזמן להשתתף בתערוכת הגרפיקה הצרפתית בבריסל. וזכה בפרס ראשון עבור ליטוגראפיות מהן פיגוראטיביות ומהן מופשטות. כמו כן זכה להצלחה בפאריז בזכות סידרת אקוורלים על נושא ונציה, שנוצרה כמחווה לצייר הבריטי ויליאם טרנר. בינתיים (אביב 1958) הגיעה אשתו מרים אניס-פרנל לארץ על-מנת לשכנע את הנוגעים בדבר להחזיר את הבית בצפת, אך ללא הועיל (מרים אניס נפטרה מהתקף לב, בדצמבר, על סיפון האניה שהייתה בדרכה למרסיי).

בהיותו בן 60, נישא מחדש לגרמניה צעירה, אינגה, בת 24, ששהתה בפאריז במטרה ללמוד צרפתית ועבדה למחיתה כעוזרת בביתו. מיד לאחר מכן (אוגוסט 1959) חזר לארץ וביתו בצפת הוחזר לו ע"י העירייה. מכאן ואילך חילק זמנו בין פאריז וצפת (בקיץ). בשנים אלו הציג פעמיים תערוכות יחיד בביתן האמנים בת"א (1966; 1964), זאת בנוסף לתערוכות יחיד בגלריות שונות בארץ ובאירופה. כמו כן נוספו ליצירותיו גם נושאים יהודיים, בדרך כלל כמחווה לקהילה החרדית של צפת שהלכה ונעלמה לאחר קום המדינה. דווקא נושאים אלו, המהווים רק חלק זעיר מכלל יצירתו, זכו להצלחה עצומה בזכות רפרודוקציות צבעוניות שהוכנו ע"י אחד מבניו: נחום בן חורין.

בשלהי 1964 התברר שאשתו אינגה סובלת ממחלת אורמיה (ניוון כליות) ולאחר כמה חודשי סבל נפטרה בב"ח בגרמניה. פרנל נותר עם שלושה ילדים קטנים. כעבור מספר חודשים (1965) אושפז גם הוא לאחר שנתגלה אצלו קריש דם, שכמעט גרם למותו. כעבור 4 שנים בהיותו בן 73 (1972) נישא בשלישית לאילנה, צעירה תל-אביבית בת 24, ממנה נולדו לו שתי בנות.

תערוכתו החשובה האחרונה נערכה באולם התצוגות של הסנאט הצרפתי בארמון לוקסמבורג בפאריז (יולי 1978). פרנל נפטר בת"א, בהיותו בן 82, כתוצאה מזיהום לאחר הסרת יבלת מזרת כף הרגל.

Neufeld, Joseph

נויפלד, יוסף
1899-1980

אדריכל. מחלוצי הסגנון המודרני בארץ. יליד מונאסטרוויסקה, פולין (אוסטרו-הונגריה). עלה לארץ בהיותו בן 21 (1920) עם קבוצת חברי "השומר הצעיר". עבד בסלילת כבישים בעמק יזרעאל. במסגרת זו הכיר את האדריכלים לעתיד אריה שרון, יעקב פינקרפלד, יעקב ירוסט ועוד.

לאחר מכן למד זמן קצר באקדמיה לאמנות ברומא (1923) המשיך באקדמיה לאדריכלות בווינה (עד 1925). בקיץ חזר לארץ על-מנת להשתכר לקיומו. כאן השתתף בתחרות רעיונית לתכנון כיכר האופרה בת"א (1925) וזכה בפרס ראשון. התוכנית בוצעה, בסופו של דבר, בשינויים, למרות מחאתו (כנראה קשת משולשת במקום חצי עיגול). לאחר מכן חזר לאירופה על מנת לסיים לימודיו באוני רומא (1926). בקיץ שהה שוב בארץ ונתקבל כחבר אא"א. באותה שנה (אוקטובר) השתתף בשתי תחרויות: האחת, לתכנון בית הפועלים כולל אולם לתיאטרון "אהל" (הפרס הגבוה ביותר. לא בוצע). השניה, לתכנון רעיוני של ב"ס עממי (שני פרסים).

בתחילת 1927 נסע לברלין גרמניה והתקבל למשרד האדריכל אריך מנדלסון (עד 1929). בתקופה זו זכה בתחרות לתכנון ב"ח יהודי בזאגרב קרואטיה (לא בוצע). בהמשך נסע לבריה"מ (32-1930) עם צוות אדריכלים בראשות ברונו טאוט. במסגרת זו עסק בתכנון מלון מרכזי במוסקבה. בהמשך יצא לסיור בארצות שונות יוון, איטליה, צרפת, אנגליה, מרוקו, אלג'יר, טוניס ומצרים - עד שובו לארץ בסוף 1932. לעת זו פתח משרד עצמאי ביחד עם "ירוסט (בדרך כלל עבדו בנפרד), שהעסיק אדריכלים רבים לעתים כשכירים ולעתים כשותפים (ע"ע "דיקר, יו ויטקובר, ש' מסטצ'קין, א' שילר ועוד).

בעיצומה של מלחמ"ע 2 (1942) יצא לארה"ב בהקשר לתכנון ביה"ח הדסה בת"א, שהיה אמור להיות הגדול ביותר בארץ - 600 מיטות (כיום "גן העיר"). בארה"ב שימש כיועץ לתכנון בתי חולים ושרותי בריאות קהילתיים. לאחר המלחמה חזר וביקר בארץ מספר פעמים. ב-1949 הוזמן לתכנן את "הדסה" בעין כרם ירושלים - פרויקט שעבד עליו 10 שנים. במקביל הוזמן כמרצה אורח במכללת פראת (ברוקלין) ובאוני"ל. בשנת 1963 נשלח, מטעם משרד החוץ של ארה"ב, להרצות וליעץ במזרח אסיה (הודו, מאלאיה, יפן). עם שובו המשיך כיועץ לתכנון בתי חולים מטעם שרותי הבריאות בארה"ב - עד מותו בגיל 81.

עבודות בת"א (אם לא צויין אחרת):

- 1925 חזית הבניינים כיכר האופרה (פרס 1).
- 1933-34 מלון ובית קפה, רח' פינסקר 4. עם "ירוסט. בית-דירות: סירקין 35.
- 1933-36 מעונות עובדים א' בקרית עבודה, חולון.
- 1934 הביתן הבריטי ב"יריד המזרח".
- מרפאת קופ"ח, זמנהוף 34. עם "רטנר.
- 1934-35 ב"ח 'אסותא' (פרס 1).

- 1935 מעונות עובדים ד', רח' ריינס. עם "דיקר.
- 1935-36 וילה עבאס-חילבי פאשא, יריחו.
- 1936 בתי-מגורים רח' אלונים 5,6, תל-בנימין, רמת-גן (נהרסו).
- 1936-40 מעונות הפועלים שד' בן-גוריון, רמת-גן. עבור חברת "שיכון" 320 דירות (90 דונם) בבנינים דו-קומתיים. עם "דיקר וא' שילר.
- 1937 מרכז קופ"ח, רח' בילינסון/בן עמי, (פרס 1). ביה"ס ופנימיה, משמר העמק (פרס 1). כיתת לימוד ופנימיה, קיבוץ מזרע.
- 1939 בית דירות רח' רופין.
- 1949-59 ב"ח "הדסה", עין-כרם, ירושלים.

Ben-Sira, Jacob

בן-סירה, יעקב
1899-1994

מהנדס העיר ת"א בשנים 1929-51. שמו המקורי שיפמן. יליד קנייב, ליד קייב, אוקראינה. עלה ארצה עם הוריו, בגיל 14 (1913). בוגר גימנסיה "הרצליה". לאחר מלחמ"ע 1 עבד בסלילת כבישים וחקלאות (1919-20) המשיך בלימוד הנדסה אזרחית ועירונית באוני לונדון (1921-24). מהנדס חברת "של" לונדון (1925). עם שובו גר בירושלים ועבד בחברת "סולל בונה" (7-1926) המשיך בעיריית ירושלים (1928) כאן עסק, לדבריו, בהכנת התוכנית האב של ת"א, על-פי הצעתו של פאטריק ג'ס.

ב-1929 מונה כמהנדס העיר ת"א. בתוקף תפקידו היה אחראי לתכנון מספר בתי-ספר בתל-אביב בשיתוף עם האדריכל יצחק רייך (ע"ע). לאחר שפרש מהעירייה, בהיותו בן 52 (1951), עסק בעיקר בבנייה, מדידה ושמאות. בין עבודותיו: תוכנית העיר רמלה. כמו כן חיבר מספר חוברות מואמרים בנושאים אורבניים עם דגש על הבטים כמותיים. עבודות: ר' לעיל אדרי' יצחק רייך 1890-1970.

Tagger, Zionah

תג'ר, ציונה
1900-1988

ציירת. זכורה כיום בעיקר בזכות סגנונה התמים משנות ה-20. ילידת יפו. בוגרת בית המדרש למורים בת"א. למדה אמנות באולפן "התומר" של קונסטן ופרנקל-פרנל בת"א (1920) וביבצ'אל' ירושלים (1921). המשיכה אצל אנדרה לוט בפאריז (5-1924). הציגה עם קבוצת "אמנים מודרניים" בצריף ה"אהל" בת"א (8-1926). חזרה לפאריז (1930-34). פרס דיזינגוף (1937). הוצגה בבינאלה בונציה (1948). השתקעה בצפת (1958). נפטרה בהיותה בת 88.

Lichansky, Batia

לישנסקי, בתיה
1900-1992

פסלת. מחשובי הפסלים בארץ. זכורה בזכות דיוקנות ומצבות זכרון מונמונטליות. נולדה באוקראינה (רוסיה) עלתה לארץ, עם משפחתה בגיל 10 (1910). חניכת הגימנסיה העברית בירושלים ו"הרצליה" בת"א (17-1913). למדה אמנות ב'בצ'אל' (1919) והמשיכה בברלין ובפאריז (1920-29). הקימה בקיבוץ חולדה את האנדרטה 'עבודה והגנה' (1936). פרס דיזינגוף (1944) ושוב ב-1957. יצרה כ-300 פסלים, ביניהם 150 דיוקנאות - רובם של אנשי תנועת העבודה. אנדרטאות אחרות שלה באבן (בכפר יהושע, בבית קשת ובעינת) נוצרו בשנות החמישים ומוקדשות לנופ לים

על הגנת הארץ. בשנת 1988 התפרסם ספר מקיף של עבודותיה. לישנסקי נפטרה בת"א בהיותה בת 92.

Sharon, Arie

שרון, אריה
1900-1984

אדריכל. פעל בסגנון פונקציונלי חברתי. יליד יארוסלב, פולניה. עלה לארץ בגיל 20 (1920). חבר קיבוץ גן שמואל עד 1926. למד במכללת ה"באוהוס", גרמניה (9-1926). עבד אצל האנס מאייר, כמפקח בניה של בית ספר בברלין (1929-31). חזר לארץ בסוף 1931 ופתח משרד עצמאי. ממיסדי "חוג הארכיטקטים" ביחד עם דיקר, נויפלד, רכטר, רובין ועוד, במטרה לקדם את האדריכלות המודרנית בארץ. ראש צוות לתכנון עירוני וכפרי (1948-53). שותף עם האדריכל בנימין אידלסון (1954-64) ועם בנו אלדר שרון מ-1964 ואילך. פרס ישראל לאדריכלות (1962). חבר הנהלת איגוד האדריכלים הבין לאומי (UIA 7-1963). נשיא אגודת המהנדסים והאדריכלים (1965-71). נפטר בתל-אביב בהיותו בן 84.

עבודות עד הקמת מדינת ישראל:

1924-6 בניינים בגן שמואל.
1929 הצעה (תחרות) לבי"ס מקצועי בצ'כיה עם האדרי' אנטון אורבן.
1931-2 מעונות עובדים א', ב', ג', רח' מזא"ה ת"א. עם ד' קוציינסקי וי' שלאין.
1932 ביתן ההסתדרות ב"יריד המזרח", דרום ת"א, (נהרס).
בנין קולנוע "מגדלור", בן-יהודה 1, ת"א. עם הרי לוריה (נהרס).
בית דירות: רופין 49.
1934 מעונות עובדים ד', ה', ו', רח' פרוג, פרישמן ודב הוז, ת"א. עם י' דיקר.
בית דירות: שד' רוטשילד 107.
בית-מגורים, גן רווה.
1934-5 משרדי ההסתדרות ומסעדת פועלים, "בית ברנר", ברנר 5, ת"א. (שונה).
1935-7 בי"ח בילינסון, פ"ת (שלב א').
1936 מכון לחינוך גופני של ד"ר בירם, חיפה. המרכז החקלאי, אלנבי 126, ת"א. בנין משרדים: לילינבלום 50, ת"א.
מעונות עובדים ד', אגף שד' בן-גוריון, ת"א (שאר המבנים ע"ע קרל רובין, י' נויפלד וי' דיקר).

בית דירות, מנדלי 14, ת"א.

בית-משפ' ק', הר הכרמל, חיפה.

1937-8 בנין "המשביר", רח' סלמה 58, יפו.

1937-9 קולנוע "היכל", פ"ת. עם ציורי קיר של פרנקל-פרנל (נהרס).

מעונות עובדים ח', בן-יהודה, שד' נורדאו ורח' הירקון.

1939-40 חדרי אוכל: גן שמואל, שריד, דליה.

ת' אב לקיבוצים: דליה וכפר גליקסון.

1940-2 תיאטרון "אהלי" (לשעבר), רח' בילינסון, ת"א.

1941-2 ת' אב לקיבוצים משמר הים ואלומות.

1944 ביה"ס המקצועי תל-מונד.

1945 גן-ילדים, גן שמואל.

בי"ס ופנימיה, בית אלפא.
1945-8 קולנוע "חן", ת"א. עם ב. אידלסון.
1946 ביה"ס ופנימיה, מעברות.

1946-7 בי"ס מקצועי של ההסתדרות, ת"א.
בנין משרדים וחנויות, "סולל בונה", רח' אלנבי, ת"א. עם דב כרמי.

1947 מכון וינגייט, נתניה.

עבודות לאחר קום המדינה:

1948-53 ראש צוות התכנון הפיסי של מדינת ישראל.

1949-52 ביה"ס, קרית ים.

בי"ס עממי, רח' דובנוב, ת"א.

עבודות עם בנימין אידלסון:

1954-70 בי"ח בילינסון, פ"ת. עם אורה פראדיס.

1954 "פורום" טכניון. עם אורה פראדיס ומ' רפאלי.

1954-60 בי"ח איכילוב, ת"א (שלב א'). עם אורה פראדיס ומ' רפאלי.

1955-56 בית לסינ, ת"א.

1955-57 בי"ח אזורי, באר-שבע.

1956-8 אולם צ'רצ'יל, הטכניון, חיפה. עם י' ברגמן ואי' קינסברונר.

1958 הביתן הישראלי ביריד הבי"ל בבריסל, בלגיה. עם אריה אל-חנני.

1958-60 בנין הספרייה והסנט, הטכניון, חיפה. עם משה קלטר.

1959-60 בנין בנק-הפועלים, ת"א. עם נעמי פז.

1959-61 מפעל הפקטין של יכין, פ"ת. עם ציונה לשם.

1959-64 "יד ושם", ירושלים. עם א' אל-חנני.

1960 מעונות סטודנטים האוני', בגבעת רם, ירושלים.

1960-5 שיכון, קרית ים. עם י' רוזנברג.

1961 בנין הכימיה האוני', גבעת רם, י-ם.

בי"ח הפסיכיאטרי "עזרת נשים", י-ם.

1961-3 בי"ס גרץ, ת"א.

1961-5 בנין הסוכנות היהודית, רח' קפלן, ת"א.

1962 בנין משרדים, "יכין", ת"א.

1963-77 אוני' איפה (IFE), ניגריה.

1963-5 מרכז קופ"ח. עם ציונה לשם.

מרפאות איזוריות, רחובות. עם מיכה עמית.

המשך עבודות משרד שרון ר' אלדר שרון.

Rosoff, Samuel

רוזוב, שמואל
1900-1975

אדריכל. יליד רוסיה. סיים בי"ס ממלכתי לאמנות וטכנולוגיה לונדון. עלה 1924. גר בחיפה.

Shabat, Oser

שבת, עוזר
1901-1978

צייר. יליד פולין. השתלם בחקלאות בהולנד (1919). עלה ארצה בגיל 19 (1920) והצטרף לקבוצת חולה ובהמשך למרחביה. עבר לירושלים (1923). כאן זכה בפרס התחרות לתכנון גני השגרירות ההולנדית בירושלים. יצא ללמוד ציור באקדמיה בפאריז. חזר לארץ (1925) והשתקע בחיפה. השתתף בתערוכת "אגודת אמנים עברים" בת"א (1929). ממיסדי אגודת הציירים והפסלים (1934) והשתתף במרבית תערוכותיה. חזר לביקור באירופה (1935). הוצג **בינאלה בונציה** (1958). נפטר בהיותו בן 77.

Rappaport, Isaac**רפפורט, יצחק**

1901-1990

אדריכל. יליד רוסיה. עלה עם הוריו בגיל 13 (1914). החל ללמוד בגמנסיה "הרצליה" בת"א, אבל עם הצטרפות טורקיה למעצמות הציר במלחמת"ע גורשה המשפחה עם נתינים זרים אחרים למצרים, מקום בו שוכנו במחנה הפליטים באלכסנדריה, כאן המשיך את לימודיו בתיכון הצרפתי (סיים 1918). כעבור שנה (1919) חזר עם משפחתו לארץ. התגורר בירושלים ועבד כשרטט במע"צ של ממשלת המנדט הבריטי. כעבור שנתיים יצא להמשיך לימודיו באירופה. היות וגרמניה היתה הזולה שבמדינות אירופה, בגלל האינפלציה ופיחות המארק, השלים "בגרות" גרמנית ונרשם ללימודי הנדסת בנין במכללה הטכנית בשרלוטנבורג-ברלין. לאחר שנתיים, במחצית מסלול הלימודים עבר לצרפת והשלים בשלוש שנים אדריכלות ב"אקול ספסיאל", בפאריז. עם סיום לימודיו (1927) חזר לתל-אביב והתקבל לעבודה בחברה קבלנית, שהקימה את בנין הדואר בשד' ירושלים, יפו (תוכנן ע"י האדריכל הבריטי אוסטין האריסון).

בהיותו בן 30 (1931), פתח משרד פרטי בת"א. בהמשך (1933) הצטרף למשרד האדריכל צבי גרגורי פרנקל (ע"ע) מראשוני בוגרי הטכניון. שנה לאחר מכן (1934) הצטרף המהנדס ד"ר אשר גלויברמן (Gloiberman 1903-1964).

בשנות ה-30 שימש כחבר מפקדת "ההגנה" בת"א. עם פרוץ מלחמת"ע התנדב לצבא הבריטי, בעידוד מוסדות הישוב, ושרת 5 וחצי שנים (1940-46), ביחידת הנדסה של המחנה ה-8 במסע מהמדבר המערבי (מצרים) דרך איטליה ועד וינה. סיים שרותו בהצטיינות בדרגת מיג'ור (האדריכל רוברט בנט שימש כסגנו בתקופה זו). עם שחרורו חזר למשרדו בת"א.

בשנת 1976 פרשו רפפורט ופרנקל והמשרד עבר לידי הבן, האדריכל עודד רפפורט.

עבודות בת"א (אם לא צויין אחרת):

- 1931-4 בית דירות המלך ג'ורג' 90.
 1933 בנייני משרדים: אלנבי 10; נחלת- בנימין 72.
 1934-5 בית-מש' בוסט, רח' יפת, יפו.
 בתי-דירות: יהודה הלוי 45, 94, 79-81; אחד העם 138, 140; שד' רוטשילד 112, 117, 118, 134, 136.
 1934-6 בית-מגורים, ע'גמי, יפו (היום בית שגריר צרפת).
 ב"י"ס ס' גורג', יפו.
 ב"י"ס ס' ג'וזף, רח' יפת, יפו (אגף חדש).
 ביה"ח של דר' דאגיאני, שד' ירושלים, יפו.
 ביה"ח הצרפתי, רח' יפת, יפו (אגף חדש).
 1936-8 בתי משרדים: יפו-ת"א/נחלת-בנימין (לשעבר טיבר גליקמן); אלנבי 27; אלנבי/יהודה-הלוי (לשעבר בנק "בני בנימין").
 בתי-דירות: אחד-העם 29-27; אחד-העם/חשמונאים; בן-יהודה/מאפו; רוטשילד 6-134.
 בנק "קופת עם", חיפה.
 1945-8 ב"י"ס ס' ג'וזף ירושלים (נפסק 1948 בשלב יסודות).
 משרדים: "בנק-לאומי", אחד-העם/ אחוות בית (לשעבר "קופת-עם"); פינסקר 2/אלנבי.

תערוכות יחיד:

- 1943 מוזיאון ת"א.
 1952 בית-האמנים, חיפה.
 1953 בית הנכות הלאומי בצלאל, ירושלים.
 1959 בית-האמנים, חיפה.
 1962 מוזיאון לאומנות חדשה, חיפה.
 1968 המוזיאון העירוני בית עמנואל, ר"ג.

Levanon, Mordecha**לבנון, מרדכי**

1901-1968

צייר. מחשובי האמנים הפיגורטיביים. יליד טרנסילבניה (רומניה) עלה לארץ בגיל 20 (1921). למד זמן קצר ביבצלא' (1922), עבד כפועל חקלאי. המשיך ולמד באולפן של יצחק פרנקל-פרנל (1925-29) ונמנה על תלמידיו, שהקימו את קבוצת "מסד". השתקע בירושלים בהיותו בן 37 (1938). פרס דיזינגוף (1940 ושוב ב-1961). הוצג בבינאלה בסאו פאולו, ברזיל (1957) ובבינאלה בונציה (1958). משנת 1962 חילק את זמנו בין ירושלים לצפת. בניגוד לרבים מבני דורו לא פנה בשלהי שנות ה-50 אל המופשט ונשאר נאמן לדרכו.

Iarost, Jacob**ירוסט, יעקב**

1901-1994

אדריכל. נמנה על ראשוני המצטרפים ל"חוג הארכיטקטים": קבוצה שנוסדה ע"י דיקר נויפלד, רכטר, קרל רובין ושרון, במטרה לקדם את הבניה המודרנית בארץ. יליד פטראקוב, פולניה. עלה (1920) עם קבוצת חברי "השומר הצעיר", ממייסדי קיבוץ בית אלפא. חלה במלריה ונשלח לטיפול בוינה. למד הנדסה אזרחית ותכנון אורבני (1921-4). המשיך בלימודי אדריכלות במכללת לייג', צרפת, (סיים 1929). כמו כן למד תקופה מסוימת (1927) בסורבון בפאריז. במשך לימודיו ביקר בארץ מספר פעמים ואף עבד זמן קצר כשרטט מתמחה במשרד הקר ילין בירושלים.

חזר לארץ ב-1933 ופתח משרד ביחד עם י' נויפלד (עבדו בד"כ בנפרד). במשך זה עבדו עד מלחמת"ע אדריכלים רבים לעתים כשכירים ולעתים כשותפים (ע"ע ישראל דיקר, אריה אלחנני, אוריאל שילר, יוסף ויטקובר, שמואל מסטצ'קין ועוד). אדריכל ראשי של חברת "שיכון עובדים" (1942-68) והיה אחראי לבינוי שכונת סלמה ב' וחלק מקרית עמל. בהמשך הצטרף לחברת "שיכון ופיתוח" (1968-79). ירוסט נפטר בתל-אביב בהיותו בן 93.
 עבודות לפני שובו לארץ:

וילה בביאליסטוק ובקאזאבלנקה (1930); בית חרושת לנעלים "באטה" כולל מגורי עובדים בחלמק, על-יד אושבנצ'יים, פולניה (1930-32) פרס 1 בתחרות ב"י"ל).
 עבודות בארץ, כולן בשנות ה'30:
 בית-משפ' קריגר, רמתיים.
 משרד ודירה רח' אחד העם/יבנה, ת"א.
 "בית-הרצל", קיבוץ חולדה, כולל קפטריה ותיאטרון.
 מלון ובית קפה, פינסקר 4, ת"א. עם יוסף נויפלד.
 מלון "ירדן" רח' בן-יהודה/שד' בן-גוריון. עם אריה אל-חנני.
 בתי-דירות ת"א: דבורה הנביאה; דיזינגוף 189 /שי"ר; רח' פינסקר 5.

פרנל (1926-29). למד בפאריז אצל קרמן ודוברינסקי (1937), (1933). השתקע בקיבוץ עין חרוד (1938) ובאותה שנה יסד כאן את 'המשכן לאמנות'. הוצג **בבינאלה בונציה** (1954). נפטר בהיותו בן 51.

Priver, Aharon

פריבר, אהרון

1902-1979

פסל. יליד סוסנוביץ, פולין. למד מוסיקה ורישום בוינה. עלה בהיותו בן 20 (1922) והיה ממיסדי עין חרוד. למד פיסול אצל אברהם מלניקוב, במקביל התקיים מהוראת מוסיקה ונגינה (כינור). **פרס דיזינגוף** (1948 ושוב ב-1960).

Mokadi, Moshe

מוקדי, משה

1902-1975

צייר, פעל בסגנון פיגוראטיבי בהשראת חיים סוטין ומשנות ה-60, בסגנון חופשי מופשט. יליד סטארנוב, פולין. למד ציור ומוסיקה בתיכון בוינה ובציריך. עלה בגיל 18 (1920). יצא לוינה להמשך לימודי המוסיקה (עד 1923). הציג בתערוכות "מגדל דויד" (1924-26). שהה בפאריז חמש שנים (1927-33). חזר לארץ והשתקע בירושלים (1933-40). **פרס דיזינגוף** (1937). עבר לת"א (1941 ושוב ב-1942). סמוך לאחר מכן הקים מפעל לליטוש יהלומים. במסגרת זו ביקר בארה"ב (1947-8). מנהל המדור לאמנות במשרד החינוך והתרבות (1950-52). זכה בשלישית **בפרס דיזינגוף** (1951). מנהל ביי"ס "אבני" (1952). ביקר שוב בארה"ב (1952-3). בהמשך גר בעין חרוד. מכאן ואילך פנה בהדרגה לכיוון ההפשטה. הוצג **בבינאלה בונציה** (1958). צייר מרבית חייו בצבעים כהים, אבל לאחר מות בנו במלחמת ששת הימים (1976) פנה לצבעוניות מלאת מרץ. מוקדי נפטר בהיותו בן 73.

Anekstein, Benjamin

אנקשטיין, בנימין

1903-1949

אדריכל. יליד צ'רנוביץ, בוקובינה (רוסיה). עלה ארצה בגיל 17 (1920). עבד כפועל בנין. במחצית שנות ה-20 למד כשנה ב'בצלאל' בירושלים. לאחר מכן עבד כשרטט אצל ברלין-פסובסקי. ב-1928 נסע לבלגיה ללמוד אדריכלות: שנתיים בגנט ושנתיים באקדמיה בבריסל (סיים בהצטיינות 1932). במקביל המשיך לעבוד לקיומו כשרטט במשרדי אדריכלים. חזר לירושלים בתום לימודיו וצורף כשותף למשרדו של האדריכל הירושלמי מאיר רובין (1893-1967). בסמוך לאחר מכן (1933) עבר לתל-אביב בה הקים את הסניף התל-אביבי של שותפות זו (עד 1935); לאחר תקופת שותפות קצרה עם המהנדס זלמן ברוך, המשיך כעצמאי מ-1936 ואילך.

עם פרוץ מלחמ"ע, בשנת 1940, נאלץ לסגור את המשרד ולעבוד במחלקת עבודות ציבוריות של ממשלת המנדט בת"א ובירושלים. בשנת 1945 חזר לתל-אביב ופתח מחדש את משרדו. במלחמת השחרור היה פעיל במסגרת חיל ההנדסה. אנקשטיין נפטר בהיותו בן 46.

עבודות בין השנים: 1932-40

1932 ביה"כ "ישורון" בירושלים. עם אלכסנדר פרידמן, מאיר רובין, ויוגין שטולצר.
ביה"כ "אהל רבקה", ירושלים. עם מאיר רובין.

1949 משרדים: בית "יואב", אלנבי 32; פסאג' "בל"ל", אלנבי 94.

1950 "בנק איגוד" אחד-העם/אחוזת בית.

1952 משרדים וקולנוע "זמיר", אלנבי 34.

1954-63 משרדים, דיזינגוף 173 (הבנין המקורי 1949 ע"י א' מיטלמן).

1956-8 ביי"ס תיכון כ"ח, רמת-אביב.

1950 קולנוע "מקסים", רח' המלך גיורג'.

בית "מנורה", שד' רוטשילד.

מפעלי "אופאר", אופקים.

1959 בית "מגדל", שד' רוטשילד/מאז"ה.

1959-70 אוני בר אילן, בנין פסיכולוגיה ובנין הפיסיקה.

1960 משרדים, שד' רוטשילד 1.

1962-5 קרית-המלאכה, רח' עליה/הר-ציון.

1963 משרדי "מקורות", רח' לינקולן.

1968-76 בנק "מרכנתיל", רוטשילד/נחלת-בנימין.

"בנק דיסקונט", יהודה-הלוי/הרצל.

"בל"ל", רח' השחר (לשעבר מלון).

"מרכז בעלי תעשייה", רח' מונטיפיורי (שנוי בנין קיים).

מערכת "הארץ", רח' שוקן.

"מפעל הפיס", רח' הפטמן.

"אמישרגז", רח' אחד-העם.

משרדי "מע"מ", רח' אחד-העם.

לרשימה זו יש להוסיף את מרבית סיניפי בנק דיסקונט ברחבי הארץ.

אחד ממאפייני סגנון הבניה של משרד רפפורט-פרנקל היה שימוש בציפוי החזיתות באבן, לעתים באבן מלאכותית, שהיא למעשה בלוק בטון דמוי אבן בעיבוד מסותת. יש סברה שהטכניקה היא פרי המצאתם של האדרי' הירושלמים דן ורפאל בן-דוד.

Ziffer, Moshe

ציפר, משה

1902-1989

פסל. יליד פשמישל, פולין. עלה ארצה בגיל 17 (1919) ועבד מספר שנים בחקלאות וסלילת כבישים. כאשר חלה נסע לוינה כדי להתרפא (1924). למד אמנות בוינה (1925-8) ובברלין (1929-1933). חזר לארץ (1934-6). מכאן יצא לפאריז (1937-9). עם שובו עבד לפרנסתו בהוראה: תחילה בירושלים ולאחר מכן בת"א. במשך השנים חי ויצר בת"א ובצפת לסירוגין. **פרס דיזינגוף** (1948). עבודות:

פיסול עבור מוסדות ציבוריים (מכון "ויצמן", הטכניון, מוזיאון ה"הגנה", ההסתדרות ועוד), דיוקנות אישים שונים וכן אנדרטאות זיכרון גדולות (כגון פורצי "דרך בורמה" ליד חולדה). פסל שיש מעשה ידיו ניצב בגן שליד תחנת הרכבת בת"א. הוריש את ביתו בת"א לפקולטה לאמנויות של אוני' ת"א ומשמש כארכיון לתיעוד ולחקר הציור והפיסול בישראל, וכן לתצוגה מתמדת של מבחר גדול מיצירותיו. נפטר בהיותו בן 87.

Atar, Haim

אתר, חיים

1902-1953

צייר. השם המקורי אפתקר. יליד זלאטופול אוקראינה. עלה לארץ בגיל 20 (1922). היה מקורב לאולפן של פרנקל-

Ben-Zvi, Zeev	בן-צבי, זאב 1904-1952	מוסד "המעביר" ברח' ארלוזורוב, ת"א. עם מאיר רובין, (פרס 1). בתי-דירות, ת"א: מלצ'ט 40; יוסף הנשיא 9 (שניהם עם מאיר רובין).
פסל. יליד פולין. (שמו המקורי: קויאבסקי). החל בלימודי אמנות באקדמיה של וארשה. עלה ארצה בגיל 20 (1924). למד פיסול ביבצלאלי (1928-29). לימד פיסול ב"בצלאל חדש" (מ-1936). השתלם בלונדון (9-1937) וחזר לארץ לפני פרוץ מלחמ"ע. בין עבודותיו: פסל ראש של שחקן 'הבימה' אהרון מסקין והאנדרטה לזכר ילדי הגולה בקיבוץ משמר העמק. בן-צבי נפטר בהיותו בן 48. פרס ישראל , שנה לאחר מותו (1953).	בתי-דירות בת"א: בן-יהודה 211,93, 214; גורג' אליוט 14; ריינס 20 / פרישמן; דיזנגוף 212,211,201; שמשון 13; דיזנגוף 18 / שמריהו לוי; כרמיה 16; פרוג 38,36, 40; זמנהוף 32; ישראלים 16; פראג 2; נצח ישראל 4; פרישמן 49.	
Kashdan, Haim	כשדן, חיים 1904-1958	בית הקרן הקיימת, רח' צבי הרמן שפירא, ת"א (פרס 1).
אדריכל. יליד יפו. בהיותו בן 14 עבד שנה כשרטט במשרד "ועד הצירים" בהנהלת זילבושביץ (1918) ובהמשך במע"צ של ממשלת המנדט בירושלים (1919), בחברה לבנין נמלים באלכסנדריה (1920), בבנין התערוכה הגדולה בבירות (1921) ובשרות ממשלת לבנון (1922-25). מכאן נסע לבלגיה מקום בו למד באוני' הפוליטכנית בבריסל (1926). חזר ללבנון ועבד במחלקת העבודות הציבוריות (עד 1936), בו זמנית ביצע כאן מספר עבודות פרטיות ביניהן 2 בתי קולנוע ובי"ס טכני.	בתי-מגורים חד ודו קומתיים: "שכונת המעביר" ברח' פרנקפורט ופרג, ת"א. פסז' "סולל בונה" רח' אלנבי, ת"א (פרס 1). נבנה ע"י ד' כרמי וא' שרון.	
בהיותו בן 33 (1937) שב לארץ ונכנס כשותף למשרדו של אחיו האדריכל י" כשדן בת"א. זמן קצר לאחר פרוץ מלחמ"ע II התקבל למע"צ של המנדט כמנהל עבודות (1940-48). עם קום המדינה סייע בשיפוץ קריית הממשלה בת"א (שרונה) ולאחר מכן הועסק ע"י חברות הבניה "עמידר" ו"קרת". עצמאי (5-1951). משנת 1956 כיהן כיועץ בניה של משרד החינוך והתרבות. כשדן נפטר בהיותו בן 54.	בית-הצייר והפסל, ת"א (פרס 1. לא בוצע). משרדים: 'בית רומנו', דרך אילת, ת"א. משרדים דרך פ"ת 13, ת"א.	
עבודות בת"א:	'בית-האם והילד' של ויצ"ו דוד המלך, ת"א (פרס 1). שיקום בית-הקברות רח' טרומפלדור, ת"א (פרס 1. לא בוצע).	
בתי-מסחר: הרצל 4, הרצל 10/רוטשילד 7. בתי-דירות: שלמה המלך 43/פרישמן 61; רוטשילד 100. עם ח' כשדן וש' גפשטיין (תוספות: טולדנו 1951; "כשדן 1962).	בית-האם והילד' של ויצ"ו דוד המלך, ת"א (פרס 1). שיקום בית-הקברות רח' טרומפלדור, ת"א (פרס 1. לא בוצע).	
בתי-דירות וחנויות: נחמני 63/דרך פ"ת 27; העליה 41; דיזנגוף 91; בן-יהודה 153.	בית-האם והילד' של ויצ"ו דוד המלך, ת"א (פרס 1). שיקום בית-הקברות רח' טרומפלדור, ת"א (פרס 1. לא בוצע).	
בית דירות גוטליב 12; אמיל זולא 8; עם ח' כשדן.	בתי-מגורים: מימון 7, 8-10; אוסישקין 2; רמב"ן 33. בית אבקרוס, מימון 6 (1934); בית-מוריס בין, אוסישקין 2/בן-מימון (1936);	
Raayoni, Shmuel	רעיוני, שמואל 1905-	בן-דור, דן 1903-1988
צייר. יליד ז'אז'מור, ליטא. סיים תיכון בקובנה (1922) וכעבור שנה, בגיל 18, עלה (1923) בעזרת בוריס שץ על מנת ללמוד ב'בצלאל' ירושלים (עד 1927). השתקע בחיפה (1931) ולימד ציור בבתי"ס תיכוניים. במקביל למד אדריכלות בהתכתבות וכשומע חופשי בטכניון (1936-45). ביקר לראשונה בפאריז לאחר מלחמ"ע (1947). הצטרף לקבוצת 'אופקים חדשים' (1952) והיה בין מייסדי עין הוד (1953, עבר לגור 1965). הוצג ב בינאלה בסאו פאולו (1953).	אדריכל. יליד רוסיה. למד זמן קצר אדריכלות בווינה. עלה בגיל 18 (1921) והשתקע בירושלים. עבד במע"צ של ממשלת המנדט (1923-27) כעוזר של קליפורד הולדיי. בהמשך (1927) פתח משרד פרטי ביחד עם אחיו רפאל. דן בן דור נפטר בהיותו בן 82.	
צייר. זכור בעיקר בזכות מאות אקוורלים (צבעי מים), שיצר משנות ה-40 ואילך, בהם תאר בכמה כתמי צבע נופים מסביבות ת"א. יליד קייב, רוסיה. למד אמנות בפראג. עלה בגיל 20 (1924). עבד שנה אחת בסלילת כבישים ולאחר מכן המשיך ללמוד אמנות באולפן של יצחק פרנקל-פרנל (9-1925). הצטרף לתלמידי האולפן שייסדו את קבוצת "מסד". פרס דיזינגוף (1938 ושוב ב- 1946). היה נשוי לתלמידתו הציירת אביבה אורי (ע"ע). נפטר בהיותו בן 80.	האחים בן-דור נחשבים לממציאי שיטת יציקת בלוק בטון בדמיו אבן (תבניות גומי שנלקחו מאבן מסותתת), שהיה בשימוש בירושלים בימי המאורעות (39-1936), בגלל המחסור באבן טבעית. עבודות בירושלים: קולנוע אדיסון, רח' ישעיהו 14 (החזית ע"י אדריכל רייטן). קולנוע אוריון, שמאי 14 (1934).	
בתי-מגורים: מימון 7, 8-10; אוסישקין 2; רמב"ן 33. בית אבקרוס, מימון 6 (1934); בית-מוריס בין, אוסישקין 2/בן-מימון (1936);	בתי-מגורים: מימון 7, 8-10; אוסישקין 2; רמב"ן 33. בית אבקרוס, מימון 6 (1934); בית-מוריס בין, אוסישקין 2/בן-מימון (1936);	
בתי-דירות: ראש רחביה, קק"ל; גן רחביה, נרקיס 1-5/שמואל הנגיד (40-1937).	בתי-דירות: ראש רחביה, קק"ל; גן רחביה, נרקיס 1-5/שמואל הנגיד (40-1937).	
Raayoni, Shmuel	רעיוני, שמואל	הנדלר, דוד 1904-1984
צייר. זכור בעיקר בזכות מאות אקוורלים (צבעי מים), שיצר משנות ה-40 ואילך, בהם תאר בכמה כתמי צבע נופים מסביבות ת"א. יליד קייב, רוסיה. למד אמנות בפראג. עלה בגיל 20 (1924). עבד שנה אחת בסלילת כבישים ולאחר מכן המשיך ללמוד אמנות באולפן של יצחק פרנקל-פרנל (9-1925). הצטרף לתלמידי האולפן שייסדו את קבוצת "מסד". פרס דיזינגוף (1938 ושוב ב- 1946). היה נשוי לתלמידתו הציירת אביבה אורי (ע"ע). נפטר בהיותו בן 80.	זכור בעיקר בזכות מאות אקוורלים (צבעי מים), שיצר משנות ה-40 ואילך, בהם תאר בכמה כתמי צבע נופים מסביבות ת"א. יליד קייב, רוסיה. למד אמנות בפראג. עלה בגיל 20 (1924). עבד שנה אחת בסלילת כבישים ולאחר מכן המשיך ללמוד אמנות באולפן של יצחק פרנקל-פרנל (9-1925). הצטרף לתלמידי האולפן שייסדו את קבוצת "מסד". פרס דיזינגוף (1938 ושוב ב- 1946). היה נשוי לתלמידתו הציירת אביבה אורי (ע"ע). נפטר בהיותו בן 80.	

אדריכל. יליד אודסה, רוסיה. עלה עם הוריו בגיל 16 (1921). סיים את ביה"ס "הריאלי" בחיפה (1923). למד ציור ופיסול ב-בצלאל (1923-6). יצא לבלגיה ללמוד אדריכלות באוני' גנט (1926-30). חזר לירושלים ופתח משרד עצמאי (ברק-כרמי, 6-1931). בהמשך (1936) עבר לתל-אביב. מרצה אורח בטכניון. נשיא אגודת האדריכלים והמהנדסים (1952-6).

בשנת 1956 הצטרפו למשרד כשותפים האדריכל צבי מלצר ובנו רם כרמי. פרס ישראל לאדריכלות (1957). דב כרמי נפטר בהיותו בן 57.

עבודות עיקריות:

1930-35 ירושלים -

בתי-מגורים פרטיים: אלחריזי 24 (1930); שופן 4; הפלמ"ח 1, 10; הנשיא 11; גורדון 9.

בתי חנויות ומשרדים: שלומציון המלכה -17, 3-10, 2-9; קרן היסוד/ז'בוטינסקי.

בתי-דירות: כורש 5; אוסישקין 13.

1932-33 בית דירות, דיזינגוף 22, ת"א.

1935-39 בתי-דירות, ת"א: אחד העם 126 (1936); תרס"ט 5 (1935-6).

ביה"ס הארמני, יפו.

ירושלים - בנין משרדים רח' קרן היסוד/ז'בוטינסקי.

בתי-דירות: שלומציון 2-10, 9-17, 3-17.

בית בז'רנו, תל בנימיך.

1940-49

הצעה לעיצוב חזיתות בתים (קומת קשתות) סביב ביה"כ"ג הגדול בת"א (1943). עם זאב רכטר.

הצעה לעיצוב ככר היכל תרבות ת"א (1947).

פרס 1. עם זאב רכטר.

בית-הסוּפּר ע"ש טשרנחובסקי, ת"א (1946).

פרס 1.

פסאג' "סולל בונה", אלנבי ת"א (1946-47) עם א' שרון.

בתי-דירות, ת"א: ארלוזורוב 76 (1946-7). עם ביקלס; רוטשילד 121 (1947); רוטשילד 125.

עם הלל שלוש (1948).

1950-56 בית-הועד הפועל של ההסתדרות, ת"א.

מרכז מסחרי ותרבותי, אשקלון. עם ג'ק ברנט.

המכון לחומרי בנין של הטכניון, חיפה.

קולנוע ירון, ת"א.

בתי-דירות, ת"א: בר-שיבא, לאוטמן, פרומצינקו, כץ.

1956-62 בנין המנהלה ואולם וויס, האוני' בגבעת רם, ירושלים.

בנין המועצה הדתית, שד' שאול המלך, ת"א. (פרס 1. 1956)

היכל התרבות, ת"א. עם זאב רכטר.

בנין הפרלמנט, סיירה לאונה, אפריקה.

בנין "צעים" ת"א (נשרף ונהרס).

בי"ס "אורט" סינגלובסקי, ת"א.

בנין משרדים, "אל-עלי", בן-יהודה, ת"א.

מרכז מסחרי ומגורים, באר-שבע.

Ben-Horin, Moshe **בן-חורין, משה**
1905-1972

מהנדס-אדריכל. יליד רוסיה. שמו הקודם ג'ינובורג. למד הנדסה בבה"ס הטכני הגבוה בשטרליץ. עלה עם סיום לימודיו בגיל 20 (1925). ע"ע מרדכי בן חורין.

Ben-Dor, Rafael **בן דור, רפאל**
1905-?

אדריכל. יליד רוסיה. עלה עם אחיו דן ב-1921. ע"ע דן בן דור.

Streichman, Yehezkel **שטרייכמן, יחזקאל**
1906-1993

צייר. מחלוצי "המופשט הלירי" ביחד עם זריצקי וסטרימצקי - סגנון המושתת בד"כ על טשטוש הנושא ברוח סגנונות אסכולת פאריז בשנים שלאחר מלחמ"ע 2 (INFORMEL, TACHISM). יליד קובנה, ליטא. כאן התחיל ללמוד ציור (1919). עלה בגיל 18 (1924) ולמד ב'בצלאל' (1924-6) ביחד עם אבני, ארוך סטמצקי, קסטל ועוד. ביקר בפאריז ולמד אדריכלות שנה אחת (1927) המשך ללמוד ציור בפירנצה איטליה (1928-31) חזר לקובנה (1931-5).

שב ארצה בהיותו בן 29 (1935). גר בת"א, התקבל לאגודת הציירים והפסלים ולימד ציור בבתי ספר יסודיים. במלחמ"ע II עבר עם משפחתו לקיבוץ אשדות יעקב (1941-42). כאשר שב לת"א, לימד ציור באולפן של אבני. פרס דיזינגוף (1944) וכעבור שנה אורגנה לו תערוכת יחיד במוזיאון ת"א (1945). באותה שנה הוזמן, ביחד עם סטמצקי, ע"י קבוצת צעירים - מקצתם תלמידי אבני ומקצתם תלמידי אולפן פרנקל-פרנל (נסגר 1941), על-מנת שישימשו להם כמורה לציור (1945-48). בשנים אלו גם נוצר הקשר בינו לבין זריצקי.

ערב קום המדינה (אפריל 1948) נבחר לייצג את ישראל ביחד עם אחרים, **בבינאלה בונציה** (לענין זה ע"ע זריצקי). בסמוך לאחר מכן נמנה על קבוצת 15 האמנים מייסדי 'אופקים חדשים'. כעבור 5 שנים (1953) אורגנה לו תערוכת יחיד שניה במוזיאון ת"א. בהמשך זכה בשנית בפרס דיזינגוף (1954). בשנה זו, חזר ללמד ביחד עם סטמצקי, שטרנשוש ועוד באולפן ע"ש אבני, שנוהל לעת זו ע"י משה מוקדי (אבני נפטר ב-1951). מכאן ואילך הלכה וגברה נטייתו לכיוון הסגנון הקרוי "מופשט לירי" תחת השפעתו של זריצקי. הוצג בתערוכות אמנות ישראלית המוזיאון "סטדליק" באמסטרדם (1955). התערוכה עברה ב-1956 למוזיאון הבו זאר בבריסל. כמו כן נשלחו עבודותיו לבינאלה בסאו פאולו (1955) ושוב לבינאלה בונציה (1958). בשנת 1960 אורגנה לו תערוכת יחיד, שלישית, במוזיאון ת"א ולאחר מכן (1961-5) היה קשור בחוזה בלעדי עם "גלריה ישראל" של סם דובינר: ממעוזי האמנות המופשטת בארץ בתקופה זו. זכה בפרס דיזינגוף, בשלישית (1969).

בהיותו בן 65 (1974) הוצג במוזיאון ישראל בירושלים. במקביל זכה בפרס סנדברג לאמנות מופשטת, ושנה לאחר

מכן הוצג, פעם רביעית, במוזיאון ת"א (1975). חתן פרס ישראל לאמנות (1990). שטרייכמן נפטר בהיותו בן 87.

Shoulman, Ben-Ami

שולמן, בן עמי

1907-1987

אדריכל. יליד יפו. למד באקדמיה לאדריכלות בבריסל, בלגיה (סיים 1931). חזר לארץ כעבור שנה בהיותו בן 25 (1932) ופתח משרד עצמאי בת"א. בהיותו בן 40 (1947) השתקע בלוס אנג'לס, ארה"ב. מקום בו פעל תחילה כאדריכל עצמאי ובהמשך עם בנו עוזי. בן עמי שולמן נפטר בהיותו בן 80.

עבודות בת"א:

1934 בת-דירות: דב הוז 8 / פרישמן 34.

1935-36 בת-דירות: פרישמן 41 / דיזינגוף 106;
גורדון 26.

1937-38 בת-דירות: ירמיהו 47; מאפו 3; נחמני 34.

1938-41 בנין חנויות, גרוזנברג 31.

Cohen, Arie

כהן, אריה

1907-?

אדריכל-מהנדס. יליד ירושלים. למד הנדסה בבית-הספר לעבודות ציבוריות ותכנון ערים באוני' פאריז, צרפת (סיים 1932). חזר לארץ ופתח משרד עצמאי בת"א.

עבודות בת"א:

1933-35 בת-דירות: אחד העם 58, 102; בן-יהודה 92;
שנקין 58; דב הוז 15 / מאפו 27; ג'ורג' אליוט 15;
מלצט 17; החשמל 8; בלפור 43; ראש פינה / אילת השחר; נורדאו 23; דיזינגוף 251;
הגר"א 33.

1934 משרדים וחנויות, נחלת בנימין 3.

1937 משרדים וחנויות, דרך יפו-ת"א 34.

Holtzman, Shimshon

הולצמן, שמשון

1908-1986

צייר. יליד גליציה, פולין. עלה בגיל 14 (1922). התגורר בתל-אביב. למד ציור באולפן של פרנקל-פרנל (9-1926) והמשיך בפאריז (34-1930). מאז עבד בעיקר בצבעי מים (אקווארל). פרס דיזינגוף (1937). לאחר קום המדינה קבע את מושבו בקרית האמנים בצפת. הוצג במספר תערוכות יחיד במוזיאון ת"א ובבינאלה בונציה (1958). הולצמן נפטר בהיותו בן 78.

Aroch, Arie

ארוך, אריה

1908-1974

צייר. פנה להפשטה בשלהי שנות ה-50. יליד חרקוב, אוקראינה. שמו המקורי ניסילביץ. עלה בגיל 16 (1924) ולמד שנה וחצי ב-ביצ'אל' (1925) ביחד עם סטמצקי, שטרייכמן, קסטל ועוד. בוגר הגימנסיה 'הרצליה' בת"א (1926). למד זמן קצר אצל זריצקי (1933). מראשוני אגודת הציירים (1934). ביקר בפאריז (5-1934) כאן למד באקדמיה קולארוסי ואצל פרנאן לגיה. עיצב תפאורות ותלבושות לתיאטרון 'הבימה' ו'האהלי' (1937). ביקר בהולנד (1938). התגייס לצבא הבריטי במלחמת'2ע ושרת בצריפין ובכרמל (6-1942). צורף לשרות הדיפלומטי של

מדינת ישראל (71-1949). בתקופה זו מעט לצייר, עם זאת נמנה, מ-1952, עם קבוצת 'אופקים חדשים'.

תערוכת יחיד במוזיאון ת"א (1955). הוצג **בבינאלה בונציה** (1956). הוצג שוב **בבינאלה בונציה** (1964). הוצג במוזיאון ישראל, י-ם (1968). לאחר שפרש מעבודה (1971) הקדיש את כל זמנו לציור. ארוך נפטר בביתו בירושלים, בהיותו בן 62.

שנתיים לאחר מותו (1976) קוימו לו שתי תערוכות זכרון: במוזיאון ת"א ובמוזיאון ישראל בירושלים.

Stematsky, Avigdor

סטימצקי, אביגדור

1908-1989

צייר. מראשי המופשט הלירי ביחד עם זריצקי ושטרייכמן - סגנון המושתת בד"כ על טשטוש הנושא המצויר ברוח סגנונות אסכולת פאריז בשנים שלאחר מלחמת'2ע (INFORMEL, TACHISM). יליד עיר הנמל תיאודסיה, קרים (אוקראינה). עלה עם הוריו בגיל 13 (1921). בנו של מיסד סוכנות הספרים הקרויה על שמו. למד בגימנסיה 'הרצליה' בת"א (26-1925) המשיך בלימודי אמנות ב'ביצ'אל' ירושלים (29-1926) ביחד עם אבני, ארוך, אריאלי, רעיוני, שטרייכמן ועוד. במקביל למד באולפן של הצייר פרנקל-פרנל בתל-אביב. השתתף בפעולות קבוצת 'מסד' (רובם תלמידי פרנקל). לאחר מכן בגיל 22 (1930) נסע לפאריז מקום בו למד שנה אחת באקדמיות גראן - שומייר ו-קולארוסי.

לאחר שובו עבד כמורה לציור בבת"ס במקומות שונים בארץ. לעת זו קיים זמן קצר אולפן לציור בפתח תקוה (1933) שכלל בין תלמידיו את יחיאל קריזה ופנחס אברמוביץ (ר' לעיל). תערוכת יחיד, ראשונה, במוזיאון ת"א (1939). פרס דיזינגוף (1941). יסד בת"א אולפן לציור, ביחד עם שטרייכמן (8-1945). בין תלמידיהם: מיכאל ארגוב, לאה ניקל, דני קרוון וצבי תדמור. בשנים אלו הוצג בשניה במוזיאון ת"א (1946).

ערב קום המדינה (אפריל 1948) נבחר כאחד האמנים שעבודותיהם נשלחו לבינאלה בונציה (לענין זה ע"ע זריצקי). באותה שנה נמנה על 15 האמנים מייסדי 'אופקים חדשים', אם כי הציג רק בשלוש מעשר תערוכותיה של הקבוצה (1953, 1955, 1963). במלחמת הקוממיות הועסק בעיטור מועדוני חיילים ואף נפצע כאשר מכוננית שנסע בה עלתה על מוקש. הוצג בשניה במוזיאון ת"א (1950). לאחר מכן שהה שוב שנה בפאריז (51-1950). בהמשך הצטרף לשטרנשוס ושטרייכמן כמורה במכון אבני לציור (72-1951). הוצג **בבינאלה בסאו פאולו** (1955), פעם שניה **בבינאלה בונציה** (1956). באותה שנה זכה בשניה, בפרס דיזינגוף (1956). מכאן ואילך פנה בהדרגה לסגנון 'מופשט לירי'. הוצג במוזיאון ישראל, ירושלים (1972). הוזמן ללמד באוני' חיפה (1973, 1977). פרס סנדברג לאמנות מופשטת (1978), והוצג בשניה במוזיאון ישראל ירושלים (1980).

סטימצקי נפטר בהיותו בן 81.

לאחר מותו נערכה תערוכת זכרון מקפת של יצירותיו

במוזיאון ת"א (1993).

בית תרבות, נירים.	
חדר מוסיקה, עין השופט.	1958-59
כיתה ומגורים, שריד.	1960
בי"ס טיפוס, אילון, רוחמה וכנרות.	
אולם רב תכליתי, דפנה.	1960-62
האוני' בגבעת רם, ירושלים: מרכז הסטודנטים,	1960-68
אולם ספורט ובריכת שחיה.	
קוטג' מגורים, מרחביה.	1961-62
חדרי אוכל: חצור (1982 הרחבה); מפעלי ים	
המלח סדום (1982 הרחבה).	
ביתן לחולים, משמר העמק.	
שדה בוקר: בית-המדרשה שכונה על עמודים	1962-65
ומגורי בודדים.	
סמינר הקיבוצים: אולם ספורט ואולם	1964
ריתמיקה, דרך חיפה תל-אביב.	
מוזיאון ואכסניית נוער, נווה זוהר, ים המלח.	1964-65
סככה בתחנת אוטובוס, מצדה.	
מרחצאות עין בוקק, ים המלח.	1965
בית הקיבוץ הארצי, רח' לאונרדו דה-וינצ'י,	1965-67
ת"א.	
בית-הבראה של קיבוצי השומר הצעיר, נתניה.	1968-84
אולם ספורט, בית אלפא.	
שכונת מגורים, "שבלול", מדרשת שדה בוקר.	
'משכן ברנר' רח' קיבוץ גלויות, ת"א. עם בנו,	
האדריכל י"מסט'קין.	
חדרי אוכל: רבדים (1980 הרחבה); יקום	
(1985 הרחבה).	
שכונת מגורים, נווה זוהר, ים המלח.	1970-72
חדרי אוכל: בית ניר; עין-גדי, אדמית.	1971-74
בית תרבות ע"ש י' ברזילי, נגבה.	1972-73
גן-ילדים, ויצ"ו, כפר סבא.	1975
בי"ס, ויצ"ו (חדר אוכל וכיתות), רחובות.	
חדר אוכל, עין דור.	1975-76
מרכזת טלפונים, נווה זוהר, ים המלח.	
בי"ס מקצועי, מועצה אזורית מזרע.	1975-78
בריכת שחיה, אדמית.	1977-78
מרפאה, רוחמה.	1979
בית-הארח ע"ש בן גוריון, מדרשת שדה	1979-82
בוקר.	
תיאטרון, עין גדי.	1979-84
בניינים שנבנו באופן חלקי ולא סוימו, בשנות ה-60:	
תיאטרון, תל עדשים (הגג מכסה רק את הבמה).	
תיאטרון, נען (הגג מכסה רק את הבמה).	
צ'לנוב, בנימין	
Tchlenov, Benjamin	
1908-1991	
אדריכל. יליד מוסקבה, רוסיה. עלה עם הוריו בגיל 13	
(1921). למד אדריכלות בבו-זאר, פאריז (סיים 1932). עבד	
במשרד זאב רכטר על פרויקט בית אנגל שד' רוטשילד ת"א	
(1933). חזר לפאריז ועבד אצל לה קורבוזייה (1934). פתח	
משרד עצמאי בת"א (1935). שותף עם רוברט בנט	
(1946-50). נפטר בהיותו בן 83.	
עבודות:	
בית דירות, דיזנגוף 35, ת"א (1935).	
כיכר מרכזית, חולון (פרס 1) עם ר' בנט.	

מסט'קין, שמואל	Mistechkin, Shmuel
1908-2004	
אדריכל. יליד ווסילקוב, אוקראינה. עלה עם הוריו בגיל 15	
(1923). למד בביה"ס למלאכה "שערי תורה" בנווה שלום,	
תל-אביב. מנעוריו התחנך ברוח תנועת העבודה, והיה בין	
מיסדי תנועת "הנוער העובד" (1924). למד ב-באוהאוס	
בדסאו ובברלין (3-1931). בין מוריו היו אלברס,	
קאנדינסקי, הילברסהיימר ועוד. עם שובו עשה תקופת	
התמחות (36-1934) במשרדו של הארכיטקט י' נויפלד.	
קיים משרד עצמאי (8-1937).	
עבד במחלקה הטכנית של ההגנה (9-1938), ולאחר מכן,	
בתפקיד מנהל מחלקת מפות במטה הפלמ"ח (3-1941).	
משנת 1943 ואילך, עבד כאדריכל ומתכנן של המחלקה	
הטכנית של קיבוצי השומר הצעיר ובמקביל גם כעצמאי.	
יו"ר איגוד הארכיטקטים (63-1959). בשנות ה-70 תכנן	
כמה מבנים בשיתוף עם בנו י' מסטצ'קין. בהיותו בן 72	
(1980) הוענק לו אות "יקיר ציבור האדריכלים מספר 1".	
מסטצ'קין נפטר בתל אביב בהיותו בן 97.	
עבודות:	
1935 מגדל שמירה במחנה "הנוער העובד", הר	
הכרמל.	
1937 בית תרבות בנוי עץ, רמת הכובש (נהרס).	
1937-38 בית דירות (קרייתל): רופין 12, ת"א.	
1938 חדר אוכל, קיבוץ נען (נהרס).	
בית "הנוער העובד", ירושלים.	
1939-40 בית דירות (קרייתל): כיכר הבימה 4, ת"א.	
1940 חדרי חולים, אשדות יעקב.	
1941 בית "דב הוז", רח' רבנו תם, ת"א.	
1943-45 בית-הבראה, "בתי ברל", נען.	
1945 בית "הנוער העובד", חיפה.	
1947 בי"ח לחולי ריאות בכפר סבא (פרס 1).	
1949 בית תרבות ומוזיאון, שדות ים, קיסריה.	
חדר אוכל, עין המפרץ (נהרס).	
1949-52 מגורים, חדר אוכל, גן-ילדים, מזרע.	
1951-53 חדרי אוכל: יד מרדכי (הרחבה 1984). דליה	
(1970 הרחבה). שער הגולן (1984 הרחבה).	
מסילות (70 הרחבה). איילון (70 הרחבה).	
שובל (1981 הרחבה).	
1952 בית-מגורים, עין המפרץ.	
1953 בית תרבות במוסד, עין השופט.	
1953-54 ספריה, אולם קריאה וכיתות, גבעת חביבה.	
1954 בי"ס עם מגורים, מזרע.	
גן-ילדים, בית זרע.	
1954-57 תיאטרון פתוח, האוני' בגבעת רם, י-ם.	
1955 סככה, מכון לליפוס נפט, יאזור.	
חדרי אוכל: ניר יצחק. שמיר (1977 הרחבה).	
תיאטרון, עין השופט (1984 הרחבה).	
1956 חדרי אוכל: מגן (1976 הרחבה). בית קמה	
(1975 הרחבה). דן (70 הרחבה). כרמיה (1979	
הרחבה).	
1956-58 מוזיאון "אוהל שרה", בית-מועצה האזורית	
וכיתות מכללת יזרעאל.	
1957-60 חדרי אוכל: מרחביה. עמיר (1970 הרחבה).	
רוחמה (1982 הרחבה).	
1958 בי"ס, יד מרדכי.	

בבית וולפסון ברחובות, במשכן הכנסת בירושלים, ברחבת בורסת היהלומים ובמלון "האיאט ריג'נסי" בירושלים. אלבומי ליטוגרפיות: "מחווה לירושלים" ו"בראשית" (1972), "מחווה למשה קסטל" (1988).

Averbouch, Eugenie

אורבוך, ג'ניה

1909-1977

אדריכלית. ילידת סמילה, רוסיה. עלתה עם הוריה בגיל שנתיים (1911). אביה היה רוקח ובעל בית-מרקחת. בשנות מלחמ"ע גורשה המשפחה למצרים. בגיל 17 (1926) נסעה ללמוד אדריכלות ברומא, איטליה. כעבור שנה עברה לאקדמיה המלכותית בבריסל (סיימה 1930). היתה נשואה זמן קצר (1933) לאדריכל שא"ג (שלמה גינזבורג 1906-1976). בשנות מלחמ"ע עבדה במחלקת ההנדסה של ת"א. לאחר קום המדינה עבדה בשותף עם האדריכל חיים רומס. אורבוך נפטרה בהיותה בת 68.

עבודות עד 1939 בת"א, אם לא צויין אחרת:

- 1933 בית מגורים: 'הבית-הכחול', רח' הס, (נהרס). עם בעלה האדריכל שא"ג (שלמה גינזבורג).
- 1933-4 בית דירות ובית-מרקחת: אחד העם 57. עיצוב חזיתות כיכר צינה דיזנגוף. (פרס 1). בית דירות וחנויות: אלנבי/רמב"ם. קפה גלינה, "יריד המזרח". עם שא"ג ועלזה גדעוני (נהרס).
- 1934-5 בתי-דירות בת"א: שד' תרס"ט 9 (עם שא"ג); גורדון 36; חובבי ציון 4.
- 1934-36 9 מעונות לשחקני "הבימה" רח' דב הוז/גורדון/פרוג. עם זאב רכטר. בתי-דירות בת"א: שמשון 2; פינסקר 22. בית דירות וחנויות, אלנבי/בלפור 2. בית מלון, כיכר האופרה 20.
- 1935-37 בתי-דירות בת"א: שד' רוטשילד 44 (שונה למשרדים); הירקון 94; יהודה הלוי 40.
- 1941-42 'בית החלוצות', אבן גבירול 12, י-ם. 1944 ביי"ס "שבח", המסגר 7. (פרס 1). 1945 ביי"ס ופנימיה, כפר בתיה. 1946 מדרשיות נוער: פרדס חנה; כפר סבא. עבודות עם האדריכל חיים רומס. 1947 ביה"ס ופנימיה "הדסים", על יד אבן יהודה. 1949 ביי"ס "מקס פיין", דרך פי"ת. שיכון דן.
- 1950-58 בתי-דירות בת"א: ויצמן/ארלוזורוב (צפון מערב); ארלוזורוב מויצמן עד רח' שרת 2 שרת 4 ו-6; פנקס/ליפסקי. ביי"כ, קיבוץ עין הנציב. בתי-מגורים, שיכון 'הצמרת' ת"א: דנין 10, 12; חיותמן (בית אולשנסקי); דנין/תיותמן (בית מוריאל) שרת, פנה צפון מערבית (בית פרבר). בתי-דירות בת"א: ארלוזורוב 119, 121; פנקס 32-40 (עם יסקי ואלכסנדרוני). 1966 חדר אוכל בביה"ס החקלאי "כנות", גדרה (פרס 1). אדריכלי ביה"ס: מ' קון וי' שלגי.

בניני "אוהלו", כנרת.

מוזיאון עתיקות, יפו (1961).

בית המוזיקה, עין גב.

חדר אוכל, קבוצת כינרת (הרחבה 1955 ע"י ר' בנט).

בתי כנסת בת"א: "פועלי צדק"; "יישורון"; "תפארת צבי".

בית תרבות, משמר העמק.

וילות: בז'ראנו והרשברג, רמת גן; צביק, סביון.

בית חרושת "קורעז".

מרפאה באופקים.

כמו כן עסק בהשלמת ת' בניני לקיבוץ חניתה ולרמת יוחנן.

Navon, Arye

נבון, אריה

1909-1996

צייר. קריקטוריסט ומעצב תפאורות. יליד דונאייבדה, אוקראינה. עלה ארצה על ה'ירוסלאן', עם הוריו, בגיל 11 (1919). למד בגימנסיה העברית בירושלים (1924-6) ובתיכון למסחר בתל-אביב (1927) וצויר באולפן של פרנקל-פרנל (1927-9). ערך שני מסעות לימודים לפאריז (1935-6-1930). במשך שלושים שנה עבד כקריקטוריסט יומי של העיתון 'דבר' (1933-64). כינס לראשונה 150 קאריקטורות בספרו "שחור על גבי לבן" (1938). **פרס דיזינגוף** (1939). משנת 1964 עבד בעיקר כמעצב תפאורות תיאטרון: למעלה מ-150 הצגות פירסם 8 ספרי קאריקטורות ואייר למעלה מ-50 ספרי ילדים, שירה ופרוזה. **פרס ישראל** לתפאורות הבמה (1995). נבון נפטר בגיל 87.

Castel, Moshe

קסטל, משה

1909-1991

צייר. סגנונו עבר מספר שלבים: בשלהי שנות ה-20 הושפע מעבודותיו של קיסלינג ומודליאני. בשנות ה-30 צייר דמויות עם זיקה למיניאטורות פרסיות. עם שובו לארץ, בשנות ה-40, הושפע מעבודותיו של ג'ורג' רואו. בתחילת שנות ה-50 פיתח סגנון מיוחד המשלב שכבות צבע ובולת עם סימנים בדמוי סמלים ואותיות כתב עתיק. קסטל נולד בירושלים. למד ב"בצלאל" (1922-5) והשתקע בפאריז (1925-40). תחילה נעזר באחיו, ששהה כאן כשליח התנועה הציונית. בהמשך היה קשור לגלריה שרכשה מתמונותיו. בשנת 1937 הביא לארץ תערוכה של אמנים יהודים מפאריז, שהוצגה במוזיאון ת"א. קסטל חזר לארץ עם פרוץ מלחמ"ע (1940) וחילק זמנו בין ת"א וצפת. **פרס דיזינגוף** (1946). ערב קום המדינה (אפריל 1948) הוצג עם אחרים **בבינאלה בונציה**. נמנה של 15 המיסדים של קבוצת 'אופקים חדשים' והשתתף במרבית תערוכותיה (1948-59). לענין זה ע"ע זריצקי). בשנים אלו רכש, בנוסף לביתו בצפת, סטודיו בפאריז ובניו-יורק (1952), מקום בו נרכשה אחת מעבודותיו המופשטות ע"י המוזיאון לאמנות מודרנית.

מכאן ואילך הרבה לסייר ולהציג באירופה וארה"ב. זכה בפרס יום העצמאות (1958) ופרס **הבינאלה בסאו פאולו** (1959). בהמשך (1968) פורסמה מונוגרפיה עליו ועל יצירתו, וצולמו עליו שני סרטים: "מסע אל המקורות" (1970), "דיוקנו של אמן - משה קסטל" (1984). קסטל נפטר בהיותו בן 82. מבחר ציורי קיר: במלון "אכדיה" בהרצליה, ב"רוקפלר סנטר" בניו-יורק, בטכניון בחיפה,

Kashdan, Josef

כשדן, יוסף

?-1910

אדריכל. יליד יפו. למד הנדסת בנין בטכניון. עבודות ר' לעיל
חיים כשדן (1904-1950).

ארץ ישראל - עליה רביעית

בשנות ה-30 כיהן כחבר מועצת עיריית ת"א וחבר מרכז הצה"ר. בשנות מלחמ"ע חיבר ספר על ז'בוטינסקי ולאחר מכן היה מעורכי כתביו. עם קום המדינה מונה ליועץ בחברת מלבי"ן. גפשטיין נפטר בהיותו בן 79.

עבודות בת"א:
 1932 בתי דירות: אידלסון 32,22.
 1932-33 בתי דירות: שד' רוטשילד 59,56,47, 100,95,61, וכן 109 עם י' כשדן וחי' כשדן; רח' קרית ספר 1; בן-יהודה 80.
 1934 בתי דירות: אחד-העם 120; מאפו 22; יהודה-הלוי 96,14, וולפסון 18-22; זמנהוף 12; המלך ג'ורג' 86.
 1934-5 קולנוע, "אלנבי" רח' אלנבי (לשעבר קולנוע "רימון" וכל-בו "חפציבה").
 1936-39 בתי דירות: חובבי ציון 51,48,46; אהרונוביץ 2,10,11,13,15; בן-יהודה 85/גורדון; דרויאנוב 1/חובבי-ציון; בילינסון 5; שלמה-המלך 31-33.
 בניינים נוספים כולם בשנות ה-30:-
 שכונת הפועלים ב'.
 בית דירות: ביאליק/אידלסון (פינה דרום מערבית).

קראקואר, לאופולד Krakauer, Leopold
 1890-1954

רובין, קרל Rubin, Karl
 1899-1955
 אדריכל ומהנדס. מהבולטים בין מעצבי הסגנון המודרני של ת"א. יליד סניאטין פולין (אוסטריה-הונגריה). למד במכללה הפוליטכנית ובאקדמיה בווינה (1918-24). עלה בגיל 27 (1926) ועבד אצל אלכסנדר ברוואלד בחיפה (בית הצייר הרמן שטרוק ובל"ל), המשך אצל ריכרד קאופמן בירושלים (בית אוסישקין). לאחר מכן יצא למסע השתלמות באירופה. ביקר בהולנד, שוויץ צרפת ואיטליה. עבד מספר חדשים אצל אריך מנדלסון בברלין. חזר לארץ ופתח משרד עצמאי בת"א (1932). היה חבר פעיל "בחוג-הארכיטקטים", אשר קבע לשנים רבות את פני האדיכלות בארץ (רובין עצמו תכנן 80 בתי מגורים). התנדב לצבא הבריטי במלחמ"ע ושרת כמהנדס צבאי בדמשק (5-1942). רובין נפטר בהיותו בן 56.

בניינים עיקריים בת"א אם לא צויין אחרת:
 1932 בית דירות: שד' רוטשילד 85; פרישמן 9; בן-יהודה 7, גאולה 7.
 1933 בית מגורים: מעלה הצופים 19 תל בנימין, רמ"ג.
 1934 בתי דירות ומסחר: אלנבי 77; בן יהודה 7, 63, 118; דרך פי"ת 19.
 בתי דירות: יהודה-הלוי 5; מנדלסון 5; רופין 63.
 1934-6 מוזיאון ת"א לאמנות (היום מוזיאון התני"ך) שד' רוטשילד 16.

היט פנחס, פיליפ Hutt, Pinchas, Philip
 1888-1949

אדריכל-מהנדס. מהבולטים שבין מעצבי הסגנון המודרני של בית הדירות התל-אביבי. יליד לבוב, אוקראינה. בנו של צייר. למד בתיכון בלבוב ובמכללה הפוליטכנית בצ'רנובץ. לאחר מלחמ"ע שילב עבודה והשלמת לימודים בביה"ס לבנאות בלבוב, שסופחה לעת זו לפולניה, (בחינת רב בנאי 1923). כעבור שנתיים, בהיותו בן 37 (1925), הגיע לביקור בארץ בהקשר לפתיחת האוני' העברית בירושלים. עוד באותה שנה חזר והשתקע בת"א. כאן פתח משרד עם האדריכל משה ברטלר (1887-1953) חבר ללימודים בלבוב ואשר עלה אף הוא באותה שנה. תחילה פעל בסגנון מסורתי ומשנת 1930 בסגנון מודרני. היט נפטר בת"א בהיותו בן 61.

עבודות בת"א אם לא צויין אחרת:
 1927 בית דירות רח' אלנבי 40, הצעה 3 קומות נבנתה קומה אחת.
 1928 בתי דירות רח' ביאליק 9, שד' רוטשילד 78.
 1929-33 "יריד המזרח", תכנון כללי וביתנים (אזור התחנה המרכזית הישנה). עם א' אל-חנני.
 1930 בית מגורים, חד קומתי, רח' דיזנגוף 154.
 1931 בית דירות דיזנגוף 169 (תוספת שלוש קומות עם מ' רוזנגרטן 1947);
 1932-34 בתי דירות: רח' בורגשוב 8; שד' רוטשילד 18, 20, 48, 89-91, 101, 110; אחד העם 116.
 דיזנגוף 9-97 (עם דוד בורצלב).
 1933-37 ביכ"נ "היכל התלמוד", רח' יהודה-הלוי 13.
 1934-35 בתי דירות: דיזנגוף 108; בן יהודה 179,109,80; חובבי ציון 65 / מנדלי; שלמה המלך 12 / זמנהוף; הירקון 56; רח' הכובשים 14; גאולה/אלנבי; פינסקר 23,22; גנסי 1; דב הוז 6; פרישמן 36.
 1935-36 בית מסחר, רח' הרצל 12/לילנבלום.
 בית כנסת, מזכרת בתיה.
 מפעל הטקסטיל "ירושלמי", רח' אבא-הלל, רמ"ג (שונה).

גפשטיין, שלמה Gepstein, Solomon
 1888-1961

אדריכל. יליד אודסה, אוקראינה. למד בחדר מתקדם ולאחר מכן באקדמיה לאמנות בפטרסבורג. סיים אדריכלות (1912). ממיסדי כתב העת "יברסקיה ז'יון" ועבד בהוצאת הספרים "קדימה". המשך כעורך בכתב העת הציוני "ראזסויט". לאחר המהפכה עבר לגרמניה (1922) ועבד כאדריכל ועיתונאי. עם חידוש הופעתו של "ראזסויט", בברלין, ע"י ז'בוטינסקי (1923) הוזמן שוב למערכת. באותה שנה היה ממיסדי חברת "משק". עלה בהיותו בן 43 (1925) והשתקע בת"א. כאן פעל כאדריכל-קבלן עד שהוזמן ע"י ז'בוטינסקי לשמש כסגן עורך העתון "דואר היום" (1928-29). לאחר מכן חידש עבודתו כאדריכל וקבלן.

- 1935 בית דירות שד' רוטשילד 87 ;
1935-7 "בית הדר", בנין משרדים ומסחר, רח' הרכבת; (שלד פלדה ראשון בארץ).
- 1941 המכון והמוזיאון לארכיאולוגיה באוני' העברית הר הצופים, עם יצחק יעבץ. (פרס 1).
- 1941-42 תכנון עבור קיבוצים שונים.
1942-5 עירית דמשק, סוריה. עם אדריכל מקומי (פרס 1 בתחרות בי"ל).
- 1948-53 תכנית בניני קרית הממשלה. עבודות עבור משרד הבטחון. מרכז האספקה של קופת חולים. בי"ס לטקסטייל, רמ"ג (היום "שנקר"). בתי מגורים בהרצליה פיתוח.
- Lev, Max Meir לב, מקס מאיר**
1901-1962 אדריכל. יליד קסל, גרמניה. למד במכללות הטכניות במינכן (1920) דארמשטאט, (22-1921) דרזדן (1923) וברלין (1924). עלה ארצה בגיל 24 (1925). השתקע תחילה בירושלים. משנת 1934 עבד בחיפה. נפטר בהיותו בן 61. עבודות: ירושלים הסמינר למורים בבית הכרם; בית פרופ' עקיבא ארנסט סימון, שד' בן מימון 35 (1932). חיפה בי"ס מקצועי, "ויצ"ו", לבנות. בנין "מרכז מסחרי", בנין "חברת פרדס". בנייני חברת "תלמה".
- Steinbock-Shani, Joshua שטינבוך-שני, יהושע**
1901-1956 אדריכל. יליד לודז', פולניה (אוסטריה-הונגריה). כאן סיים תיכון ריאלי. למד אדריכלות בביה"ס הטכני הגבוה בדנציג. עלה לארץ בתום לימודיו, בגיל 25 (1926) והשתקע בירושלים. עבד שנה כפועל בנין ולאחר מכן אצל האדריכל בנימין חייקין (31-1927). בשנת 1931 זכה בפרס ראשון בתחרות לתכנון בנין בנק לאומי (לשעבר אנגלו-פלסטינה) ברחוב יהודה הלוי ת"א. סמוך לאחר מכן (1932) עבר עם משפחתו לתל-אביב ופתח משרד עצמאי. ערך ביחד עם הדר' ליאו אדלר את כתב העת "הבנין במזרח הקרוב" - עיתון ארץ ישראלי לאדריכלות במזרח הקרוב: חוב' מס' 1, יולי 1937; חוב' מס' 2 אוגוסט 1937; חוב' מס' 3, דצמבר 1937; חוב' מס' 4 מאי 1938. בשנות מלחמ"ע, עם הפסקת הבניה עבד בשירות חברה אמריקאית, בתכנון מחנות צבא בארץ וארצות אחרות במזרח הקרוב. יו"ר א.א.א"י. (44-1941). שותף עם בנו האדריכל נחום שני (6-1951). שטיינבוך נפטר בהיותו בן 55. עבודות בת"א אם לא צויין אחרת: 1931-32 בנק לאומי, רח' לילינבלום/הרצל 19 (פרס 1. נהרס). בית דירות רח' החשמל/ברזילי. 1932-36 בתי דירות: טשרנחובסקי 7; שד' רוטשילד 108, 123, 140, 138, אחד-העם 67, 77; החשמונאים 46; מאפו 14; בלפור 37; טרומפלדור 10; הס 4; יעבץ 27; זמנהוף 14; נחמני 28; נצח ישראל 7; דב הוז 17. 1934 צלמניה קרפי, בן הלל 4, ירושלים. 1934-35 ביכ"נ, רח יוחנן הסנדלר/בעלי מלאכה. 1937-38 בי"ס, רח' טשרנחובסקי 22. 1938-40 בניני מסחר: שד' רוטשילד 19; שנקין 45-47. 1939-44 ביח"ר "זוף", רמ"ג. ביח"ר "יצהר", רח' נחלת יצחק, ת"א (נהרס).
- Sigard-Sigad, Eliehu סיגוד-סיגד, אליהו**
1901-1972 צייר. יליד פיניבוזי, ליטה. עבר בילדותו לריגה. כאן למד אדריכלות. עלה ארצה בגיל 24 (1925). גר בתל-אביב והיה מקורב לאולפן של הצייר יצחק פרנקל-פרגל. המשיך בפאריז (32-1929). לאחר שובו לארץ עבד לקיומו כמורה לציור בבי"ס תל-נורדוי (62-1935). פרס דיזינגוף (1946). נפטר בהיותו בן 71.
- Reich, Isaac J. רייך, יצחק**
1890-1970 אדריכל. יליד סטניסלב רוסיה. למד במכללה הטכנית בווינה. עלה ארצה בגיל 36 (1926). עבד בירושלים אצל ריכרד קאופמן (ע"ע). בתחילת שנות ה-30 הוזמן לת"א על-מנת לשמש כאדריכל העיר, עד צאתו לגמלאות במחצית שנות ה-50. רייך נפטר בהיותו בן 80. עבודות בת"א, כולן עם מהנדס העיר יעקב בן-סירה (שיפמן): 1933 בי"ס "ביאליק" רח' לוינסקי 95-97. 1935-37 בי"ס "בלפור" רח' בלפור. בית המהנדס רח' דיזינגוף 200. 1937-38 "בית צעירות מזרחי", רח' דוב הוז/מאפו. 1938 בי"ס "בילו" שד' רוטשילד 122. שוק עליה, רח' עליה 27. 1940-44 הסמינר למורות (היום א"ד גורדון), רח' בן יהודה. מרכז "מד"א" רח' מאז"ה. 1944 מעונות לקשישים רח' שיר 2 (נהרס). 1950 בית דירות שד' רוטשילד 133. 1950-55 עיצוב חזיתות, רח' אבן גבירול. בניינים נוספים: בי"ס 'הכרמל'; השוק העירוני, רח' באזל (נהרס); אגף הילדים ביה"ח "הדסה", רח' בלפור (נהרס);
- Hermat, Soltan הרמט, זולטן**
1900-1986 אדריכל. יליד הונגריה. עלה לארץ בגיל 39 (1925) והשתקע בירושלים. עבד במע"צ של ממשלת המנדט בירושלים והמשיך אצל האדריכל קליפורד הולידיי (ע"ע). ב-1929 פתח משרד עצמאי. חבר צוות התכנון הפיזי של מדינת ישראל (53-1948). הרמט נפטר בהיותו בן 86. עבודות עד 1948: ירושלים מגורים: וילה סלמה, רח' בלפור 2; רח' ז'בוטינסקי 38; רח' מרכוס 2; רח' אחד העם 22, 20; רח' אבן עזרא 35. בתי דירות: דיזינגוף 3, חיסין 27. משנות ה-50 ואילך: מלון "הולילנד" ובתים חד ודו קומתיים, רמת דניה, ירושלים.

פאולו (1957) ו**בבינאלה בונציה** (1962). עד מחצית שנות ה-50 צייר בסגנון הראליזם החברתי. לאחר מכן פנה לסגנון פיגוראטיבי מופשט יותר. נפטר בהיותו בן 86.

Feigin, Dov

פייגין, דב

1907-2000

פסל. פנה להפשטה בשלהי שנות ה'50. יליד לוגנסק, רוסיה. עלה לארץ בגיל 20 (1927) והצטרף לקיבוץ אפיקים. עבר לת"א (1932) ומכאן לפאריז (1933-7) מקום בו למד - בהמלצת חנה אורלוף - במכללת אר-דקורטיב. עם שובו שימש מורה לציור בבתי"ס יסודיים בת"א (עד 1939) ולאחר מכן בסמינר הקיבוצים בת"א (עד 1952). **פרס דיזינגוף** (1945). נמנה על קבוצת 15 האמנים מייסדי 'אופקים חדשים' (1948). לימד פיסול בסמינר אורנים (6-1952) ובמכון אבני (65-1956). תערוכת יחיד ראשונה, במוזיאון ת"א (1960). השתייך לאמני 'גלריה ישראל', בבעלות סם דובינר (2-1961). השתתף בסימפוזיון הפיסול הבין לאומי שארגן קוסו אלול, במצפה רמון (1962). הוצג **בבינאלה בונציה** (1966). מורה לפיסול במדרשה למורים לאמנות ברמת השרון (72-1968).

Kossonogi, Joseph

קוסונוגי, יוסף

1908-1981

צייר. נולד בהונגריה. למד אמנות באקדמיה בברלין ובפאריז (7-1926). עלה ארצה בגיל 20 (1928) והמשיך לימודיו באולפן של פרנקל-פרנל (9-1928). החל להציג, משנת 1929, בתערוכות קבוצתיות, כולל מוזיאון דיזינגוף (1962; 1953; 1947; 1944). **פרס דיזינגוף**, (1954, 1944). פרס לציור נוף ימי (1950), פרס בין לאומי בטוקיו (1966) ופרס ההסתדרות (1967). קוסונוגי נפטר בהיותו בן 73.

Krise,

קריזה, יחיאל

Yehiel

1908-1968

צייר. בשנות ה-50 עבר להפשטה הבנויה על רשת של משטחים אופקיים ואנכיים בצבעים בהירים. יצירתו המאוחרת מבוססת על התרשמות מנופים וממראות עיר. יליד טורק, פולין. עלה בגיל 21 (1924). השתקע בפ"ת ועבד בפרדסי הסביבה.

קריזה למד זמן קצר אצל סטימצקי ואח"כ, באותה שנה, אצל זריצקי (1933). יצא להשתלמות בפאריז (7-1935). תערוכת יחיד, ראשונה, במוזיאון ת"א (1937) השתקע בת"א 1940. תערוכת יחיד שניה במוזיאון ת"א (1947). **פרס דיזינגוף** (1948). ביקר בניו-יורק ובפאריז (1951). כאשר חזר לארץ ערך תערוכת יחיד בביתן האמנים בירושלים (1951) ובביתן האמנים בת"א ובחיפה (1952). ביקר שוב בפאריז (1953). תערוכת יחיד ב"יד לבנים" פ"ת (1954). הוצג **בבינאלה בסאו פאולו** (1955) ו**בבינאלה בונציה** (1956). תערוכה שלישית במוזיאון ת"א (1958). לימד ציור במכון 'אבני' (63-1960). הוצג בשניה **בבינאלה בסאו פאולו** (1963) באותה שנה הציג, פעם אחת, עם קבוצת 'אופקים חדשים' במשכן האמנות בעין חרוד (1963). קריזה נפטר בהיותו בן 65.

Sternschuss, Moshe

שטרנשוש, משה

1903-1992

פסל. פעל בסגנון מופשט משלהי שנות ה'50. יליד ווה'ראני, אוקראינה. למד בחדר ובתיכון יהודי ב-סטניסלב. עלה לארץ בגיל 23 (1926) למד ב'ביצלאלי' ולפרנסתו ביצע מסגרות בריקוע נחושת עבור בוריס שץ (עד 1930). המשיך בבו-זאר בפאריז (34-1930) וחזר לארץ (1935). עם שובו ייסד, יחד עם הצייר אהרון אבני, אולפן לציור בת"א (לימים "מכון אבני"), מקום בו לימד עד תחילת שנות ה-'80. בין תלמידיו הפסלים מנשה קדישמן ובוקי שוורץ. **פרס דיזינגוף** (1943). תערוכת יחיד, עם הצייר שטיינהארט במוזיאון ת"א (1945). ביקור באיטליה ודרום צרפת (1947). נמנה עם קבוצת 'אופקים חדשים' (60-1948). **פרס דיזינגוף** בשניה (1956). לימד באוני' חיפה (74-1969). שטרנשוש נפטר בת"א בהיותו בן 89.

בין פסלי החוץ המוכרים שלו: משה והלוחות (גן האריסון ת"א) אנדרטה לנופלים (קבוץ ניצנים) אשת לוט (מצפה רמון) מזרקה (מכון ויצמן).

Gliksberg, Haim

גליקסברג, חיים

1904-1970

צייר. בן למשפחת רבנים. יליד פינסק. גדל באודסה מקום בו כיהן אביו כרב העיר. למד בישיבה מתקדמת (לימודי קודש וחול) ולאחר מכן ציור באקדמיה המקומית (24-1920). עלה בגיל 21 (1925) והתגורר בירושלים. למד ב'ביצלאלי' (1925) והיה מפעילי "אגודת אמנים עברית". ב-1929 עבר לתל-אביב וניהל אולפן לציור (עד 1939). כמו כן שימש כיועץ אמנותי לראש העיר מאיר דיזינגוף לצורך יסוד מוזיאון ת"א (1931). נמנה עם מייסדי אגודת הציירים (1934) וחבר ועד (עד 1953). **פרס דיזינגוף** (1937) ושוב (1956). הוצג **בבינאלה בונציה** (1958). גליקסברג נפטר בהיותו בן 66.

Avni, Aharon

אבני, אהרון

1906-1951

צייר ומחנך. פעל בסגנון ריאליסטי כהה. מיסד אולפן לציור הקרוי של שמו. יליד יקאטרינוסלב, רוסיה. (שמו המקורי: קאמינקובסקי). למד בבית"ס טכני בעיר מולדתו ובהמשך באקדמיה לאמנות במוסקבה (25-1923). עלה בגיל 19 (1925) המשיך לימודיו ב'ביצלאלי' ירושלים (1925-1928) ובמקביל באולפן פרנקל-פרנל בת"א. השתקע בת"א (1929) והצטרף לקבוצת "מסד" שנוסדה ע"י תלמידי פרנקל-פרנל. נסע לפאריז ולמד באקדמיה גראן-שומייר (31-1930). מ-1936 ניהל, ביחד עם משה שטרנשוש, את 'האולפן לציור ולפיסול' של ההסתדרות ברח' פרישמן, ת"א (מרתף מעונות עובדים ה'). **פרס דיזינגוף** (1937). עם קום המדינה (1948) היה ממייסדי המדרשה למורים לציור בת"א. באותה שנה זכה שוב ב**פרס דיזינגוף** (1948). אבני נפטר בהיותו בן 45.

Giladi, Aharon

גלעדי, אהרון

1907-1993

צייר. יליד גומל, רוסיה. שמו המקורי גולודטס (Golodets). למד ציור בלנינגרד (6-1923). עלה ארצה בגיל 22 (1929). חבר קיבוץ אפיקים (48-1929). הצטרף לקבוצת 'אופקים חדשים' (1949). **פרס דיזינגוף** (1954). הוצג **בבינאלה בסאו**

לאחר מותו נערכו לו מספר תערוכות זכרון: "יד לבנים" פי"ת ומוזיאון חיפה (1969), מוזיאון ישראל ירושלים (1970).

אברמוביץ, פנחס
Pinchas
1909-1986

צייר. פנה להפשטה בשלהי שנות ה-50. יליד מאז'ייק, ליטא. למד בבי"ס לאמנות ב-קובנה. עלה בגיל 20 (1929) במסגרת תנועת 'השומר הצעיר'. חי בהכשרת יוצאי ליטא ליד בנימינה ובקיבוץ בית זרע ולימד כאן ציור (1929-32). לאחר מכן עבר לתל-אביב, הצטרף ל"הגנה" ולמד ביחד עם יחיאל קריזה, אריה ארוך, חיה שוארץ ועוד, בסטודיו של זריצקי שפעל כשנה (1932-33). החל להציג בתערוכות קבוצתיות של אגודת הציירים (1934). נסע לפאריז ולמד באקדמיה גראנד שומייר (1935-6).

אברמוביץ התגייס לצבא הבריטי ושרת בבריגדה היהודית (1940-44). תערוכת יחיד ראשונה בהיותו בן 35 (1944) בתל-אביב. לימד ציור בבתי ספר שונים בת"א (1947-52). נמנה עם מייסדי 'אופקים חדשים' (1948) וכיהן מספר פעמים כמוזכיר הקבוצה, עד לפרוקה (1963). לימד ציור בסמינר הקיבוצים בת"א (1952-70). הוצג **בבינאלה בסאו פאולו** (1953). תערוכת יחיד במוזיאון ת"א (1957). זכה בפרס מונקו (1966). **פרס דיזינגוף** לציור (1967). יו"ר אגודת הציירים והפסלים בת"א (1981-4) ולאחר מכן נבחר לנשיא כבוד של האגודה. אברמוביץ נפטר בהיותו בן 77.

ברגר, ג'ניה
Berger, Genia
1910-2000

ציירת. נולדה ברוסיה. עלתה לארץ עם הוריה, בגיל 15 (1925). למדה ציור באולפן של פרנקל-פרנל (9-1925). המשיכה (1930-33) באקדמיה בברלין, בסטודיות שונות בפאריז (6-1934). מתחילת שנות ה-40 עסקה בעיקר בעיצוב תפאורות (כ-200 הצגות) עבור "הבימה", "אהל" והאופרה הישראלית. כמו כן ביצעה עבודות קרמיקה ששולבו במבני ציבור. תערוכות עיקריות: מוזיאון דיזינגוף (1953); מוזיאון הלנה רובינשטיין (1962); **הבינאלה בסאו פאולו** (1963).

אידלסון, בנימין
Idelson, Benjamin
1911-1972

אדריכל. יליד ס' פיטרסבורג, רוסיה. עלה לארץ בגיל 14 (1925). למד באוני' גנט, בלגיה (סיים 1933). עם שובו השתקע בת"א ופתח משרד עצמאי. שותף עם אריה שרון (1954-64), שותף עם גרשון ציפור וגדעון הרץ (1964-72). התמחה בעיקר בתכנון בתי חולים. נפטר בגיל 61. עבודות עיקריות:

1936-37 בתי דירות: רח' מאפו (סלומון); רח' חובבי ציון 1.

1952 מעונות לסטודנטיות האוני', גבעת רם, ירושלים (פרס 1).

יתר עבודות ראה שרון וציפור-הרץ.

* *